

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

Slezská univerzita v Opavě

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Slezská univerzita v Opavě
Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné

BANKOVNICTVÍ

Pavla Vodová

Karviná 2014

Projekt OP VK č. CZ.1.07/2.2.00/28.0017
„Inovace studijních programů na Slezské univerzitě,
Obchodně podnikatelské fakultě v Karviné“

Obor: Ekonomie.

Anotace: Cílem studijního textu Bankovníctví je poskytnout studentům bakalářských studijních oborů základní znalosti a informace z oblasti bankovníctví, zejména s místem a úlohou bank v tržní ekonomice. Předkládaný text je členěn do třinácti kapitol, které odpovídají třinácti výukovým týdnům semestru. Kromě základního přehledu o struktuře bankovního sektoru a o cílech a nástrojích regulace a dohledu nad bankovním sektorem podává podrobnou charakteristiku aktiv a pasiv bank, úvěrových obchodů bank i produktů pro financování bydlení. Zaměřujeme se také na hospodaření bank a hodnocení bank s využitím finanční analýzy. Pozornost je věnována i problematice nelegálních bankovních praktik a také produktům investičního bankovníctví a bankovníctví mimo bilanci. V závěru práce se zmíníme i o principech a produktech islámského bankovníctví. Veškerá probíraná látka je vztažena k vývoji v českém bankovním sektoru.

Klíčová slova: Banka, regulace a dohled, aktiva, pasiva, úvěrové obchody, úvěrové analýzy, nelegální praktiky, hospodaření, finanční analýza, investiční bankovníctví, bankovníctví mimo bilanci, islámské bankovníctví.

Autor: **doc. Ing. Pavla Vodová, Ph.D.**

Recenzenti: doc. Ing. Emília Zimková, Ph.D.
Ing. Iveta Řepková, Ph.D.

ISBN **978-80-7510-019-1**

OBSAH

ÚVOD	6
1 BANKY A JEJICH ORGANIZAČNÍ STRUKTURA	7
1.1 BANKA A BANKOVNÍ SYSTÉM	7
1.1.1 JEDNOSTUPŇOVÝ BANKOVNÍ SYSTÉM	7
1.1.2 DVOUSTUPŇOVÝ BANKOVNÍ SYSTÉM	8
1.1.3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ BANKOVNÍ SYSTÉM.....	9
1.2 BANKOVNÍ SEKTOR V ČESKÉ REPUBLICE.....	10
1.3 ORGANIZAČNÍ STRUKTURA BANKY	11
1.3.1 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ORGANIZAČNÍ STRUKTURU BANK.....	12
1.3.2 TYPY ORGANIZAČNÍCH STRUKTUR BANKY.....	13
1.3.3 ŘÍDÍCÍ ORGÁNY BANKY	14
1.3.4 BANKOVNÍ MÍSTA.....	14
2 REGULACE A DOHLED NAD BANKOVNÍM SEKTOREM	16
2.1 PODSTATA, CÍLE A DŮVODY REGULACE A DOHLEDU NAD BANKOVNÍM SEKTOREM	16
2.2 NÁSTROJE BANKOVNÍ REGULACE A DOHLEDU	18
2.2.1 LICENČNÍ ČINNOST.....	18
2.2.2 POVOLOVACÍ ČINNOST	19
2.2.3 STANOVOVÁNÍ PRAVIDEL OBEZŘETNÉHO PODNIKÁNÍ BANK	19
2.2.4 DOHLEDOVÉ ČINNOSTI.....	20
2.2.5 REAKCE NA ZJIŠTĚNÉ NEDOSTATKY.....	20
2.3 INSTITUCE BANKOVNÍHO DOHLEDU	21
2.4 VĚŘITEL POSLEDNÍ INSTANCE.....	24
3 MANAGEMENT AKTIV BANK	26
3.1 PRIMÁRNÍ AKTIVA.....	27
3.2 SEKUNDÁRNÍ AKTIVA.....	28
3.3 ÚVĚRY	29
3.3.1 REGULACE ÚVĚROVÉ ANGAŽOVANOSTI.....	29
3.3.2 PRÁVNÍ ÚPRAVA ÚVĚROVÝCH OBCHODŮ.....	30
3.3.3 ČLENĚNÍ ÚVĚŘŮ PODLE RŮZNÝCH HLEDISEK.....	31
4 ÚVĚROVÉ OBCHODY BANK	33
4.1 ÚVĚROVÝ VZTAH MEZI BANKOU A KLIENTEM.....	33
4.2 CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÍCH DRUHŮ ÚVĚŘŮ.....	34
4.2.1 KONTOKORENTNÍ ÚVĚR.....	34
4.2.2 SPOTŘEBITELSKÝ ÚVĚR	35
4.2.3 ESKONTNÍ ÚVĚR.....	36
4.2.4 PODNIKATELSKÉ ÚVĚRY	36
4.2.5 KOMUNÁLNÍ ÚVĚRY.....	37
4.2.6 ZÁVAZKOVÉ ÚVĚRY.....	37
4.3 ZAJIŠTĚNÍ ÚVĚŘŮ	38
4.3.1 VÝZNAM A ZÁSADY ZAJIŠTĚNÍ.....	38
4.3.2 CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÍCH MOŽNOSTÍ ZAJIŠTĚNÍ ÚVĚŘŮ	38

5	PRODUKTY BANK PRO FINANCOVÁNÍ BYDLENÍ	43
5.1	ÚVĚRY ZE STAVEBNÍHO SPOŘENÍ.....	44
5.2	HYPOTEČNÍ ÚVĚRY	45
5.3	PŮJČKY ZE STÁTNÍHO FONDU ROZVOJE BYDLENÍ.....	48
5.4	KOMBINACE PRODUKTŮ.....	48
6	ÚVĚROVÉ ANALÝZY	49
6.1	ANALÝZA PRÁVNÍCH POMĚRŮ KLIANTA	49
6.2	ANALÝZA BONITY KLIANTA	50
6.2.1	ANALÝZA BONITY OBČANŮ.....	50
6.2.2	ANALÝZA BONITY PODNIKATELŮ.....	52
6.2.3	ÚVĚROVÉ REGISTRY	53
6.3	ANALÝZA PODNIKATELSKÉHO ZÁMĚRU	55
6.4	ANALÝZA ZAJIŠTĚNÍ	55
7	MANAGEMENT PASIV BANK.....	57
7.1	DEPOZITA	58
7.1.1	DRUHY DEPOZIT	58
7.1.2	ZAJIŠTĚNÍ DEPOZIT	60
7.1.3	NÁKLADY BANKY NA DEPOZITA	63
7.2	KAPITÁL.....	63
7.3	NEDEPOZITNÍ ZÁVAZKY	65
8	INVESTIČNÍ BANKOVNICTVÍ A BANKOVNICTVÍ MIMO BILANCI	66
8.1	INVESTIČNÍ BANKOVNICTVÍ	66
8.2	BANKOVNICTVÍ MIMO BILANCI.....	69
8.3	PRÁVNÍ ÚPRAVA.....	72
9	NELEGÁLNÍ BANKOVNÍ PRAKTIKY	75
9.1	PŘÍČINY A DRUHY NELEGÁLNÍCH BANKOVNÍCH PRAKTIK.....	75
9.2	ZPRONEVĚRY, BANKOVNÍ LOUPEŽE A KRÁDEŽE, PODVODY	75
9.3	INSIDER TRADING.....	78
10	PRANÍ ŠPINAVÝCH PENĚZ A KORUPCE V BANKOVNICTVÍ.....	81
10.1	PRANÍ ŠPINAVÝCH PENĚZ.....	81
10.1.1	POSTUP PŘI PRANÍ ŠPINAVÝCH PENĚZ.....	81
10.1.2	LEGISLATIVA PROTI PRANÍ ŠPINAVÝCH PENĚZ	82
10.2	KORUPCE.....	85
10.2.1	DRUHY A DŮSLEDKY KORUPCE	85
10.2.2	MĚŘENÍ KORUPCE.....	86
10.2.3	KORUPCE V BANKOVNICTVÍ.....	89
11	HOSPODAŘENÍ BANK	90
11.1	ZÁKLADNÍ PRINCIPY HOSPODAŘENÍ BANK.....	91
11.2	VÝKAZ ZISKU A ZTRÁTY BANKY.....	91
11.2.1	VÝNOSY BANK.....	92
11.2.2	NÁKLADY BANK	93
11.2.3	ZISK BANK.....	94

12	FINANČNÍ ANALÝZA BANK	96
12.1	HODNOCENÍ TRENDŮ VE VÝVOJI BILANCE BANKY	97
12.2	POMĚROVÉ UKAZATELE	97
12.2.1	<i>POMĚROVÉ UKAZATELE RENTABILITY</i>	98
12.2.2	<i>POMĚROVÉ UKAZATELE LIKVIDITY</i>	100
12.2.3	<i>POMĚROVÉ UKAZATELE KVALITY AKTIV</i>	102
12.2.4	<i>POMĚROVÉ UKAZATELE PRODUKTIVITY</i>	103
12.2.5	<i>UKAZATEL KAPITÁLOVÉ PŘIMĚŘENOSTI</i>	104
13	ISLÁMSKÉ BANKOVNICTVÍ	106
13.1	ZÁKLADNÍ PRINCIPY ISLÁMSKÉHO BANKOVNICTVÍ	107
13.2	ZÁKLADNÍ PRODUKTY ISLÁMSKÉHO BANKOVNICTVÍ	108
ZÁVĚR		112
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		113

ÚVOD

Cílem studijního textu Bankovníctví je poskytnout studentům bakalářských studijních oborů základní znalosti a informace z oblasti bankovníctví. Studijní text je tedy určen zejména studentům bakalářského studijního oboru Bankovníctví, ale využít jej mohou i studenti ostatních bakalářských oborů, kteří si předmět Bankovníctví zvolí z nabídky volitelných předmětů.

Text je členěn do třinácti kapitol, které odpovídají třinácti výukovým týdnům semestru. V první kapitole je vymezena podstata banky a bankovního systému. Jsou charakterizovány jednotlivé typy bankovních systémů, míra otevřenosti bankovního systému, uspořádání bank a faktory ovlivňujícím charakter bankovního sektoru. V dalších částech kapitoly je popsána struktura českého bankovního sektoru, jsou nastíněny základní typy organizační struktury bank, faktory ovlivňující její volbu a úkoly řídicích orgánů banky. Druhá kapitola se zaměřuje na regulaci a dohled nad bankovním sektorem, seznamuje s podstatou, cílem a důvody regulace a dohledu, charakterizuje nástroje regulace a dohledu. Pozornost je věnována i institucionální uspořádání regulace a dohledu a úloze věřitele poslední instance.

Třetí až šestá kapitola se zaměřuje na aktivní operace bank. V třetí kapitole jsou popsány hlavní položky aktiv bank. Podrobněji jsou charakterizována primární a sekundární aktiva, úvěry, jejich právní úprava a členění úvěrů podle různých hledisek. Čtvrtá kapitola je věnována úvěrovým obchodům bank. Po popisu úvěrového vztahu mezi bankou a klientem jsou představeny základní druhy úvěrů (kontokorentní, spotřebitelský, eskontní, podnikatelský, komunální úvěr a závazkové úvěry) a možnosti jejich zajištění. V páté kapitole si nastíníme základní možnosti financování bydlení – úvěr ze stavebního spoření, hypoteční úvěr a půjčky ze Státního fondu rozvoje bydlení. Před poskytnutím úvěru banky provádějí důkladné úvěrové analýzy. Analýza právních poměrů klienta, analýza bonity klienta, analýza podnikatelského záměru a analýza zajištění jsou popsány v kapitole šesté. Je poukázáno i na důležitost úvěrových registrů.

Sedmá kapitola vymezuje hlavní položky pasiv bank. U depozit se zaměříme na jejich druhy, zajištění a skutečné náklady banky na depozita. V případě kapitálu uvedeme jeho funkce a strukturu podle platné legislativy. Neopomeneme ani nedepozitní závazky. Osmá kapitola je věnována investičnímu bankovníctví a bankovníctví mimo bilanci. Je vymezena jejich podstata, základní produkty i legislativní úprava v České republice.

V bankovním sektoru se můžeme setkat i s nelegálními praktikami. Devátá kapitola popisuje příčiny a druhy nelegálních bankovních praktik a podrobněji charakterizuje zpronevěry, bankovní loupeže a krádeže, podvody a insider trading. V desáté kapitole je pozornost věnována dalším druhům nelegálních praktik. Seznámíme se s procesem praní špinavých peněz, legislativou proti praní špinavých peněz, podstatou korupce a metodami jejího měření.

Jedenáctá kapitola se zabývá hospodařením banky, jeho základními principy, strukturou výkazu zisku a ztráty banky. Charakterizovány jsou hlavní druhy nákladů a výnosů banky i jednotlivé kategorie zisku banky. V dvanácté kapitole si popíšeme hlavní metody a nástroje finanční analýzy banky, informační zdroje pro finanční analýzu i její omezení. Naučíme se hodnotit trendy ve vývoji bilance banky i vypočítávat jednotlivé skupiny poměrových ukazatelů.

Poslední kapitola se zabývá něčím, co zatím v České republice není aktuální, a sice islámským bankovníctvím. Nejdříve jsou popsány základní principy islámského bankovníctví, poté jsou charakterizovány hlavní produkty v nabídce islámských bank.

1 BANKY A JEJICH ORGANIZAČNÍ STRUKTURA

1.1 BANKA A BANKOVNÍ SYSTÉM

DEFINICE 1

Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, definuje v § 1 banku jako akciovou společnost se sídlem v České republice, která přijímá vklady od veřejnosti, poskytuje úvěry a má k výkonu těchto činností bankovní licenci. Kromě toho banka může vykonávat i další činnosti, má-li je povoleny v jí udělené licenci: může investovat do cenných papírů na vlastní účet, nabízet finanční leasing, platební styk a zúčtování, vydávat a spravovat platební prostředky, poskytovat záruky, otevírat akreditivy, obstarávat inkasa, poskytovat investiční služby a služby finančního makléřství, vykonávat funkci depozitáře či směnárenskou činnost a další činnosti. Banka nesmí vykonávat jiné podnikatelské činnosti než ty, které má povoleny v licenci.

Banky nefungují v tržních ekonomikách odděleně, ale spolu s ostatními bankami. Pojmem bankovní systém označujeme souhrn bank působících na daném území, jejich vzájemné vztahy a vazby okolí. Bankovní systém můžeme z hlediska jeho institucionálního uspořádání rozlišit na jednostupňový a dvoustupňový.

1.1.1 JEDNOSTUPŇOVÝ BANKOVNÍ SYSTÉM

V jednostupňovém bankovním systému není centrální banka institucionálně oddělena od ostatních bank. Jednostupňový bankovní systém fungoval v počátcích bankovníctví, kdy existovala soukromá emise peněz komerčních bank. Později se tento model uplatňoval v centrálně plánovaných ekonomikách. Typickým prvkem jednostupňového bankovního systému je monobanka, která v sobě slučuje funkce centrální banky i funkce obchodních bank. V Československu takto v letech 1950 – 1989 fungovala Státní banka československá (SBČS). Kromě monobanky mohou v jednostupňovém bankovním systému působit i jiné banky. Ty však bývají specializované na předem velmi úzce vymezený rozsah činností. V Československu to byla Česká a Slovenská státní spořitelna (náplní činnosti obou spořitelen byly depozitní a úvěrové operace pro obyvatelstvo; účely použití vkladů obyvatelstva byly dány rozpisem úvěrového plánu SBČS), Československá obchodní banka (specializovala se na úvěrové, platební a zúčtovací operace se zahraničím pro podnikovou sféru; účel použití prostředků v zahraničních měnách byl dán rozpisem devizového plánu SBČS), Živnostenská banka (prováděla platební styk se zahraničím pro drobnou soukromou klientelu) a Investiční banka (do roku 1958 se specializovala na dlouhodobé investiční úvěry, od roku 1958 byla pověřena úschovou a správou cenných papírů). Podrobnější informace o vývoji bankovního sektoru uvádí například Zimková (2009).

Banky v jednostupňovém bankovním systému fungují zcela odlišně: jde o systém, který působí centralisticky a potlačuje konkurenci a podnikání. Banky jsou zcela závislé na rozhodnutích monobanky, jejich úkolem je úvěrovat rozepsané potřeby podniků podle vládou nebo ministerstvem stanoveného plánu. Rozhodovací pravomoci bank jsou velmi malé. Z toho také vyplývá, že hlavním cílem jejich činnosti není zisk ani maximalizace tržní hodnoty majetku, ale mají zájem především na splnění ukazatelů zadaných plánem. Jednostupňové bankovní systémy nefungují příliš efektivně, zejména v centrálně plánovaných ekonomikách. Důvodem jsou chybějící podnikatelské aktivity bank a poskytování úvěrů zejména podnikové sféře bez ohledu na jejich návratnost.

1.1.2 DVOUSTUPŇOVÝ BANKOVNÍ SYSTÉM

V rámci dvoustupňového bankovního systému jsou obchodní banky institucionálně oddělené od banky centrální. Centrální banka jakožto první stupeň zabezpečuje speciální funkce (provádí měnovou politiku, emituje hotovostní peníze, případně vykonává bankovní regulaci a dohled). Druhý stupeň představují obchodní banky, které za účelem dosažení zisku zprostředkovávají pohyby dočasně volných peněžních prostředků podle požadavků trhu a v prostředí vymezeném pravidly obezřetného podnikání. Jejich činnost není řízena žádnými z centra rozepsanými plány, banky jsou při rozhodování zcela samostatné. Pro dvoustupňové bankovní systémy je charakteristický vyšší počet bank.

Vznik dvoustupňového bankovního systému v Československu umožnily dva zákony (zákon č. 158/1989 Sb., o bankách a spořitelnách, a zákon č. 130/1989 Sb., o Státní bance československé), které vstoupily v platnost v roce 1990. Na jejich základě SBČS získala pravomoci centrální banky v tržní ekonomice a jejím hlavním cílem se stalo zabezpečování stability československé koruny. Současně byly ze SBČS vyčleněny dvě nové obchodní banky: Komerční banka Praha a Všeobecná úvěrová banka Bratislava. Na tyto dvě banky a částečně i na Investiční banku přešla ze SBČS aktiva a pasiva, která svou povahou odpovídala aktivitám obchodního bankovníctví. Ve své činnosti pokračovaly Česká a Slovenská státní spořitelna, Československá obchodní banka, Živnostenská banka a Investiční banka. Všechny banky měly přes svou výchozí specializaci univerzální charakter, tj. mohly provozovat veškeré služby v souladu se zákonem o bankách. Kromě toho od roku 1990 vznikaly i nové banky. Od roku 1993 plní v České republice funkci centrální banky Česká národní banka (ČNB).

Dvoustupňové bankovní systémy se v jednotlivých zemích odlišují. Nejdůležitější rozdíl vyplývá z rozsahu oprávnění jednotlivých bank nabízet produkty komerčního a investičního bankovníctví: rozlišujeme univerzální a specializovaný bankovní systém. Bankovní systémy se odlišují i svou mírou otevřenosti a uspořádáním bank.

UNIVERZÁLNÍ A SPECIALIZOVANÝ BANKOVNÍ SYSTÉM

V rámci specializovaného bankovního systému je provádění obchodních aktivit institucionálně odděleno od provádění investičních aktivit. Banka může nabízet buď pouze produkty obchodního bankovníctví (tj. přijímat vklady, poskytovat úvěry, provádět platební styk a další související činnosti) nebo může nabízet pouze produkty investičního bankovníctví (tj. investovat do cenných papírů a obchodovat s nimi, spravovat finanční aktiva, investovat do majetkových účastí apod.). Obchodní banky tedy nesmí provádět obchody s cennými papíry, investiční banky nesmí přijímat vklady a poskytovat úvěry. Důvodem oddělení aktivit obchodního a investičního bankovníctví je snaha zamezit konfliktu zájmů a oddělit informace získané při poskytování úvěrů od investiční činnosti.

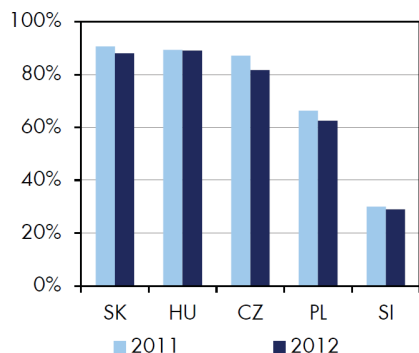
V univerzálním bankovním systému potom banky mohou provádět aktivity jak investičního, tak i obchodního bankovníctví. Předností systému univerzálního bankovníctví je poskytování různých bankovních služeb u jedné banky. To klientům bank umožňuje dosáhnout úspor nákladů. Banky mohou lépe diverzifikovat své činnosti.

MÍRA OTEVŘENOSTI BANKOVNÍHO SYSTÉMU

V USA a v Japonsku existují legislativní bariéry, kdy zahraniční banky musí pro proniknutí na tyto trhy splnit tvrdší podmínky než domácí banky a i po jejich splnění jsou jejich aktivity různým způsobem omezovány. Naproti tomu v zemích Evropské unie jsou bankovní systémy vůči zahraničním bankám velice otevřené. V Evropské unii jsou pro banky z členských zemí prakticky rovnocenné podmínky, bez ohledu na to, zda jde o domácí či zahraniční banku. Podíl zahraničního vlastnictví bank ve vybraných zemích střední Evropy

zachycuje Graf 1-1. Z grafického vyobrazení je patrné, že v České republice, na Slovensku a v Maďarsku je v rukou zahraničních vlastníků více než 80 % aktiv bankovního sektoru.

Graf 1-1: Podíl zahraničního vlastnictví bank ve vybraných zemích střední Evropy (v % z celkových aktiv)

Zdroj: CEE Banking Sector Report, May 2013, s. 9.

USPOŘÁDÁNÍ BANK

Charakter uspořádání bank potom určuje, zda je bankovní systém pobočkového, unitárního nebo propojeného typu. V rámci pobočkového typu v bankovním systému existuje málo bank, které mají hodně poboček. Unitární bankovní systém je charakteristický velkým počtem bank, avšak málo pobočkami. Pro propojený bankovní systém je potom typický relativně velký počet bank, které jsou navzájem propojené vlastnickými podíly. Ve většině zemí Evropy a v Japonsku převládá pobočkový bankovní systém, v některých zemích se však zvyšuje vzájemné vlastnické propojení mezi bankami. Důsledkem předchozí regulace v USA (zákazu zakládat pobočky a filiálky v jiném členském státě – blíže viz kap. 1.3.1) je unitární bankovní systém.

1.1.3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ BANKOVNÍ SYSTÉM

Utváření bankovního systému je ovlivněno řadou faktorů. Černohorský a Teplý (2011) uvádí následující faktory:

- **Charakter ekonomiky**, kdy větší plánovitost a direktivita hospodářské politiky vede k zúžení počtu a druhů bank, naopak liberalismus počet a druhy bank zvyšuje. Při vyšším podílu státu v národním hospodářství některé významné banky fungují jako státní, případně některé činnosti přebírají finanční instituce státu.
- **Stupeň rozvoje ekonomiky**, kdy vyspělé ekonomiky jsou spojené s členitějším bankovním systémem a větším počtem bankovních míst na počet obyvatel. V méně rozvinutých ekonomikách nedochází k realizaci velkého počtu obchodů, stačí tedy menší počet bankovních míst a užší paleta nabízených bankovních produktů.
- **Struktura ekonomiky**, kdy charakter a struktura podnikové sféry ovlivňuje strukturu bankovního systému. Velké banky se zpravidla orientují na velké podniky, malé banky na malé podniky.
- **Tradice**, kdy struktura bankovního systému je do značné míry ovlivněna historickým vývojem v dané zemi. Tento faktor ovlivňuje i počet bank v jednotlivých zemích.
- **Proces měnové a hospodářské integrace a proces globalizace**, kdy se bankovní systém v dané zemi přizpůsobuje objemem operací, strukturou i výší obchodů tak, aby banky mohly podnikat i v integrovaných celcích. Zvyšuje se podíl zahraničních bank.

1.2 BANKOVNÍ SEKTOR V ČESKÉ REPUBLICE

Jak již bylo uvedeno v předchozích podkapitolách, český bankovní sektor je od ledna 1990 dvoustupňový.

V souladu s metodikou ČNB se banky dělí do několika skupin. Základním kritériem je přitom velikost bilanční sumy (celkových aktiv), podle níž rozlišujeme:

- **velké banky**, které mají bilanční sumu větší než 250 mld. Kč,
- **střední banky**, u kterých se hodnota celkových aktiv pohybuje v rozmezí 50 – 250 mld. Kč,
- **malé banky**, jejichž bilanční suma je nižší než 50 mld. Kč.

Další skupiny tvoří skupina **stavebních spořitelů a poboček zahraničních bank**.

Na počátku roku 1990 v bankovním sektoru na území České republiky působily Komerční banka, Investiční banka, Česká státní spořitelna, Československá obchodní banka a Živnostenská banka (Všeobecná úverová banka a Slovenská státní spořitelna působily pouze na území Slovenska). Zákon o bankách umožnil zakládat nové banky, avšak bez toho, aby dostatečně upravil podmínky pro jejich vznik a další činnost. K 1. únoru 1992 proto nabyly účinnosti nové zákony, a to zákon č. 22/1992 Sb., o Státní bance československé a č. 21/1992 Sb., o bankách. Bankovní dohled jako útvar Státní banky Československé vznikl k 1. červenci 1991. Regulační opatření se zpříšňovala postupně (například požadovaná minimální výše základního kapitálu, potřebného po založení banky, byla v roce 1990 stanovena na 50 mil. Kč, v roce 1992 zvýšena na 300 mil. Kč a v roce 1994 na současných 500 mil. Kč). Tlak na udělování licencí byl zdůvodňován především potřebou zajistit konkurenci velkým bankám.

Tabulka 1-1: Vývoj počtu bank v České republice (k 31.12. daného roku)

Rok	Celkem	Velké banky	Střední banky	Malé banky	Pobočky zahranič. bank	Stavební spořitelny	Banky v nuc. správě
1989	5	5	0	0	0	0	0
1990	9	5	0	4	0	0	0
1991	24	6	0	18	0	0	0
1992	37	6	0	27	3	1	0
1993	52	5	2	32	7	5	1
1994	55	5	5	30	8	6	1
1995	55	5	10	24	10	6	0
1996	53	5	9	19	9	6	5
1997	50	5	13	13	9	6	4
1998	45	5	12	12	10	6	0
1999	42	5	12	9	10	6	0
2000	40	4	11	8	10	6	1
2001	38	4	10	8	9	6	1
2002	37	4	9	9	9	6	0
2003	35	4	10	6	9	6	0
2004	35	4	10	6	9	6	0
2005	36	4	10	5	11	6	0
2006	37	4	9	5	13	6	0
2007	37	4	8	5	14	6	0
2008	37	4	4	8	16	5	0
2009	39	4	4	8	18	5	0
2010	41	4	4	9	19	5	0
2011	44	4	6	8	21	5	0
2012	43	4	8	6	20	5	0

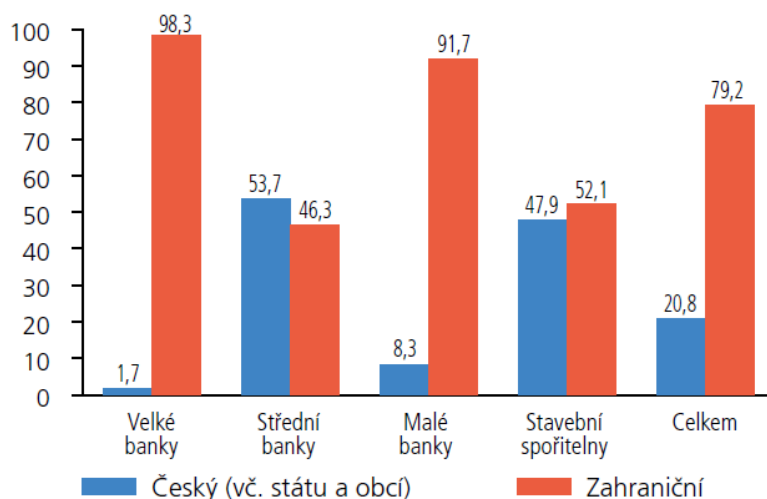
Zdroj: Vlastní zpracování dle údajů České národní banky

Jak je patrné z Tabulky 1-1, český bankovní sektor v první polovině 90. let prošel etapou prudkého nárůstu počtu aktivních bank. Počet bankovních subjektů rostl zpočátku především ve skupině malých bank. Do konce roku 1994 vzrostl celkový počet bank na 55, čímž dosáhl svého maxima. Řada nově vzniklých, zejména malých bank, však byla nedostatečně kapitálově vybavena a vlastníci i management postrádali potřebné znalosti a zkušenosti. V důsledku krachů a fúzí a akvizic existujících bank tak celkový počet bank v České republice postupně klesal. 18 licencí bylo odebráno z důvodu špatné ekonomické situace či neobežetného podnikání, 10 licencí v důsledku fúzí a akvizic, jedna banka se transformovala na nebankovní subjekt, jedna banka ukončila svou činnost a jedna banka nezačala svou činnost v zákonem stanovené lhůtě.

Ke změnám v počtu bank dochází v posledních letech jednak v důsledku fúzí a akvizic, jednak v důsledku vstupu nových poboček zahraničních bank na trh. Banky ze států Evropské unie (EU) mohou od vstupu České republiky do EU nabízet na území ČR bankovní činnosti i bez nutnosti založit pobočku, a to na základě principu jednotné bankovní licence (blíže viz kap. 2.2.1).

Ke konci roku 2012 tvořilo bankovní sektor České republiky 43 bank, poboček zahraničních bank a stavebních spořitelen. Rozhodující část jejich kapitálu je přitom v rukou zahraničních subjektů (Graf 1-2).

Graf 1-2: Původ kapitálu (v %, banky s licencí k 31. 12. 2012)

Zdroj: ČNB (2012), s. 55

Podíl zahraničního kapitálu ke konci roku 2012 činil 79,2 %, přičemž zahraniční kapitál je výlučně zastoupen v deseti bankách a v dalších pěti bankách převažuje. Český kapitál převažuje ve dvou bankách, v šesti bankách je zastoupen výlučně: Fio banka, Hypoteční banka, J&T Banka, Modrá pyramida stavební spořitelna a dvě státní banky – Česká exportní banka a Českomoravská záruční a rozvojová banka (ČNB, 2012).

1.3 ORGANIZAČNÍ STRUKTURA BANKY

Organizační struktura banky představuje způsob, jakým jsou jednotlivé části banky spojeny k realizaci vytýčených cílů. Znamená to tedy, jak je aktivita banky rozdělena na jednotlivé činnosti, oddělení a pobočky, jaká je pravomoc a zodpovědnost jednotlivých oddělení, kolik má banka pracovníků, pracovních skupin, jaké jsou jejich pravomoci a jaký je tok úkolů a informací v bance.

1.3.1 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ORGANIZAČNÍ STRUKTURU BANK

Organizační struktura každé banky je specifická. K hlavním faktorům, které ji ovlivňují, patří zejména tyto faktory:

- **velikost banky** (větší banky obvykle nabízí širší paletu produktů, proto je jejich organizační struktura složitější než u malých bank),
- **nabízené služby a klienti** (některé služby některým klientům je možné doručit elektronickou formou, jiné služby/klienti vyžadují založení pobočky),
- **znalosti a profesní zaměření pracovníků banky** (ovlivňují způsob vedení banky, přístup k zákazníkům a k rizikům),
- **podmínky vzniku a historie vývoje banky** (kdy např. Union banka byla původně založena jako banka pro velké firmy, proto se nepředpokládalo zakládání většího počtu poboček, se změnou managementu však došlo ke změně strategie na tradiční banku s pobočkovou sítí),
- **geografické působení banky** (zda působí místně, regionálně, národně nebo mezinárodně),
- **legislativní omezení** (zde je velmi důležité, zda banky mohou neomezeně zakládat pobočky a filiálky, zda mohou mít holdingovou strukturu a zda je v daném bankovním systému striktně odděleno investiční a komerční bankovníctví nebo se jedná o univerzální bankovníctví).

MOŽNOST ZAKLÁDAT POBOČKY A FILIÁLKY

Skutečnost, zda banky mohou či nemohou neomezeně zakládat pobočky či filiálky, velmi ovlivňuje strukturu bankovního systému. Typickým příkladem jsou USA, kde McFadden-Pepperův zákon z roku 1927 zakazoval bankám zakládat pobočky a filiálky v jiném státě USA, než ve kterém získaly licenci. V jednotlivých státech USA navíc existovala další regulativní opatření, týkající se druhu a počtu poboček, které banka mohla otevřít. Důvody vzniku tohoto zákona spočívaly zejména v odlišné bankovní legislativě v jednotlivých státech USA, nedostatečné centrální regulaci a snaze izolovat dopady případných krachů bank pouze na území daného státu. Unitární bankovní systém (kap. 1.1.2) v USA není tedy výsledkem vysoké konkurence, ale právě této regulace. Od poloviny 70. let docházelo k postupnému uvolňování pravidel, kdy bankám bylo nejprve umožněno převzít v jiném státě bankrotující banky, aby pak většinu restrikcí zrušil v roce 1994 přijatý Riegle-Nielův zákon (Riegle-Niel Interstate Banking and Branching Efficiency Act).

UNIVERZÁLNÍ BANKOVNICTVÍ ČI ODDĚLENÍ KOMERČNÍHO A INVESTIČNÍHO BANKOVNICTVÍ

Typickým příkladem, kde legislativní oddělení komerčního a investičního bankovníctví ovlivnilo organizační strukturu bank i celkový charakter bankovního sektoru, jsou opět USA. V roce 1933 byl přijat Glass-Steagalův zákon, který měl oddělením aktivit komerčního a investičního bankovníctví bránit konfliktu zájmů a podporovat bankovní systém méně náchylný k úpadkům. Podstatou tohoto zákona je omezení, že komerční banky nesmí vyvíjet aktivity při obchodování s cennými papíry ani do cenných papírů investovat, a současně investiční banky nesmí podnikat v aktivitách vyhrazených pro komerční banky, zejména přijímat depozita. Na základě tohoto zákona došlo v USA k rozdělení několika bank a ke specializaci všech bank. Kritické tohoto zákona namítali, že zákon je nesystémový (platil jen pro americké banky a na území USA), že vede k nedostatečné diverzifikaci bank (ve srovnání se systémem univerzálního bankovníctví) a že brání a omezuje konkurenci. Restrikce proto byly postupně uvolňovány, např. zákonem o bankovním holdingu (Bank Holding Act) z roku

1956, který bankovním holdingům umožnil nabídnout klientům širokou paletu bankovních i nebankovních produktů. Bariéry mezi komerčním, investičním bankovníctvím, kolektivním investováním a pojišťovnictvím potom prakticky zrušil Gramm-Leach-Bliley Act z roku 1999.

1.3.2 TYPY ORGANIZAČNÍCH STRUKTUR BANKY

Organizační struktura banky může být založená buď spíše na produktech, nebo spíše na zákaznících. Může být také spíše centralizovaná nebo decentralizovaná.

PRODUKTOVÁ A KLIENSKÁ ORGANIZAČNÍ STRUKTURA

Tradiční přístup k organizaci bank vychází z hlavních oblastí jejich činností. **Organizační struktura produktového typu** tedy odráží hlavní činnosti banky, tj. hlavní položky bilance banky. Zejména se jedná o úvěry, investice, depozita, hotovostní operace, provozní oddělení. Veškeré činnosti lze pochopitelně dále dělit podle potřeby, zejména když banka rozšiřuje své aktivity. V organizační struktuře pak mohou být např. úvěry rozčleněny na hypoteční, spotřebitelské a podnikatelské apod. Současně ale platí, že pokud nějaká činnost v organizační struktuře chybí, nemusí to znamenat, že banka službu vůbec nenabízí – tato činnost pouze může být začleněna pod jinou aktivitu.

Klientská organizační struktura (organizační struktura založená na zákaznících) vychází ze skutečnosti, že banka se snaží zákazníkům umožnit to, aby při jediném kontaktu s bankou vyřídili všechny produkty, které požadují. V organizační struktuře potom nalezneme členění oddělení podle typů zákazníků na drobné (retailové) zákazníky (což jsou občané a drobní podnikatelé) a velké (wholesale) zákazníky (jde o velké firmy, institucionální investory, státní sektor). Specifickým typem zákazníků jsou potom svěřeneční zákazníci (viz kap. 8.2). Kromě toho může organizační struktura založená na zákaznících vycházet i z balíčků služeb pro jednotlivé skupiny klientů.

CENTRALIZACE A DECENTRALIZACE

Centralizace znamená takové řízení banky, kdy rozhodnutí přijímá vlastník nebo úzká skupina manažerů v centru banky. Rozhodovací pravomoc i samostatnost poboček je tedy na minimální úrovni.

Výhody centralizace spočívají především v jednotnějším vystupování banky navenek, v operativnějším řízení banky, možnosti centralizovaně zpracovávat údaje, méně nákladných expertízách, jednoduché kontrole a transparentnosti. K nevýhodám centralizace potom patří pomalejší a méně pružné poskytování služeb, méně služeb v pobočkách, filiálkách i celé bance, a neosobní služby, které mohou vyvolávat nedůvěru a nespokojenost zákazníků. Dochází také k přetěžování omezeného počtu lidí, kteří mohou rozhodovat, čímž jejich činnost přestává být efektivní. Banka se také daleko méně zajímá o regionální aktivity a je méně schopná reagovat na specifika místního trhu.

Decentralizace naproti tomu představuje takové řízení banky, kdy maximální rozhodovací pravomoci jsou ponechány na úrovni poboček či filiálék.

Rovněž decentralizace je spojena s určitými výhodami a nevýhodami. K výhodám decentralizace patří větší rozmanitost poskytovaných služeb, efektivní, okamžité a osobní služby, znalost místních podmínek a zájem o region, maximální zájem personálu na rozvoji pobočky a vyšší aktivita pracovníků na nižší a střední úrovni řízení, což se pozitivně projeví v kvalitě nabízených služeb. Nevýhodou decentralizace je možný problém s dosažením jednotnosti banky při interpretaci a provádění politiky banky, obtížnější prosazování představ vrcholového managementu i vyšší náklady a potřeba specifických nástrojů pro kontrolu.

Rozsah centralizace a decentralizace závisí zejména na velikosti banky, nabízených produktech a informačních technologiích. I v jedné bance existují oblasti, které jsou více centralizované, a jiné, které jsou spíše decentralizované.

1.3.3 ŘÍDICÍ ORGÁNY BANKY

Protože banka může být podle zákona o bankách založena pouze jako akciová společnost, stejně jako ostatní akciové společnosti musí mít vypracované stanovy a musí mít tyto orgány: valnou hromadu, představenstvo a dozorčí radu.

Valná hromada je nejvyšším orgánem banky. Představenstvo svolává valnou hromadu alespoň jedenkrát ročně. Valná hromada rozhoduje o zásadních otázkách jako je zrušení banky, fúze banky či zvýšení nebo snížení základního kapitálu.

Představenstvo je statutárním orgánem banky. Musí mít nejméně tři členy – vedoucí zaměstnance banky. Pravomoci představenstva musí být uvedeny ve stanovách banky. Představenstvo zejména stanovuje celkovou strategii banky a její organizační uspořádání, strategii řízení rizik (včetně limitů pro jednotlivá rizika) a kapitálu banky, zásady systému vnitřní kontroly a bezpečnostní zásady. Kromě toho schvaluje nové produkty, zajišťuje kompetentní management, vyhodnocuje celkovou funkčnost a efektivnost řídicího a kontrolního systému banky. Člen představenstva nesmí být současně statutárním orgánem, členem statutárního orgánu nebo dozorčí rady jiné právnické osoby, která je podnikatelem. Členové představenstva banky, kteří porušili své povinnosti z titulu člena statutárního orgánu banky, odpovídají společně a nerozdílně za škodu, která v důsledku toho vznikne věřitelům banky.

Dozorčí rada je kontrolním orgánem banky. Musí mít nejméně tři členy, konkrétní počet členů musí být vždy dělitelný třemi. Člen dozorčí rady nesmí být současně členem představenstva nebo osobou oprávněnou jednat jménem banky. Dozorčí rada dohlíží na uskutečňování podnikatelské činnosti banky, aktivity představenstva a managementu, funkčnost a efektivnost řídicího a kontrolního systému banky. Výsledky své kontrolní činnosti předkládá valné hromadě.

Kromě toho bývají v bance na úrovni představenstva i managementu zřizovány výbory. **Výbor** je pověřený výkonem nějaké specifické činnosti. Názvy příkladů výborů – úvěrový, investiční, svěrečnický výbor – ilustrují, jakou činnost tyto výbory vykonávají. V některých zemích je zřízení některých výborů požadováno zákonem či jinou formou regulace. V České republice je takto Vyhláškou č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry požadováno, aby v každé bance fungoval **Útvar vnitřního auditu**, který kontroluje dodržování pravidel obezřetného podnikání, stanovených zásad a postupů, funkčnost a bezpečnost informačního systému i úplnost, průkaznost a správnost účetnictví banky.

1.3.4 BANKOVNÍ MÍSTA

Pod pojmem bankovní místo rozumíme pobočky, filiálky, afilace, expozitury, reprezentace, směnárny, bankomaty, elektronické platební terminály nebo samoobslužné zóny (Polouček a kol., 2013).

Mezi jednotlivými druhy bankovních míst existují podstatné rozdíly. **Pobočka** je organizačním útvarem správního nebo výkonného charakteru. Prostor pro obchody a služby pobočky vymezuje centrála. Pobočka nemá právní subjektivitu, je však organizačně, administrativně a materiálně vybavená tak, aby mohla vykonávat aktivity, pro které byla založena. Jednotlivé pobočky mají různou míru samostatnosti: zatímco velké pobočky mohou být v podstatě samostatné, malé pobočky mohou většinou vykonávat pouze operace, které schválí centrála, a vést jednoduchou evidenci.

Filiálka je samostatný právní subjekt s vlastním kapitálem a samostatným účetnictvím. Banky filiálku obvykle zakládají v zahraničí. Filiálka je obvykle součástí holdingu a je kontrolována mateřskou společností prostřednictvím kontrolního balíku akcií.

Afilace je taktéž samostatný právní subjekt s vlastním kapitálem a samostatným účetnictvím, avšak mateřská společnost nevlastní kontrolní balík akcií.

Expozitura je místně odloučený samostatný organizační útvar pobočky. Obvykle nabízí jen vybrané služby. Je zakládána většinou proto, aby banka přiblížila co nejvíce nabízené služby své klientele.

Reprezentace (obchodní zastoupení) obvykle představuje několik zástupců banky, kteří v daném regionu zajišťují a rozvíjí obchodní aktivity. Často jde o případný krok před otevřením pobočky.

Přítomnost banky v daném regionu je pro banky výhodná, neboť jí umožní odpovídajícím způsobem reagovat na potřeby a požadavky klientů a může snížit informační asymetrii mezi bankou a klienty. Na druhou stranu, vytváření a udržování jednotlivých bankovních míst je pro banku spojeno s relativně vysokými náklady. Pro každou banku je proto důležité optimalizovat rozložení bankovních míst. Tabulka 1-2 zachycuje vývoj počtu pracovníků a obchodních míst v České republice v posledních deseti letech.

Tabulka 1-2: Počet pracovníků a obchodních míst v ČR (banky s licencí k danému datu)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Počet pracovníků	39004	38160	37540	38232	41207	39003	37864	39150	39822	40128
Počet obchodních míst	1670	1785	1825	1877	1865	1993	1991	1990	2049	2098
Počet pracovníků										
na 1 banku	1114	1090	1043	1033	1114	1083	996	955	905	933
na 1 obchodní místo	23,4	20,4	20,6	20,4	22,1	19,6	18,9	19,7	19,4	19,1
Počet obyvatel										
na 1 banku (tis.)	291,7	292,0	284,8	278,0	280,6	282,9	269,4	256,9	238,7	244,6
na 1 obchod. místo (tis.)	6,1	5,5	5,6	5,5	5,6	5,3	5,3	5,3	5,1	5,0
na 1 pracovníka	261,8	267,8	273,1	269,1	251,9	268,2	278,2	269,0	263,8	262,1

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČNB (2013b), ČNB (2010), ČNB (2007) a ČNB (2004).

2 REGULACE A DOHLED NAD BANKOVNÍM SEKTOREM

2.1 PODSTATA, CÍLE A DŮVODY REGULACE A DOHLEDU NAD BANKOVNÍM SEKTOREM

DEFINICE 2

Regulací rozumíme vytváření a prosazování podmínek a pravidel podnikání v bankovníctví, a to jak zákonodárnými orgány (pomocí zákonů), tak i dalšími institucemi (pomocí podzákonných norem, tzn. vyhlášek, nařízení a opatření).

Regulace může být tržní nebo administrativní. **Tržní regulace** byla typická pro počátky bankovníctví. Je založena na tom, že klienti bank prostřednictvím získaných informací sledují finanční situaci a chování bank a na základě toho rozhodují, do které banky svěří své peníze. To omezuje činnost těch bank, které se nechovají v souladu se zájmy klientů. Problémem tržní regulace je však nedostatečná míra aktuálních informací o bankách, omezená schopnost klientů tyto informace správně vyhodnotit a existence tržních selhání (blíže viz kap. 2.1.2).

Tím vyvstává nutnost **administrativní regulace**, tj. procesu vytváření pravidel pro činnost bank formou zákonů a podzákonných právních norem. V rámci administrativní regulace je přitom možné využívat dva typy regulativních opatření:

- pozitivní opatření podporují a povzbuzují určité ekonomické a bankovní aktivity,
- negativní opatření zakazují určité druhy činností nebo nabídku některých produktů.

DEFINICE 3

Dohled chápeme jako kontrolu, zda banky stanovená pravidla dodržují, a s tím související stanovení postihů a sankcí v případě jejich nedodržování. Dohledové činnosti budou blíže popsány v kap. 2.2.4.

Cílem bankovní regulace a dohledu je podle zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance péče o bezpečné fungování a účelný rozvoj bankovního systému v České republice. Pod tímto obecně definovaným cílem se rozumí především podpora zdravého rozvoje, tržní disciplíny a konkurenceschopnosti bank; předcházení systémovým krizím a posilování důvěry veřejnosti v bankovní systém.

Cílem bankovní regulace a dohledu naopak není za každou cenu zabránit selhání každé jednotlivé banky, nahrazovat činnost soudů či arbitráží ani nahrazovat funkci orgánů činných v trestním řízení. Dohled sám o sobě nemůže zabránit uzavření ztrátových obchodů bankami, je však povinen při zjištění nedostatků zasáhnout svými nástroji. Smyslem je chránit bankovní sektor jako celek a omezit možnosti výskytu obdobného protiprávního jednání v budoucnosti.

DŮVODY PRO REGULACI A DOHLED V BANKOVNICTVÍ

Důvodem pro regulaci a dohled v bankovníctví je především existence tržních selhání, specifická činnost bank a prostor pro provádění měnové politiky.

Ekonomická teorie uvádí čtyři základní typy **selhání trhu**: asymetrii informací, zneužití dominantního postavení, zneužití trhů a systémové riziko.

Asymetrie informací vzniká, jestliže na trhu (obecně i v bankovním sektoru) kontrakty uzavírají subjekty, jejichž informace se výrazně liší. Při uzavírání smluv jsou většinou využívány pouze veřejné informace. Ti, kteří mají k dispozici také informace soukromé, je mohou využít (zneužít) ve svůj prospěch na úkor ostatních subjektů. To je považováno za významné a nežádoucí narušení konkurenčního prostředí. Rozlišují se dva základní typy

informační asymetrie: nepříznivý výběr a morální hazard. Důsledkem asymetrie informací je skutečnost, že ekonomické transakce některých účastníků trhu mohou být neefektivní, čímž dochází k méně efektivní alokaci zdrojů.

Dominantní postavení má banka tehdy, pokud má takové postavení, které jí umožňuje omezovat hospodářskou soutěž (může se do jisté míry chovat nezávisle vůči ostatním konkurentům). Konkurenční trh přináší klientům výhody ve formě růstu kvality služeb nebo inovací. Trh s dominantním postavením banky či bankovní skupiny však může tyto výhody omezovat – a pak jde o další typ selhání trhu.

Zneužití trhů bývá spojováno s využitím neveřejných informací (insider informací) při obchodování s cennými papíry na finančních trzích. Při insider obchodech jsou využity (zneužity) ostatním subjektům nedostupné informace (blíže viz kap. 8.3).

Systémové riziko vzniká v situaci, kdy se neschopnost jedné banky dostát svým závazkům přenáší na další banky v systému. Rozsah selhání ohrožuje stabilitu bankovního sektoru a může způsobit krizi v ekonomickém systému. Příčinou může být špatné řízení bank nebo vnější příčiny, jako např. výrazné neočekávané změny úrokových sazeb, transformace ekonomického systému aj. Systémové riziko způsobuje finanční ztráty a neúměrné náklady i stranám, které nejsou účastníky bankovního sektoru, především daňovými poplatníky. Snižuje se důvěra veřejnosti v bankovní sektor a v důsledku toho se omezuje nebo dokonce přerušuje tok finančních transakcí v ekonomice. Stabilita bankovního sektoru je tak velice důležitá pro stabilitu ekonomiky jako celku.

Druhým hlavním důvodem pro regulaci a dohled v bankovnictví je skutečnost, že činnost bank je velice specifická. **Specifičnost bankovních činností** spočívá zejména v:

- banky hospodaří s cizími zdroji – případné ztráty by se proto výrazně dotkly vkladatelů,
- banky uskutečňují rozhodující část platebního styku; tato životně důležitá součást ekonomiky vyžaduje jasná pravidla jeho fungování a stanovení povinností jeho účastníků (tj. nelze připustit jeho poruchovost),
- úpadky bank mají pro ekonomiku mnohem horší důsledky než úpadky jiných podnikatelských subjektů.

Poslední argument pro regulaci a dohled v bankovnictví je ten, že bankovní regulace vytváří **prostor pro provádění měnové politiky**, kdy centrální banka může prostřednictvím komerčních bank regulovat množství peněz v oběhu.

ARGUMENTY PROTI REGULACI A DOHLEDU V BANKOVNICTVÍ

Lze se ovšem setkat i s kritikou systému bankovní regulace a dohledu. Kritické regulace a dohledu zpravidla namítají, že:

- bankovní regulace zvyšuje nestabilitu – banky často nevědí, jakou změnu pravidel mohou očekávat,
- bankovní regulace nutí banky k orientaci na mimobilanční operace, které se hůře kontrolují,
- systém bankovního dohledu je nákladný,
- banky vždy budou vyvíjet snahy o obcházení stanovených pravidel,
- některá pravidla přímo stimulují banky k přebírání nadměrných rizik,
- existují pochybnosti o efektivitě systému dohledu a další.

Některé kritické názory mají jistě své opodstatnění. Bankovní sektor je však natolik specifický a důležitý pro chod celé ekonomiky, že panuje všeobecná shoda, že určitá míra regulace a dohledu je nutná a žádoucí.

2.2 NÁSTROJE BANKOVNÍ REGULACE A DOHLEDU

Bankovní dohled je v České republice upraven zejména zákonem č. 6/1993 Sb., o České národní bance a zákonem č. 21/1992 Sb., o bankách. Podle těchto zákonů ČNB vydává bankovní licence, vydává opatření a vyhlášky definující pravidla obezřetného podnikání bank, monitoruje činnost bank, poboček zahraničních bank a družstevních záložien, provádí kontroly v bankách, včetně poboček zahraničních bank a v družstevních záložienách, vydává předchozí souhlasy podle zákona o bankách např. při nabývání podílu na bance, při prodeji podniku banky, sloučení banky, zrušení banky či ukončení bankovních aktivit, ukládá opatření k nápravě a sankce za zjištěné nedostatky v činnosti bank, rozhoduje o zavedení nucené správy a odnětí bankovní licence. Regulace a dohled tedy zahrnuje:

- licenční činnost,
- povolovací činnost,
- stanovování pravidel obezřetného podnikání bank,
- dohledové činnosti,
- reakce na zjištěné nedostatky.

2.2.1 LICENČNÍ ČINNOST

Působit jako banka mohou v ČR pouze akciové společnosti, které k této činnosti získaly licenci. Žádost o licenci se předkládá České národní bance, která také rozhoduje o jejím udělení. Pro udělení licence musí být splněny podmínky vymezené v § 4 zákona č. 21/1992 Sb., zejména:

- základní kapitál musí mít průhledný a nezávazný původ, musí být v dostatečné výši a vyhovující skladbě (minimálně 500 milionů Kč a minimálně v této výši musí být tvořen peněžitými vklady), musí být v plné výši splacen,
- osoby navrhované do statutárních a řídicích orgánů banky musí mít dostatečnou důvěryhodnost, odbornou způsobilost a zkušenost, rovněž hlavní akcionáři musí být důvěryhodní a způsobilí,
- banka musí mít technické a organizační předpoklady pro výkon navrhovaných činností, funkční řídicí a kontrolní systém, obchodní plán vycházející z navrhované strategie činnosti podložený reálnými kalkulacemi,
- sídlo budoucí banky musí být na území ČR.

Žádost o licenci se podává na předepsaném formuláři, jehož vzor a požadované přílohy lze nalézt ve Vyhlášce č. 233/2009 Sb., o žádostech, schvalování osob a způsobu prokazování odborné způsobilosti, důvěryhodnosti a zkušenosti osob. Na základě posouzení žádosti se vydává licence, a to na dobu neurčitou. V licenci je uveden výčet činností, které je banka oprávněna provozovat.

V ČR mohou působit i pobočky zahraničních bank. Zahraniční banky ze zemí mimo Evropskou unii (dále EU) ke své činnosti rovněž potřebují licenci. Pro udělení licence jsou požadovány obdobné informace jako v případě bank, navíc je vyžadováno i vyjádření bankovního dohledu ze země, kde má sídlo centrála zahraniční banky.

Banky se sídlem v EU mohou (v souvislosti se vstupem ČR do EU) využívat tzv. **princip jednotné licence**. Princip jednotné licence je upraven Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2006/48/ES ze dne 14. června 2006 o přístupu k činnosti úvěrových institucí a o jejím výkonu. Na jeho základě se bance vydává pouze jedna licence, která vedle možnosti nabízet bankovní služby na území domovského státu, dává bance možnost vykonávat bankovní služby i na území jiného členského státu Evropské unie (hostitelský stát) bez nutnosti získat licenci od příslušného orgánu tohoto hostitelského státu. Pokud hodlá

banka poskytovat služby prostřednictvím pobočky, musí pouze splnit oznamovací proceduru. Dohled nad pobočkou zahraniční banky vykonává orgán dohledu domovského státu. Orgán dohledu hostitelského státu dohlíží nad likviditou pobočky banky a může od pobočky banky vyžadovat stejné informace, jako vyžaduje od domácích bank. Pobočka banky podléhá opatřením přijatým hostitelským státem v rámci jeho měnové politiky.

Důležitá je i skutečnost, za jakých okolností může **bankovní licence zaniknout**: v případě, že ČNB odejme bance licenci (při přetrvávajících závažných nedostatcích v činnosti banky, byla-li licence získána na základě nepravdivých údajů nebo banka nezačala svou činnost ve stanovené lhůtě), dále také v případě zrušení banky s likvidací, přeměně banky na nebankovní subjekt a výmazu banky z obchodního rejstříku.

2.2.2 POVOLOVACÍ ČINNOST

Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách v řadě případů vyžaduje, aby banky před provedením určité operace či úkonu požádaly o souhlas nebo informovaly ČNB. **Předchozí souhlas ČNB** je vyžadován v případech úmyslu nabytí přímý nebo nepřímý podíl na bance, který představuje nejméně 10 %, 20 %, 33 % nebo 50 % na hlasovacích právech banky nebo na základním kapitálu banky; fúze (sloučení, splynutí) banky s jinou bankou; rozhodnutí valné hromady o zrušení banky nebo zastavení činnosti, ke kterým je nezbytná bankovní licence; snížení základního kapitálu, pokud k němu nedochází z důvodu úhrady ztráty; a výběru auditora banky.

Informační nebo oznamovací povinnost vzniká v případech snížení přímého nebo nepřímého podílu na bance pod 10 %, 20 %, 33 % nebo 50 % hlasovacích práv nebo účasti na základním kapitálu banky; změny stanov banky; personálních změn ve statutárním orgánu banky a na místech vedoucích zaměstnanců banky; záměru otevřít pobočku nebo zastoupení banky v zahraničí a nabytí kvalifikované účasti na jiné právnické osobě.

2.2.3 STANOVOVÁNÍ PRAVIDEL OBEZŘETNÉHO PODNIKÁNÍ BANK

Banky jsou povinny provádět své obchody obezřetně, tj. způsobem, který nepoškozuje zájmy vkladatelů a neohrožuje bezpečnost a stabilitu banky. Za tímto účelem musí banky dodržovat celou řadu stanovených povinností, zejména dodržovat pravidla kapitálové přiměřenosti, úvěrové angažovanosti, poskytování informací, tvorby rezerv a opravných položek, udržování povinných minimálních rezerv, požadavků na řízení likvidity, pojištění vkladů a další.

Povinnost bank uveřejňovat včasné, přesné a dostatečné informace má za cíl snížit asymetrii informací a zvýšit důvěru veřejnosti v bankovní systém. Banky jako akciové společnosti jsou povinny každoročně zveřejňovat výroční zprávu, která musí kromě jiného obsahovat především výsledky účetní závěrky a výrok externího auditora. Banky rovněž musí ve svých prostorách srozumitelným způsobem informovat klienty a potenciální klienty o podmínkách pro přijímání vkladů, poskytování úvěrů a poskytování dalších bankovních služeb. Banky jsou rovněž povinny zavést vlastní účinné postupy pro vyřizování stížností jejich klientů a o těchto postupech klienty informovat ve svých provozních prostorech. Na své internetové adrese také banky musí uveřejňovat základní údaje o sobě, o složení akcionářů, o své činnosti a finanční situaci.

Ostatní pravidla obezřetného podnikání budou blíže charakterizována v jednotlivých kapitolech této studijní opory.

2.2.4 DOHLEDOVÉ ČINNOSTI

Bankovní dohled může být vykonáván buď jako dohled na dálku nebo jako dohled na místě. **Dohled na dálku** využívá informace bank, které poskytují prostřednictvím stanovených výkazů (měsíční bilance, čtvrtletní výkazy zisku a ztráty, periodické hlášení o obezřetném podnikání, statistické údaje), ale i z auditorských zpráv, veřejně dostupných databází a informací jednorázově získaných přímo od bank. ČNB tak průběžně sleduje činnost a hospodaření jednotlivých bank a vyhodnocuje také vývoj bankovního sektoru jako celku. V rámci dohledu na dálku kontroluje, zda banky dodržují příslušné právní předpisy a pravidla obezřetného podnikání, a rovněž pravidelně vyhodnocuje finanční situaci jednotlivých bank. Výhodou dohledu na dálku jsou relativně nízké náklady, nevýhodou je možnost, že ČNB získá jen neúplné informace.

Dohled na místě je využíván pro získání detailního přehledu o aktivitách příslušné banky, a to zejména při zjištěných problémech banky. Kontroly na místě, prováděné ČNB, mohou být komplexní (zaměřují se na prověření všech aktivit dané banky) nebo dílčí (kontrolují se pouze vybrané aktivity banky, např. řízení vybraného rizika či postupy banky v prevenci praní špinavých peněz). Dohled na dálku je sice spojen s vyššími náklady a klade nároky na odbornost dohlížejících pracovníků, poskytuje však daleko přesnější a detailnější informace o dané bance.

2.2.5 REAKCE NA ZJIŠTĚNÉ NEDOSTATKY

Při výkonu dohledu, ať už na dálku nebo na místě, může ČNB v činnosti bank odhalit určité nedostatky. **Nedostatkem v činnosti bank** se rozumí zejména:

- porušení podmínek stanovených v licenci či neplnění podmínek, za nichž byla licence udělena,
- porušení nebo obcházení zákona o bankách, zvláštních zákonů, právních předpisů a opatření vydaných ČNB,
- porušení nebo obcházení povinností nebo podmínek stanovených v rozhodnutí ČNB,
- provádění obchodů způsobem, který ohrožuje nebo poškozují zájmy vkladatelů nebo ohrožuje bezpečnost a stabilitu banky,
- řízení banky osobami, které nemají dostatečnou odbornou způsobilost nebo nejsou důvěryhodné,
- bankou vytvořené rezervy a opravné položky nedostačují k pokrytí rizik banky,
- pokles kapitálu pod jeho minimální stanovenou výši.

Zjistí-li ČNB některý z uvedených nedostatků, je oprávněna po bance požadovat, aby ve stanovené lhůtě **zjednala nápravu** nebo odstranila nedostatek v činnosti tím, že:

- banka omezí některé povolené činnosti, ukončí nepovolené činnosti, nebude provádět některé obchody, omezí distribuční síť (včetně snížení počtu obchodních míst),
- vymění vedoucí zaměstnance banky či členy dozorčí rady,
- uvede veškeré aktivity banky do souladu se zákonem o bankách,
- přijme přísnější pravidla, vytvoří odpovídající výši opravných položek a rezerv, bude udržovat kapitál nad minimální požadovanou úrovní,
- sníží základní kapitál ve stanoveném rozsahu, upraví složení kapitálu, použije zisk pro doplnění rezervních fondů nebo ke zvýšení základního kapitálu apod.

Při nesplnění předchozího požadavku anebo tehdy, kdy z povahy zjištěného nedostatku vyplývá, že věc nesnese odkladu, **je ČNB oprávněna i:**

- změnit licenci vyloučením nebo omezením některých činností v ní uvedených,
- nařídit mimořádný audit na náklady banky,
- zavést nucenou správu,
- uložit pokutu až do výše 50 milionů Kč,
- snížit základní kapitál banky za účelem úhrady ztráty,
- zakázat nebo omezit provádění operací s osobami, které jsou spjaty úzkým propojením s bankou nebo mají k bance zvláštní vztah,
- požadovat zvýšení kapitálu nad minimální požadovanou úroveň, a to tehdy, zjistí-li ČNB nedostatky v uspořádání, strategiích, postupech banky,
- požadovat zvýšení likvidních prostředků banky alespoň na výši stanovenou ČNB.

2.3 INSTITUTE BANKOVNÍHO DOHLEDU

Procesu bankovní regulace a dohledu se účastní tři skupiny subjektů:

- regulující subjekty, tj. instituce, které zákon zmocňuje k tomu, aby stanovovaly pravidla regulace a vykonávaly dohled nad jejich dodržováním (jinak také regulatorní instituce),
- regulované subjekty, tj. samotné banky,
- externí auditorské firmy, které prověřují pravdivost, správnost a úplnost účetních dokumentů bank, a prověřují fungování vnitřního řídicího a kontrolního systému bank.

Jedním z důležitých předpokladů pro efektivní fungování regulace a dohledu je nezávislost regulátora. Ta může být:

- personální – ta spočívá v omezení politických tlaků na personální obsazení důležitých zaměstnanců (kdo je jmenuje, za jakých podmínek je lze odvolat apod.),
- finanční – instituce bankovní regulace a dohledu by měla být samostatná při stanovování svého rozpočtu, podle kterého bude hospodařit (a pokud je touto institucí centrální banka, pak finanční nezávislost znamená i zákaz přímého financování veřejného sektoru),
- funkční – znamená míru autonomie dané instituce při stanovování svých cílů a způsobů, jak těchto cílů dosáhnout,
- institucionální – při plnění svých stanovených cílů regulující instituce nepřijímá ani nevyžaduje pokyny od prezidenta, vlády či parlamentu.

Mezi **regulující subjekty** zpravidla patří centrální banka, ministerstvo financí nebo specializovaná instituce. Hlavní nevýhodou ministerstva financí je nepochybně to, že nelze zajistit jeho nezávislost regulace a dohledu.

Pokud bankovní regulaci a dohled vykonává centrální banka, jednoznačným pozitivem je v první řadě informační provázanost, kdy centrální banka získává celou řadu dat o bankách a bankovním sektoru jako celku. Výhodou centrální banky je i její úloha v platebním styku, kdy dohlíží nad platebními systémy, podporuje jejich hladké fungování a často je i jejich provozovatelem. Centrální banka má i velmi dobré institucionální předpoklady pro řešení finanční krize – může totiž koordinovat řízení měnové politiky právě s regulací a dohledem bankovníctví. V řadě zemí centrální banka vykonává funkci věřitele poslední instance (viz kap. 2.4), což dává větší šanci na to, že se centrální banka bude snažit zabránit vzniku systémového rizika. A konečně výhodou je i velká nezávislost centrální banky ve většině zemí – a tím i odolnost vůči výkyvům politického cyklu.

Působení centrální banky jakožto regulující instituce je však spojeno i s určitými negativy. Předně je to možný konflikt zájmů mezi měnovou politikou a bankovní regulací a dohledem: centrální banka může ve snaze vyhovět požadavkům regulátora přijmout kompromisní měnově-politická rozhodnutí. Nevýhodou je i možnost reputačního rizika, kdy centrální banka může neadekvátním řešením problémové situace v bankovním sektoru poškodit svou kredibilitu, která je však klíčovou podmínkou efektivnosti měnové politiky.

Nezávislá instituce, vykonávající bankovní regulaci a dohled, může být vládní i nevládní. Výhodou takové instituce by měla být větší autonomie pro její rozhodování: protože nemusí řešit konflikt mezi měnovou politikou a bankovní regulací a dohledem, ani možnost dopadu ztráty kredibility, může daleko razantněji přistupovat k bankám, které se dlouhodobě ocitají ve finančních problémech. Kvalita regulace a dohledu nezávislou institucí je však silně ovlivněna kvalitou, zkušenostmi a vzděláním jejích pracovníků.

Kromě toho se na tvorbě regulace a dohledu určitým způsobem mohou podílet i instituce samoregulace. Většinou se jedná o určité profesní uskupení regulovaných subjektů, tj. samotných bank. K výhodám institucí samoregulace patří to, že jsou schopny pružně reagovat na měnící se tržní podmínky, přijímají mechanismy, které jsou nejefektivnější a nejméně deformují trh, jsou schopny identifikovat problémy hned v počátku a zabránit tak vypuknutí krize. V České republice je příkladem takové instituce Česká bankovní asociace.

ZÁKLADNÍ VARIANTY INSTITUCIONÁLNÍHO USPOŘÁDÁNÍ REGULACE A DOHLEDU

Pod pojmem **institucionální uspořádání regulace a dohledu** se rozumí: kolik a jakých regulatorních institucí se podílí na bankovní regulaci a dohledu, jaké mají v oblasti regulace a dohledu kompetence a jako jsou právně (zákonem) nebo smluvně (dohodou o spolupráci) upravené vztahy mezi nimi. Institucionální uspořádání regulace a dohledu je pro každou zemi specifické a závisí mimo jiné na struktuře a velikosti bankovního sektoru i celého finančního systému, na stanovených cílech regulace a dohledu a také na historickém vývoji a politických tradicích v dané zemi.

Rozlišují se dva základní modely institucionálního uspořádání regulace a dohledu: sektorový (odvětvový) model a funkcionální model – a v návaznosti na to i varianty jejich integrace.

V **sektorovém modelu** jsou regulace a dohled uspořádány podle základních sektorů finančního zprostředkování (bankovníctví, kapitálový trh a investiční služby, pojišťovnictví, penzijní připojištění). Sektorový model má čistě empirický základ: opírá se o to, jak se historicky vyvíjela jednotlivá odvětví finančního zprostředkování. V rámci tohoto modelu rozlišujeme tři základní varianty:

- uspořádání založené na oddělených regulatorních institucích pro jednotlivé sektory finančního zprostředkování,
- částečnou integraci dohledu, například spojením bankovní regulace a dohledu s dohledem nad pojišťovnictvím nebo dvoupilířový systém, kdy centrální banka vykonává bankovní dohled a jiná instituce vykonává dohled nad nebankovními finančními institucemi a finančními trhy,
- úplnou integraci dohledu, kdy jedna instituce vykonává dohled nad všemi sektory.

Funkcionální model má naproti tomu čistě teoretický základ: opírá se o typologii tržních selhání (viz kap. 2.1.2). Na základě čtyř typů selhání trhu se rozlišují čtyři základní obory regulace a dohledu: regulace a dohled obezřetného podnikání finančních institucí (asymetrie informací), regulace a dohled zneužití trhů s cílem chránit klienty (zneužití trhů), regulace a dohled bankovního sektoru jako celku (systémové riziko) a regulace a dohled nad konkurenčním prostředím (zneužití dominantního postavení). Také u funkcionálního modelu rozlišujeme jeho tři základní varianty:

- uspořádání založené na oddělených regulatorních institucích pro jednotlivé typy tržního selhání (tj. jednotlivé obory regulace a dohledu) – existují tedy čtyři regulatorní instituce,
- částečnou integraci, kdy například centrální banka vykonává dohled nad obezřetným podnikáním bank i nebankovních institucí a vykonává i funkci věřitele poslední instance, vedle toho působí samostatný regulátor pro férové využívání trhů a další regulátor pro hospodářskou soutěž,
- úplnou integraci, kdy jsou všechny typy regulace a dohledu převedeny pod jedinou instituci.

Varianty institucionální uspořádání dohledu nad finančním trhem v Evropské unii zachycuje Obrázek 2-1. Z obrázku je patrné, že v zemích Evropské unie převažuje sektorový model s různou mírou integrace. V případě úplné integrace převažuje integrace dohodlu do samostatné instituce; plně integrovaný dohled v rámci centrální banky mají pouze tři státy: kromě České republiky je to ještě Slovensko a Irsko.

Obrázek 2-1: Institucionální uspořádání dohledu nad finančním trhem v EU

Institucionální uspořádání dohledu nad finančním trhem v EU						
Sektorový (vertikální) model	Finanční instituce	Banky	Pojišťovny	Obchodníci s CP	Země	x (x/25)
	Oddělené regulatorní instituce	SI1 / CB	SI2	SI3		Řecko, Slovinsko, Litva, Kypr; Španělsko a Portugalsko; (Francie a Itálie)
Částečná integrace	SI1	SI2	SI1		Finsko	1 (4%)
Úplná integrace	SI				Německo, Velká Británie, Belgie, Švédsko, Polsko, Rakousko, Dánsko, Maďarsko, Lucembursko, Lotyšsko, Estonsko a Malta	12 (48%)
	CB				Česká republika, Slovensko; Irsko	3 (12%)
Funkcionální (Horizontální)	Částečná integrace	SI	CB		Nizozemsko	1 (4%)
	Funkcionální prvky	Dohled nad jednáním ve vztahu k zákazníkům		Obezřetnostní dohled		

Poznámky: SI – samostatná instituce (index 1, 2 a 3 značí různé subjekty), CB – centrální banka

Zdroj: Petrušová (2010), s. 21.

K faktorům, které hovoří ve prospěch integrace regulace a dohledu, patří zejména vývoj finančních trhů (provázanost jednotlivých odvětví finančních služeb, rostoucí úloha finančních konglomerátů, rozšiřování obchodování s hybridními finančními nástroji, růst objemu příhraničních finančních toků); potřeba uplatňovat konzistentní politiku regulace a dohledu ve vztahu k různým odvětvím finančního zprostředkování tak, aby se omezilo působení regulace a dohledu na hospodářskou soutěž (na jednom trhu často působí bankovní

i nebankovní finanční instituce, rozvíjí se konkurence); dosažení synergických efektů (rostoucí složitost finančních produktů vyžaduje, aby regulatorní instituce zaměstnávala skutečné specialisty, které pak v rámci integrované instituce mohou být využívány pro různé obory regulace a dohledu); úspory z rozsahu (sloučená regulatorní instituce využívá jeden systém účetnictví, informační systém, řízení lidských zdrojů a další podpůrné služby, což je levnější); odstranění případných duplicit (a současně i toho, že některé aktivity nebyly naopak regulovány a dohlíženy vůbec) a rozsah trhu (země s relativně malým finančním sektorem mohou zdůvodnit integraci regulace a dohledu kromě jiného i malým rozsahem trhu).

K procesu integrace došlo i v České republice. V minulosti v ČR fungovaly v rámci sektorového modelu regulace a dohledu tři instituce, a to:

- Česká národní banka, která vykonávala dohled nad bankami a stavebními spořitelny,
- ministerstvo financí, které prostřednictvím svých odborů vykonávalo dohled nad pojišťovnami, penzijními fondy a družstevními záložnami,
- Komise pro cenné papíry, která zajišťovala dohled pro oblast kapitálových trhů (částečně přitom vykonávala i dohled nad bankami, a to v rozsahu, v jakém vykonávaly činnost obchodníka s cennými papíry, činnost depozitáře či emitovaly investiční instrumenty).

Tyto tři instituce mezi sebou měly uzavřenou dohodu o spolupráci, jejímž cílem bylo zajistit uplatňování obdobných kritérií a postupů při výkonu dohledu. Z dohody vyplývala i povinnost informovat jinou stranu dohody o nedostacích, ukládaných opatřeních a sankcích, které by pro ni mohly mít význam, spolupracovat v oblasti licencování a snažit se zamezit vícenásobné regulaci.

Od 1. dubna 2006 byl výkon dohledu integrován do jediné instituce. Dohled nad celým českým finančním trhem tak vykonává Česká národní banka. Na vytváření regulativních pravidel se však stále podílí dva subjekty: ministerstvo financí připravuje primární legislativu, tj. zákony, ČNB připravuje sekundární legislativu (tj. podzákonné normy, jako jsou nejrůznější vyhlášky, nařízení a opatření) a může také vládě předkládat návrhy úprav zákonů.

2.4 VĚŘITEL POSLEDNÍ INSTANCE

Protože systémové selhání bankovního sektoru má výrazný dopad na hospodářský růst a ekonomiku jako celek, bankovní regulace a dohled jsou obvykle doplňovány dalšími nástroji, které mohou omezit selhání bank. Takovým nástrojem je i působení věřitele poslední instance. Úloha věřitele poslední instance spočívá v tom, že za určitých podmínek poskytne úvěr bance, která čelí problémům s likviditou. V řadě zemí je věřitelem poslední instance centrální banka. Základy teorie věřitele poslední instance byly položeny v 19. století klasickým ekonomem W. Bagehotem, který zdůrazňoval, že:

- úloha věřitele poslední instance spočívá v úvěrování nelikvidních, avšak solventních bank,
- tyto úvěry musí být úročeny sankční úrokovou sazbou, aby se bankám nevyplatilo využívat je pro financování standardních operací,
- úvěry jsou určeny pouze solventním bankám, které jsou schopné poskytnout dostatečně kvalitní zajištění,
- a věřitel poslední instance musí ještě před vypuknutím problémů jasně deklarovat, za jakých podmínek je bankám připraven poskytnout úvěr.

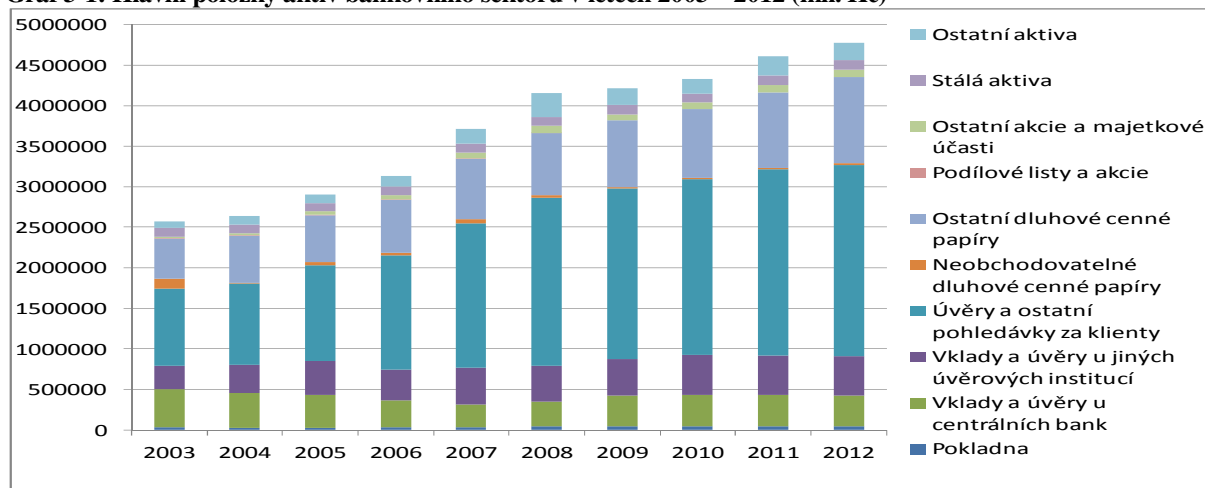
Poskytnutí likvidní podpory je zcela na rozhodnutí věřitele poslední instance, není to jeho povinnost a většinou je taková podpora poskytnuta v případě hrozby systémového rizika, tj. nebezpečí, že by se problém jedné banky mohl rozšířit do celého bankovního sektoru. To je větší v případě, že se do problémů dostanou velké banky. Teze, že některé banky jsou „příliš velké na to, aby padly“ („too big to fail“), případně „příliš důležité na to, aby padly“ („too important to fail“), je v tomto případě velmi důležitá. Existence věřitele poslední instance je každopádně přiznáním nedokonalosti trhů (banka si půjčí od centrální banky teprve tehdy, když není schopna získat potřebnou likviditu na mezibankovním trhu).

3 MANAGEMENT AKTIV BANK

Bilance (rozvaha) banky je účetní výkaz, který poskytuje informace o struktuře majetku banky (aktiva) a o struktuře zdrojů sloužících k financování tohoto majetku (pasiva) k určitému časovému okamžiku. Podle Vyhlášky č. 501/2002 Sb. aktiva bank tvoří:

1. pokladní hotovost a vklady u centrálních bank – obsahuje bankovky a mince v české a cizí měně v pokladně, vklady u ČNB a u centrálních bank země nebo zemí, kde má banka sídlo nebo registrovanou pobočku,
2. státní bezkupónové dluhopisy a ostatní cenné papíry přijímané centrální bankou k refinancování – tato položka obsahuje cenné papíry včetně naběhlého příslušenství (úroků), v členění na vydané vládními institucemi a ostatní,
3. pohledávky za bankami a družstevními záložnami, splatné na požádání a ostatní,
4. pohledávky za klienty – členy družstevních záložen, v členění na splatné na požádání a ostatní,
5. dluhové cenné papíry, v členění na vydané vládními institucemi a ostatní,
6. akcie, podílové listy a ostatní podíly,
7. účasti s podstatným vlivem, zvlášť se uvádí ty v bankách,
8. účasti s rozhodujícím vlivem, zvlášť se uvádí ty v bankách,
9. dlouhodobý nehmotný majetek, zvlášť se uvádí zřizovací výdaje a goodwill,
10. dlouhodobý hmotný majetek, zvlášť se uvádí pozemky a budovy pro provozní činnost,
11. ostatní aktiva – sem zahrnujeme ostatní pohledávky ke třetím osobám, kladnou reálnou hodnotu derivátů, odloženou daňovou pohledávku, ostatní pokladní hodnoty, zlato, jiné drahé kovy, pohledávky z obchodování s cennými papíry, zúčtování se státním rozpočtem, poskytnuté provozní zálohy, dohadné účty aktivní,
12. pohledávky z upsaného základního kapitálu – obsahují nezaplacenou část upsaného a splatného základního kapitálu či emisního ážia,
13. náklady a příjmy příštího období – jde o výdaje vynaložené během účetního období, týkající se pozdějších období.

Graf 3-1: Hlavní položky aktiv bankovního sektoru v letech 2003 – 2012 (mil. Kč)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z databáze ARAD (http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=13265&p_strid=ABAA&p_lang=C), [cit. 2013-09-30]

Graf 3-1 zachycuje vývoj hlavních položek aktiv bankovního sektoru v posledních deseti letech. Z grafu je velice dobře patrné, že rozhodující část aktiv bank tvoří úvěry

a ostatní pohledávky za klienty, k objemově důležitým aktivům patří i dluhové cenné papíry a pohledávky za bankami.

Všimněme si, že Vyhláška č. 501/2002 Sb. řadí aktiva v podstatě podle jejich likvidity: od těch nejlikvidnějších (hotovost) po ty nejméně likvidní. Kritérium likvidity používá i Polouček a kol. (2013), když člení aktiva na aktiva primární, aktiva sekundární, úvěry a investice. Poslední skupina aktiv – investice – souvisí s členěním bankovníctví na obchodní a investiční, kdy investičnímu bankovníctví je věnována kap. 12.

3.1 PRIMÁRNÍ AKTIVA

DEFINICE 4

Primární aktiva jsou aktiva s nejvyšší likviditou. Zahrnují proto hotovost, rezervy u centrální banky a u jiných bank a proplacené šeky.

Hotovost, tj. bankovky a mince v korunách i v cizích měnách, bance nepřináší nic kromě likvidity. Hotovost v korunách banka potřebuje proto, aby byla schopna dostát svým aktuálně splatným závazkům, například chceme-li vybrat peníze z našeho účtu apod. Hotovost v cizích měnách potom potřebuje ta banka, která poskytuje i směnárenské služby. Protože je držba hotovosti nákladná (vyžaduje trezory, pojištění, ochranu apod.), banky se snaží ji minimalizovat. Potřebná výše hotovosti je dána charakterem transakcí v dané bance (bance, která se orientuje zejména na internetové bankovníctví, stačí méně hotovosti než tradiční bance s širokou sítí poboček). Také proto banky zpravidla vyžadují, aby je v případě výběru větší částky klient informoval předem.

Rezervy u centrální banky zahrnují povinné minimální rezervy a dobrovolné rezervy. **Povinné minimální rezervy** je stanovená část zdrojů, kterou je banka povinna mít uloženu na účtu vedeném u centrální banky. Ve většině zemí je povinnost bank udržovat povinné minimální rezervy dána zákonem. Je tomu tak i v České republice, kde je v § 24 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, zakotvena povinnost bank udržovat povinné minimální rezervy. ČNB může stanovit povinné minimální rezervy v maximální výši 30 % z celkových závazků banky, konkrétní výše je stanovena Vyhláškou ČNB.

Podle Vyhlášky č. 253/2013 Sb., kterou se stanoví podmínky tvorby povinných minimálních rezerv, banky udržují povinné minimální rezervy ve výši 2 % z hodnoty závazků, jejichž doba splatnosti nepřevyšuje dva roky, a to ve formě vkladů a přijatých úvěrů, emitovaných neobchodovatelných cenných papírů a emitovaných ostatních dluhových cenných papírů.

Výše sazeb povinných minimálních rezerv se měnila zejména v devadesátých letech, od konce roku 1999 ke změně sazby nedošlo (Tabulka 3-1).

Tabulka 3-1: Vývoj sazeb povinných minimálních rezerv v České republice (%)

	Vklady na viděnou	Termínované vklady
do 31. 1. 1992		8
od 1. 2. 1992	8	2
od 1. 11. 1992	9	3
od 4. 8. 1994	12	3
od 3. 8. 1995		8,5
od 1. 8. 1996		11,5
od 8. 5. 1997		9,5
od 30. 7. 1998		7,5
od 28. 1. 1999		5,0
od 7. 10. 1999		2,0

Zdroj: Polouček a kol. (2013), s. 221.

Podle Vyhlášky č. 253/2013 Sb., kterou se stanoví podmínky tvorby povinných minimálních rezerv, se povinné minimální rezervy vypočítávají za jednotlivá udržovací období. Udržovací období trvá zhruba jeden měsíc (začíná první čtvrtek v měsíci a končí středou před prvním čtvrtkem v měsíci následujícím). Povinnost držet stanovenou výši povinných minimálních rezerv je splněna, jestliže průměrná skutečná výše povinných minimálních rezerv za dané období není nižší než stanovená výše povinných minimálních rezerv.

Prostředky na účtu povinných minimálních rezerv jsou počínaje 12. červencem 2001 úročeny dvoutýdenní repo sazbou ČNB, avšak pouze do předepsaného objemu povinných minimálních rezerv (tj. pokud banka udržuje i dobrovolné rezervy, ty úročeny nejsou). V případě, že banka nemá na odpovídajícím účtu dostatek prostředků (tj. nesplnila povinnost držet povinné minimální rezervy), ČNB je oprávněna jí dle § 25 zákona o ČNB účtovat z částky, o kterou není rezerva naplněna, úrok ve výši odpovídající dvojnásobku platné lombardní sazby.

Banky většinou nejsou schopny řídit povinné minimální rezervy zcela přesně, proto je skutečný zůstatek jednotlivých bank na účtech povinných minimálních rezerv zpravidla vyšší, než je centrální bankou požadováno – banky tedy udržují **dobrovolné rezervy**. S přebytky rezerv banky velice intenzivně obchodují na mezibankovním trhu. O skutečném vývoji zůstatků na účtech povinných minimálních rezerv vypovídá efektivní míra povinných minimálních rezerv, která je podílem zůstatků na účtech povinných minimálních rezerv a základu pro výpočet povinných minimálních rezerv (někdy také zjednodušeně celkových vkladů v bankovním sektoru).

Součástí primárních aktiv banky jsou i **rezervy u ostatních bank**, tj. prostředky, které má banka uloženy na účtech u jiných bank (ať už v podobě vkladů splatných na viděnou či termínovaných vkladů). Jedná se především o prostředky uložené u korespondenčních bank, které jsou předpokladem pro uskutečňování běžných transakcí s ostatními bankami. Jde o vysoce likvidní prostředky, které však nepřinášejí žádný nebo jen velmi nízký výnos.

Proplacené šeky jsou bankou dočasně držené cenné papíry. Jedná se o šeky vypsané na jinou banku a bankou proplacené, za které získá hotovost po proplacení šeku prostřednictvím clearingového systému. Jedná se o vysoce likvidní, neúročené prostředky. Vzhledem k velmi omezenému používání šeků však proplacené šeky představují v České republice zcela zanedbatelnou část primárních aktiv.

3.2 SEKUNDÁRNÍ AKTIVA

Sekundární aktiva banky udržuje na podporu likvidity banky. Na rozdíl od primárních aktiv, sekundární aktiva už přinášejí i určitý výnos. Pro zahrnutí do sekundárních aktiv je rozhodující to, zda je možné přeměnit dané aktivum na hotovost s minimální ztrátou a minimálním časovým prodlením. Z tohoto důvodu nejsou k sekundárním aktivům řazeny nejen akcie, ale ani obligace, jejichž kurzy mohou krátkodobě relativně významně kolísat. Do sekundárních aktiv tak zahrnujeme spíše:

- pokladniční poukázky,
- bankou akceptované směnky,
- depozitní certifikáty,
- komerční papíry.

Výše sekundárních aktiv závisí na klientele, nabízených produktech a strategii řízení likvidity bankou. Banka, která při řízení likvidity preferuje udržovat dostatečnou výši likvidních (tj. primárních a sekundárních) aktiv, bude potřebovat více sekundárních aktiv než banka, která se spoléhá spíše na to, že v případě potřeby bude nedostatek likvidity řešit

půjčkou na mezibankovním trhu (blíže v předmětu Řízení finančních a bankovních rizik). Banka by při stanovování optimální výše sekundárních aktiv měla také respektovat:

- sezónní výkyvy v poptávce po úvěrech, kdy například banka, která se orientuje zejména na poskytování spotřebitelských úvěrů, může očekávat vyšší poptávku po těchto úvěrech (a tím vyšší potřebu likvidity) hlavně v období před vánočními či dovolenými,
- cyklické výkyvy, kdy poptávka po úvěrech (a tím likvidita banky) je ovlivněna vývojem hospodářského cyklu,
- náhodné, do značné míry nepředvídané výkyvy.

3.3 ÚVĚRY

Protože základní činností banky je přijímat vklady a poskytovat úvěry, po zajištění dostatečné výše likvidních aktiv je zájem banky orientován právě na poskytování úvěrů. Úvěry tvoří často největší část aktiv banky, je tomu tak i v České republice (Graf 3-1). Úvěry jsou málo likvidními aktivy (v podmínkách České republiky jsou na hotovost před uplynutím jejich doby splatnosti přeměněny zřídka). Ve srovnání s primárními a sekundárními aktivy jsou úvěry více rizikové, avšak zato přinášejí vyšší výnosy (úrokové výnosy z úvěrů tvoří rozhodující část výnosů bank). Základním úkolem banky je proto nalézt optimální kombinaci výnosů a rizika.

Portfolio banky je velice diverzifikované; struktura úvěrů se liší mezi jednotlivými bankami a odráží tak rozdílnou úvěrovou politiku jednotlivých bank, tj. to, na které trhy, zákazníky, odvětví, produkty a geografické oblasti se banka zaměřuje, aby byla konkurenceschopná.

3.3.1 REGULACE ÚVĚROVÉ ANGAŽOVANOSTI

K diverzifikaci úvěrového portfolia přispívá i legislativa, kdy banky jsou povinny dodržovat pravidla úvěrové angažovanosti, které jsou zavedeny ve většině zemí světa. Je tomu tak i v České republice, kde je povinnost bank dodržovat **pravidla angažovanosti** zakotvena v § 13 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách. Konkrétní limity angažovanosti jsou potom nastaveny ve Vyhlášce č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry, následujícím způsobem:

- vůči jedné osobě (tj. jednomu dlužníkovi) nebo ekonomicky spjaté skupině osob po zohlednění zajištění nesmí angažovanost přesáhnout 25 % kapitálu banky;
- vůči osobě, která je institucí, uznanou burzou nebo uznaným clearingovým centrem, nesmí angažovanost po zohlednění zajištění přesáhnout vyšší ze dvou hodnot: 25 % kapitálu banky nebo částku odpovídající 150 mil. EUR;
- pokud ekonomicky spjatá skupina osob zahrnuje jednu nebo více institucí, uznaných burz nebo uznaných clearingových center, nesmí angažovanost vůči této skupině po zohlednění zajištění přesáhnout vyšší ze dvou hodnot: 25 % kapitálu banky nebo částku odpovídající 150 mil. EUR, současně však musí být splněna podmínka, že součet expozičních po zohlednění zajištění vůči ostatním osobám ve skupině nesmí přesáhnout 25 % kapitálu banky,
- částka odpovídající 150 mil. EUR nesmí překročit 100 % kapitálu banky.

Uvedené limity angažovanosti se nevztahují na expozice banky vůči centrálním i regionálním vládám, centrálním bankám, mezinárodním organizacím, mezinárodním rozvojovým bankám apod. Částka 150 mil. EUR se přepočítává na částku v korunách, a to tak, že pro období od 31. prosince do 30. prosince následujícího kalendářního roku se použije kurz devizového trhu, který ČNB vyhlásila jako poslední v říjnu toho roku, v němž období začíná.

3.3.2 PRÁVNÍ ÚPRAVA ÚVĚROVÝCH OBCHODŮ

Úvěrové obchody jsou upraveny především těmito právními normami:

Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách definuje úvěr jako v jakékoliv formě dočasně poskytnuté peněžní prostředky (§ 1), pod pojmem úvěrové obchody potom rozumí činnosti týkající se poskytování úvěrů a záruk (§ 19b), banka jsou povinny dodržovat pravidla úvěrové angažovanosti (§ 13).

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník obsahuje zejména právní úpravu smlouvy o úvěru (§ 2395 – 2400) a dále potom ustanovení týkající se zajištění úvěrů formou ručení (§ 2018 – 2028), smluvní pokutou (§ 2048 – 2052), postoupením pohledávky (§ 1879 – 1887), dohodou o srážkách ze mzdy (§ 2045 – 2047) či zástavním právem (§ 1309 – 1394).

Zákon č. 43/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, obsahuje detailní právní úpravu spotřebitelských úvěrů, budeme jej proto blíže charakterizovat až v kap. 4.2.2.

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), se s úvěrovými obchody pojí v tom smyslu, že upravuje oddlužení (tzv. osobní bankrot), kterým je možné řešit nadměrnou zadluženost. Oddlužení je způsob řešení úpadku, kdy jsou sjednoceny dlužníkovy dluhy, zajištění věřitelé jsou uspokojeni zcela, nezajištění do jimi schválené výše a zbytek dluhů může být dlužníkovi odpuštěn. Návrh na zahájení insolvenčního řízení podává dlužník, jímž může být pouze fyzická osoba nepodnikatel, který je v úpadku, tj. má více věřitelů, své závazky neplní po dobu více než 30 dní a své dluhy není schopen ani nadále splácet. Současně je třeba podat návrh na povolení oddlužení. Oba dva formuláře jsou poměrně komplikované, je třeba sepsat veškerý majetek, závazky, doložit příjmy, uvést přehled výdajů apod. Návrh se podává u krajského soudu, v jehož obvodu má dlužník bydliště. Samotné podání návrhu je zdarma, soud však může požadovat zálohu na náklady řízení až do výše 50 000,- Kč (u občanů zpravidla od této zálohy upouští). Oddlužení musí být povolenou soudem, který posuzuje, zda jde o poctivý záměr dlužníka zbavit se závazků (překážkou je tak např. pravomocné odsouzení dlužníka pro trestný čin majetkové nebo hospodářské povahy v uplynulých 5 letech). Oddlužení je schváleno pouze tehdy, pokud lze očekávat, že nezajištění věřitelé získají minimálně 30 % svých pohledávek (pokud nesouhlasí s nižším uspokojením). Nezajištění věřitelé hlasují o způsobu oddlužení: zpeněžením majetkové podstaty nebo plněním splátkového kalendáře. Zpeněžením majetkové podstaty znamená, že k uspokojení věřitelů dojde formou jednorázového prodeje majetku dlužníka a rozdělením výnosu z tohoto prodeje mezi věřitele. V případě plnění splátkového kalendáře dlužník po dobu 5 let měsíčně splácí nezajištěným věřitelům ze svých příjmů částku, kterou by bylo možno srazit při exekuci (tj. vše nad rámec nezabavitelného minima, které odpovídá 2/3 součtu jeho životního minima a normativních nákladů na bydlení); pokud v průběhu oddlužení získá dlužník další příjmy, jsou použity na úhradu dluhů. Všichni dlužníci, proti kterým bylo zahájeno insolvenční řízení po 1. 1. 2008, jsou evidováni ve veřejně přístupném insolvenčním rejstříku: ten je online k dispozici např. zde: <https://isir.justice.cz/isir/common/index.do>.

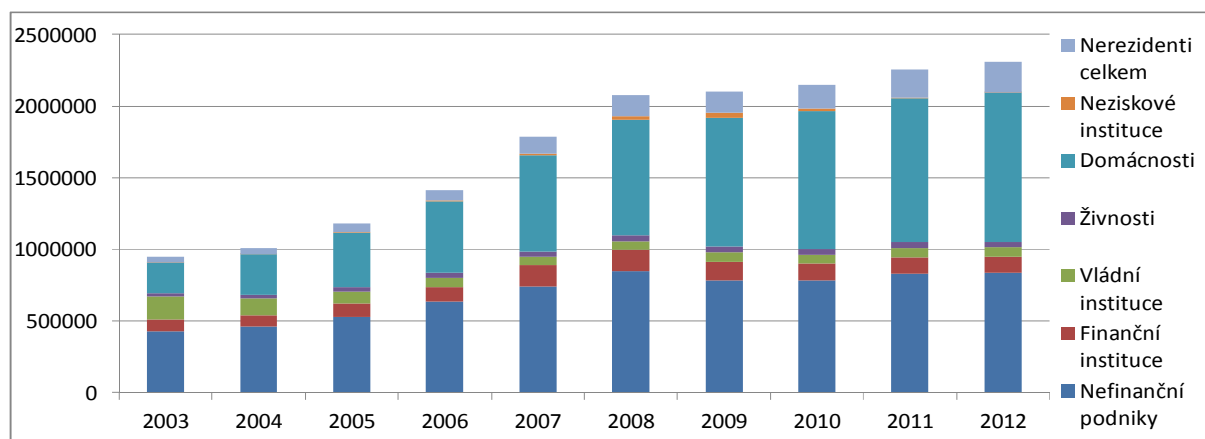
Pro úvěrové obchody jsou také velice důležité pravidla, uvedená v **aktuálních Vyhláškách a Opatřeních České národní banky**: ta se týkají nejen již zmíněné regulace úvěrové angažovanosti, ale i pravidel pro klasifikaci pohledávek z úvěrů a tvorbu rezerv a opravných položek (blíže v předmětu Řízení finančních a bankovních rizik), požadavků na minimální výši kapitálu na pokrytí úvěrového rizika a pravidel pro řízení úvěrového rizika.

3.3.3 ČLENĚNÍ ÚVĚŘŮ PODLE RŮZNÝCH HLEDISEK

Úvěry je možné klasifikovat podle mnoha hledisek. Podle **formy bankovní služby pro klienta** rozdělujeme **úvěry peněžní** (kdy banka přímo poskytuje klientovi hotově či bezhotovostně peněžní prostředky; takové úvěry se odráží v bilanci banky a příkladem je kontokorentní či spotřebitelský úvěr) a **závazkové** (banka nepůjčuje klientovi peněžní prostředky, ale své dobré jméno – zaručuje se za nějaký závazek klienta; tyto závazky se evidují v podrozvahové evidenci a příkladem je bankovní záruka).

Z hlediska **příjemce úvěru** rozlišujeme úvěry poskytnuté občanům, podnikatelské úvěry (přičemž podnikatelem může být jak právnická, tak i fyzická osoba), mezibankovní úvěry, úvěry poskytnuté státu, městům a obcím apod. Rozhodující část úvěrů je v České republice poskytována domácnostem a nefinančním podnikům (Graf 4-1).

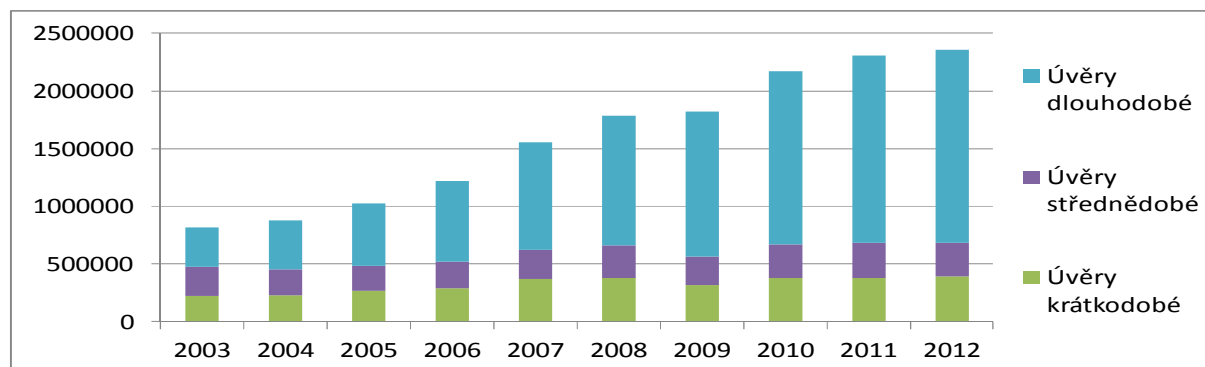
Graf 4-1: Úvěry v českém bankovním sektoru podle příjemců v letech 2003 – 2012 (mil. Kč)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z databáze ARAD (http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=1268&p_strid=ABBAB&p_lang=CS), [cit. 2013-10-08]

Podle **dobu splatnosti úvěru** je možno úvěry rozlišit na **krátkodobé** (s dobou splatnosti do jednoho roku včetně, například kontokorentní úvěr), **střednědobé** (s dobou splatnosti od jednoho roku do čtyř let, například spotřebitelský úvěr) a **dlouhodobé** (s dobou splatnosti pět let a více, například hypoteční úvěr). Jak je patrné z Grafu 4-2, v České republice jednoznačně převažují dlouhodobé úvěry (je to dané i velkým objemem úvěrů poskytnutých domácnostem na financování bydlení – blíže v kap. 5).

Graf 4-2: Úvěry v českém bankovním sektoru podle doby splatnosti v letech 2003 – 2012 (mil. Kč)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z databáze ARAD (http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=1268&p_strid=ABBAB&p_lang=CS), [cit. 2013-10-08]

Podle toho, zda byl **ve smlouvě o úvěru vymezen účel**, na který bude úvěr použit či nikoliv, členíme úvěry na účelové a neúčelové. Protože u neúčelových úvěrů banka nezná způsob využití úvěru, jsou zpravidla úročeny vyšší úrokovou sazbou než úvěry účelové.

Podle **způsobu čerpání úvěru** rozlišujeme úvěry **jednorázově čerpané** (například účelový spotřebitelský úvěr na koupi automobilu), **úvěry čerpané v dílčích částkách** (například hypoteční úvěr na výstavbu domu, který je čerpán postupně tak, jak dochází k úhradám dodavatelských faktur) a **úvěry čerpané variabilně** (například kontokorentní úvěr je čerpán postupně, nepravidelně, podle potřeby).

Podle **způsobu úročení úvěru** členíme úvěry na úvěry úročené fixní úrokovou sazbou (kdy je úroková sazba pevně stanovena na celou dobu splatnosti úvěru) a na úvěry úročené pohyblivou úrokovou sazbou (kdy se úroková sazba v průběhu trvání úvěrového vztahu mění).

Úvěry lze členit i **podle způsobu splácení úvěru** na **úvěry splatné najednou v době splatnosti** (ty se poskytují na předem pevně sjednanou dobu splatnosti, úroky jsou splatné buď jednorázově v době splatnosti spolu s jistinou, nebo se během doby splatnosti platí v předem sjednaných termínech), **úvěry splatné po uplynutí výpovědní lhůty** (ty se poskytují na předem neurčitou dobu, současně s dohodnutím výpovědní lhůty je sjednávána i určitá minimální lhůta splatnosti, tj. doba, po kterou nemůže být úvěr vypovězen; úroky se platí v předem sjednaných termínech), **úvěry průběžně splácené** (jsou to takové úvěry, kdy dlužník úvěr splácí průběžně a nepravidelně ze svých příjmů; typickým příkladem je kontokorentní úvěr, splácený příchozími platbami na účet), **úvěry splácené v pravidelných splátkách** (splácí se v pravidelných intervalech, předem je sjednána pevná částka ročního úmoru úvěru, zároveň se splátkami jistiny jsou splatné i úroky: celková výše splátky se tedy postupně snižuje s tím, jak s klesajícím zůstatkem úvěru klesají úroky) a **úvěry splácené v pravidelných anuitách** (ty se také splácejí v pravidelných intervalech, avšak výše splátky je po celou dobu splácení stejná a mění se pouze její struktura z hlediska podílu úroků a úmoru).

K dalším kritériím, podle kterých lze členit úvěry, patří **zajištěnost** (rozlišujeme úvěry zajištěné a nezajištěné), **měna, v níž byl úvěr poskytnut** (úvěry korunové a devizové) a **hledisko platební kázně** (úvěry se člení na standardní, sledované, nestandardní, pochybné a ztrátové – blíže v předmětu Řízení finančních a bankovních rizik).

4 ÚVĚROVÉ OBCHODY BANK

4.1 ÚVĚROVÝ VZTAH MEZI BANKOU A KLIENTEM

Úvěrový vztah mezi bankou a klientem vzniká na základě smlouvy o úvěru. Podrobně o úvěrovém vztahu pojednává Pinter (2010b). Výchozím bodem vztahu mezi bankou a klientem je však již žádost o poskytnutí úvěru. Před podáním žádosti o úvěr je vhodné ověřit, zda požadovaný úvěr není v rozporu s úvěrovou politikou dané banky (z hlediska minimální či maximální výše úvěru, účelu úvěru, požadovaného zajištění apod.). Žádost o poskytnutí úvěru se podává na standardním formuláři banky, který zpravidla obsahuje:

- základní údaje o žadateli (jméno a příjmení, adresa a rodné číslo fyzické osoby – občana, jeho vzdělání, rodinný stav, zaměstnání apod.; název firmy, sídlo, předmět podnikání, IČO a DIČ právnické osoby či fyzické osoby – podnikatele),
- údaje o požadovaném úvěru (výše úvěru, účel úvěru, vlastní zdroje financování, čerpání úvěru, navrhovaná doba splatnosti úvěru, údaje o nabízeném zajištění).

Kromě toho banka může požadovat doplnění nejrůznějších příloh k žádosti, zejména dokumenty, jimiž žadatel dokládá svou finanční situaci (zaměstnanec prostřednictvím potvrzení o výši příjmů od zaměstnavatele; podnikatel či firma prostřednictvím aktuálních, historických i plánovaných účetních výkazů; obec prostřednictvím zastupitelstvem schváleného rozpočtu na příští rok, výkazu o plnění rozpočtu obce, účetní závěrky za uplynulý rok a výhledu finančního hospodaření na další roky). Banka žádost o úvěr posoudí, a pokud se rozhodne úvěr poskytnout, dalším krokem je vyhotovení smlouvy o úvěru. Smlouva o úvěru je počínaje 1. lednem 2014 upravena v zákonu č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku v § 2395 – 2400 (do 31. prosince 2013 se úvěrová smlouva řídila ustanoveními obchodního zákoníku).

DEFINICE 5

Smlouvou o úvěru se úvěrující (tj. banka jakožto věřitel) zavazuje, že úvěrovanému (tj. klientovi jakožto dlužníkovi) poskytne na jeho požádání a v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a úvěrovaný se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky.

Smlouva o úvěru obsahuje:

- určení smluvních stran – těmi jsou banka jako úvěrující na jedné straně a klient banky jako úvěrovaný na straně druhé,
- výši úvěru a měnu, ve které je úvěr poskytnut (a v níž je včetně úroků i splatný),
- lhůtu, po kterou může úvěrovaný čerpat úvěr (není-li lhůta ujednána, může právo uplatnit, dokud trvá závazek ze smlouvy),
- lhůtu, ve které úvěrující poskytne úvěrovanému peněžní prostředky (není-li lhůta ujednána, poskytne je úvěrující bez zbytečného odkladu),
- účel, na který úvěrující poskytuje úvěrovanému peněžní prostředky (je sjednáván pouze u účelových úvěrů; pokud by úvěrovaný použil peněžní prostředky na jiný účel, úvěrující je oprávněn odstoupit od smlouvy a po úvěrovaném požadovat, aby bez zbytečného odkladu vrátil prostředky i s úroky),
- dobu splatnosti (není-li uvedena, úvěr je splatný do měsíce ode dne, kdy úvěrující požádal úvěrovaného o jeho splacení; úvěrovaný může vrátit úvěrujícímu peněžní prostředky i před smlouvenou dobou, v takovém případě úroky zaplatí jen za dobu od poskytnutí do vrácení peněžních prostředků),
- výši a způsob stanovení úrokové sazby, zajištění úvěru a další náležitosti.

Úvěrový vztah končí zánikem smlouvy o úvěru, k němuž může dojít splněním smlouvy, tzn. řádným splacením úvěru včetně úroků, dohodou mezi úvěrujícím a úvěrovaným, započtením, prominutím dluhu, odstoupením od smlouvy či výpovědí smlouvy.

4.2 CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÍCH DRUHŮ ÚVĚRŮ

4.2.1 KONTOKORENTNÍ ÚVĚR

DEFINICE 6

Kontokorentní úvěr nebo také povolené přečerpání účtu je krátkodobý úvěr, který poskytuje banka dlužníkovi – majiteli běžného účtu tak, že mu umožní na tomto účtu přecházet do debetu (tj. do mínusu). Dlužník tedy čerpá úvěr zcela automaticky tím, že ze svého účtu platí či vybírá i v případě, že na něm nemá dostatek vlastních peněžních prostředků.

Maximální výše kontokorentního úvěru je daná výší úvěrového rámce (ten je zpravidla odvozen od měsíčního příjmu klienta, většinou se jedná o jedno-, dvoj- až trojnásobek pravidelného měsíčního příjmu). Sankce za překročení úvěrového rámce jsou vysoké, pohybují se okolo 25 – 30 % p.a.

Ke splácení jistiny úvěru potom dochází průběžně a automaticky: každá došlá úhrada ve prospěch běžného účtu snižuje debetní zůstatek a znovu tak obnovuje možnost nového čerpání kontokorentního účtu. Úroky klient hradí zpravidla v pravidelných intervalech (měsíčně či čtvrtletně dle podmínek konkrétní banky).

Podle typu zůstatku běžného účtu mohou nastat dvě alternativy. Je-li na účtu kreditní (kladný) zůstatek, úrok platí banka klientovi. Vykazuje-li běžný účet debetní (záporný) zůstatek, klient čerpá kontokorentní úvěr a platí za jeho čerpání bance úrok.

Pro získání kontokorentního úvěru je obvykle nutné splnit zejména tyto podmínky: žadatel má u banky, kterou žádá o úvěr, veden běžný účet; na tento účet chodí pravidelně dostatečně vysoký příjem; některé banky vyžadují i určitý průměrný zůstatek na účtu.

Kontokorent by měl být využíván pouze na překlenutí krátkodobého časového nesouladu mezi našimi příjmy a výdaji. Protože jde o neúčelový úvěr (účel jeho použití nemusíme bance dokládat), lze jej využít na jakýkoliv účel. Bonitním klientům může banka úvěr každoročně prolongovat, proto může jít i o střednědobý až dlouhodobý úvěr (kontokorentní úvěr poskytovaný občanům je však zpravidla nutné alespoň jedenkrát za rok splatit, čímž klient bance prokáže, že úvěrem nefinancuje trvalé potřeby).

Požadavky banky na zajištění kontokorentního úvěru vyplývají zejména z bonity klienta. V případě kontokorentních úvěrů občanům banka zpravidla zajištění nevyžaduje, podnikům bývají kontokorentní úvěry poskytovány jako nezajištěné i zajištěné (většinou pohledávkami z obchodního styku, ručením třetí osobou, zástavním právem k vkladu u banky či zástavním právem k nemovitosti).

Mezi náklady spojené s kontokorentním úvěrem patří poplatky za vedení běžného účtu, poplatky za zúčtování účetních položek, úroky ze skutečně čerpané částky (úroková sazba bývá stanovena standardně v % p.a.), závazková provize (která má bance krýt náklady na udržování úvěrového rámce a vyčísluje se také jako určité % p.a.; často bývá promítnuta přímo do vyšší hodnoty úrokové sazby) a provize za překročení úvěrového rámce. Výše úrokové sazby společně se závazkovou provizí činí z kontokorentního úvěru jeden z nejdražších bankovních úvěrů vůbec (odráží nevýhodu kontokorentního úvěru pro banku, která spočívá v tom, že banka u tohoto úvěru nezná přesný kalendář příjmů a výdajů a je tedy pro ni daleko náročnější řídit svou likviditu). Vyšší náklady kontokorentu jsou však pro klienta vykoupeny možností čerpat úvěr pohotově podle momentální potřeby.

4.2.2 SPOTŘEBITELSKÝ ÚVĚR

Zákon č. 43/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru (dále v této podkapitole jako zákon) vymezuje spotřebitelský úvěr jako odloženou platbu, půjčku, úvěr nebo jinou obdobnou finanční službu poskytnutou nebo přislíbenou spotřebiteli věřitelem nebo zprostředkovatelem.

DEFINICE 7

Spotřebitelský úvěr je tedy úvěr poskytnutý fyzické osobě na financování nepodnikatelských potřeb (jako například zařízení a vybavení domácnosti, nákup spotřební elektroniky, dovolené, dárků, automobilu, uhrazení nákladů na studium či závazků mezi občany). Může být poskytován jako účelový nebo neúčelový, v hotovostní i bezhotovostní podobě, zajištěné i nezajištěné. Zákon se nevztahuje na úvěry poskytnuté pro účely bydlení, zajištěné zástavním právem k nemovitosti, na úvěry na částku nižší než 5 000,- Kč a vyšší než 1 880 000,- Kč a některé další typy úvěrů. Pro ostatní spotřebitelské úvěry ale zákon významným způsobem upravuje práva spotřebitele a povinnosti věřitelů a zprostředkovatelů.

Zákon vymezuje, jaké informace je věřitel (zprostředkovatel) povinen poskytnout spotřebiteli v reklamní kampani, před uzavřením smlouvy i ve smlouvě o spotřebitelském úvěru (kromě celé řady dalších informací jsou to informace o roční procentní sazbě nákladů, úrokové sazbě, poplatcích spojených s úvěrem, výši splátek a celkové částce splatné spotřebitelem). Smlouva musí být uzavřena povinně v písemné formě.

Spotřebitel má ze zákona právo bez udání důvodů a bezplatně odstoupit od smlouvy do 14 kalendářních dnů; kdykoliv po dobu trvání může spotřebitel zcela nebo zčásti splatit úvěr a má přitom právo na poměrné snížení nákladů (věřitel může požadovat poplatek max. ve výši 1 % z předčasně splacené částky). Věřitel je povinen před poskytnutím úvěru posoudit úvěruschopnost spotřebitele. Novelou zákona z letošního roku je zcela zakázáno při nabízení, sjednávání nebo zprostředkování spotřebitelských používat telefonní čísla typu 900, 906 apod., tj. draze placené telefonní linky. Ke splacení nebo zajištění spotřebitelského úvěru nesmí být použity ani směnka, ani šek. Zajištění spotřebitelského úvěru nesmí být ve zcela zjevném nepoměru k hodnotě zajišťované pohledávky.

Porušení povinností uložených zákonem má v některých případech za následek neplatnost smlouvy, úročení spotřebitelského úvěru pouze diskontní sazbou ČNB či velké pokuty pro věřitele a zprostředkovatele (v některých případech až do výše 20 milionů Kč). Dozor nad dodržováním zákona vykonává Česká národní banka (pro úvěry poskytované bankami) a Česká obchodní inspekce (pro úvěry od nebankovních poskytovatelů spotřebitelských úvěrů).

Při posuzování výhodnosti spotřebitelského úvěru je velice důležitá roční procentní sazba nákladů (dále také RPSN). Ta udává celkové náklady spotřebitelského úvěru pro spotřebitele, vyjádřené jako roční procentní podíl z celkové výše spotřebitelského úvěru. Při jejím výpočtu se zohledňují veškeré náklady spotřebitele na spotřebitelský úvěr, tj. kromě splátek jistiny a úroků i veškeré poplatky s úvěrem spojeným, s výjimkou nákladů vzniklých v důsledku neplnění povinností spotřebitelem (tj. sankční úroky, pokuty za opožděné platby apod.). Hodnoty RPSN jsou všichni věřitelé povinni uvádět na roční bázi. Výpočet RPSN je poměrně složitý, detailní postup je uveden v Příloze č. 5 k zákonu. V praxi bývá pro spotřebitele jednodušší pro rychlou orientaci využít úvěrové kalkulačky, které jsou volně dostupné na internetu, například na stránkách České obchodní inspekce. Budeme-li mít dva stejně velké úvěry s identickým splátkovým kalendářem, pak výhodnější bude pochopitelně ten s nižší RPSN. Velice jednoduše můžeme úvěry porovnat také podle celkové zaplacené částky – sečteme hodnotu všech splátek a všech poplatků a zvolíme úvěr s nejnižším přeplatkem.

4.2.3 ESKONTNÍ ÚVĚŘ

DEFINICE 8

Eskontní úvěr je krátkodobý úvěr, který banka poskytuje prostřednictvím eskontu (odkupu) směnky před její splatností. Za dobu od eskontu do dne splatnosti směnky si banka sráží diskont, což je úrok za poskytnutí eskontního úvěru.

Banka sice může jednorázově od klienta odkoupit jednu nebo několik směnek, zpravidla však klientovi podle jeho bonity stanoví tzv. eskontní rámec (neboli směnečné obligo), do něhož je ochotna průběžně odkupovat směnky. Eskontní rámec představuje maximální možnou výši úvěru a má obvykle revolvingový charakter. Vyčerpá-li se eskontní rámec, je třeba počkat na splacení dříve eskontovaných směnek, kterým se rámec opět uvolní a banka může poskytovat další úvěry (tzn. eskontovat další směnky).

K eskontu se přijímají pouze směnky, které splňují platné obchodní podmínky banky. Podmínky se opět liší u jednotlivých bank, zpravidla však banky kladou důraz zejména na následující:

- směnka musí splňovat veškeré formální náležitosti, stanovené směnečným a šekovým zákonem;
- jde o směnku obchodní;
- všechny osoby zavázané ze směnky mají dostatečnou bonitu;
- směnka je domicilována do banky;
- délka zbytkové splatnosti směnky musí odpovídat požadavkům banky (např. pro Komerční banku je to 1 - 9 měsíců u tuzemských směnek a 1 - 12 měsíců u směnek zahraničních) a jde o fixní směnku (tj. doba splatnosti je udána přesným datem);
- směnka musí znít na určitou minimální částku (např. u Komerční banky je to 100 tisíc Kč pro tuzemskou a ekvivalent 250 tisíc Kč pro zahraniční směnku);
- tuzemské směnky jsou opatřené doložkou bez protestu, zahraniční směnky doložkou o efektivním placení v cizí měně apod.

Zajištění eskontního úvěru zpravidla není vyžadováno. Pokud není v den splatnosti směnka zaplacená akceptantem, banka je oprávněna o nezaplacenou směnečnou částku zatížit účet žadatele o eskontní úvěr. Úvěrové riziko závisí na bonitě subjektů, proto si banka zpravidla stanovuje limity úvěrové angažovanosti nejen vůči příjemci eskontního úvěru (limitem je eskontní rámec), ale zpravidla i vůči hlavním směnečným dlužníkům.

Eskontní úvěr patří mezi nejlevnější bankovní úvěry. Důvodem je přísnost směnečného práva a také skutečnost, že banky mohou eskontované směnky dále reeskontovat. Náklady na eskontní úvěr zahrnují kromě diskontu i související poplatky a výlohy (např. inkasní výlohy zahraniční banky v případě eskontu zahraničních směnek či poštovné apod.).

4.2.4 PODNIKATELSKÉ ÚVĚŘY

Zatímco úvěry poskytované občanům jsou více či méně standardizované, úvěry pro podniky jsou zpravidla „šité na míru“ a jejich podmínky jsou nastaveny individuálně. Mezi nejčastěji využívané typy podnikatelských úvěrů, objevujících se v nabídkách bank pod různými názvy, je možno kromě kontokorentního a eskontního úvěru zařadit i provozní úvěr a investiční úvěr.

Provozní úvěr podniky využívají na financování krátkodobého nedostatku likvidity, na překlenutí časového nesouladu mezi tvorbou a potřebou finančních prostředků (mezi placením závazků a inkasem pohledávek), na financování provozních potřeb podniku (platba pohledávek či jiných nákladů, nákup zásob včetně předzásobení) apod. Podmínky provozního

úvěru bývají nastaveny podle bonity podniku a jeho individuálních potřeb. Úvěr tak může být čerpán jednorázově či postupně, formou kontokorentu, revolvingového úvěru či úvěru se splátkovým kalendářem. Od toho se pak odvíjí i způsob splácení (jednorázově, průběžně došlými platbami na účet, v pravidelných splátkách či v pravidelných anuitách). Může být poskytován jak v podobě krátkodobého úvěru, tak i úvěru střednědobého či dlouhodobého. Individuálnost podmínek se projevuje i v požadavcích na zajištění, kdy některé provozní úvěry jsou poskytovány jako nezajištěné, zatímco u jiných banka požaduje zajištění nemovitostí, blanco směnkou avalovanou vlastníky společnosti, pohledávkami z obchodního styku či ručením třetí osobou.

Investiční úvěr má výhradně účelový charakter a bývá poskytován na překlenutí časového nesouladu mezi tvorbou a potřebou finančních zdrojů na investice či přímo na financování investic do zařízení, budov sloužících k podnikatelské činnosti a technologií. Výše úvěru je dána bonitou klienta a zajištěním (investiční úvěr bývá zajištěn předmětem investice, pokud to jeho povaha umožňuje, případně kombinací ostatních forem zajištění: směnkou, zástavou nemovitého či movitého majetku, pohledávkami, cennými papíry, vklady, ručitelskými závazky, bankovními zárukami či vinkulací pojistných plnění). Podmínky investičního úvěru opět dle potřeb podniku umožňují jednorázové či postupné čerpání, vždy na základě doložení investičního záměru, projektové dokumentace, faktur nebo jiných dokumentů prokazujících účel čerpání. Splácení probíhá v souladu se splátkovým kalendářem a může být pravidelné či nepravidelné.

4.2.5 KOMUNÁLNÍ ÚVĚRY

Komunální úvěr je úvěr poskytovaný městům a obcím. Podepsáním smlouvy o úvěru se věřitel (tj. banka) zavazuje, že na požádání dlužníka (tj. obce) poskytne v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky. Komunální úvěry banky poskytují jako krátkodobé (obce je využívají především tehdy, když potřebují dočasně doplnit běžné příjmy, tedy v situaci, kdy obec nemá dostatek peněžních prostředků ve finanční rezervě – slouží tedy zejména k vyplácení mezd, k placení běžných faktur apod. a nejčastěji mívají podobu kontokorentního úvěru), střednědobé (bývají používány na poskytování veřejných statků a na placení fakturovaných investičních dodávek) nebo dlouhodobé (na pořízení finančně nákladné technické infrastruktury, jako jsou silnice, kanalizace, čistírny odpadních vod, ale i na rekonstrukce a zateplení budov apod.).

Komunální úvěry bývají považovány za méně rizikové než úvěry podnikům, což však neplatí v případě některých předlužených obcí v České republice.

4.2.6 ZÁVAZKOVÉ ÚVĚRY

V případě **akceptačního úvěru** banka akceptuje směnku, kterou na ni vystaví její klient (případně na jeho příkaz třetí osoba), a to v částce a lhůtě dohodnuté v úvěrové smlouvě. Jde o závazkový úvěr, proto banka nepůjčuje klientovi žádné peněžní prostředky, ale pouze své dobré jméno. Banka směnku akceptuje s podmínkou, že klient musí prostředky k pokrytí závazku složit u banky ještě před splatností směnky. Akceptací se banka stává hlavním směnečným dlužníkem a je tedy povinna v den dospělosti směnku proplatit. Pokud by klient prostředky u banky včas nesložil, závazkový úvěr by se přeměnil na úvěr peněžní. Obdobně jako u eskontního úvěru banka klientovi zpravidla stanoví určitý rámec, do kterého je ochotna akceptovat na ni vystavené směnky. Zpravidla jde o krátkodobý úvěr, jehož splatnost je pevně dána splatností směnky a jeho výše je determinována směnečnou částkou.

Úvěr slouží k financování oběhu zboží, a protože banka dává v sázku své dobré jméno, poskytuje jej pouze prvotřídním klientům. Klient může bankou akceptovanou směnku použít

k zaplacení (to má význam zejména v zahraničním obchodě, kdy se oba partneři příliš neznají, neboť směnka akceptovaná solidní bankou je mnohem důvěryhodnější a lépe obchodovatelná než směnka akceptovaná pouze kupujícím), nebo eskontovat bance (a to obvykle přímo akceptační bance; dochází tak ke spojení akceptačního úvěru s úvěrem eskontním). Náklady akceptačního úvěru tvoří akceptační provize, stanovená jako procentní sazba ze směnečné částky, a ostatní výlohy spojené s poskytnutím akceptačního úvěru.

Poskytnutím **avalového úvěru** banka přejímá záruku za závazek svého klienta vůči třetí osobě. Princip je tedy analogický jako u akceptačního úvěru, není zde ale nutné spojení se směnkou. Avalový úvěr může být poskytnut buď jako směnečný aval (kdy se banka na směnce doložkou „per aval“, „jako rukojmí“ zaručuje za některého ze směnečných dlužníků a ručí potom shodně jako tato osoba), nebo jako avalový úvěr ve formě ručení (kdy se banka jako ručitel zavazuje uhradit určitý závazek svého klienta, pokud tak neučiní on sám).

Náklady avalového úvěru tvoří avalová provize, která bývá stanovována jako procentní sazba z částky, za kterou se banka zaručuje. Nebývá vysoká, protože avalový úvěr banka poskytuje pouze prvotřídním klientům. Je ovlivněna dobou splatnosti, bonitou klienta a formou zajištění.

4.3 ZAJIŠTĚNÍ ÚVĚRŮ

4.3.1 VÝZNAM A ZÁSADY ZAJIŠTĚNÍ

Banky používají různé formy zajištění úvěrů jako nástroj pro zamezení ztrát v případě platební neschopnosti nebo nevěle dlužníka. Zajištění musí splňovat následující zásady:

- musí být dostatečné co do výše;
- musí být soudně vymahatelné, což banka zabezpečuje právní dokumentací k zajištění (podepsanými ručitelskými závazky, zástavními smlouvami, vklady zástav do katastru nemovitostí apod.);
- musí být objektivně oceněno (odborníkem, současně je třeba i odhadnout náklady na realizaci zajištění, hodnotu zajištění je zapotřebí pravidelně kontrolovat a zjišťovat, zda stačí ke krytí úvěrového rizika);
- musí být dostatečně likvidní;
- musí mít stabilní hodnotu (stabilita hodnoty zajištění se liší podle druhu zajištění, v případě vyšší volatility ceny zajištění by banka měla požadovat vyšší opatrnostní marži, tzn. poskytnout úvěr pouze do výše 50 – 70 % hodnoty zajištění).

4.3.2 CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÍCH MOŽNOSTÍ ZAJIŠTĚNÍ ÚVĚRŮ

Podle formy zajištění rozlišujeme zajištění osobní (kdy bance za její pohledávku vedle příjemce úvěru ručí ještě další osoba) a zajištění věcné (které dává bance právo na určité majetkové hodnoty toho, kdo zajištění poskytuje). Podle svázanosti zajištění se zajišťovanou pohledávkou potom rozlišujeme zajištění akcesorické (je těsně a nerozlučně spojeno se zajišťovanou pohledávkou) a abstraktní (je samostatně stojícím právem, nezávislým na zajišťované pohledávce). V Tabulce 4-1 jsou uvedeny základní možnosti zajištění úvěrů. Bankovní záruka je detailně probírána v předmětu Platební a zúčtovací styk, ostatním formám zajištění se budeme věnovat v následujícím textu.

Tabulka 4-1: Přehled základních druhů zajištění úvěrů

Druh zajištění	Osobní	Věcné
Akcesorické	Ručení	Zástava movitých věcí a práv
	Akcesorická bankovní záruka	Akcesorická zástava nemovitosti
	Smluvní pokuta	
	Dohoda o srážkách ze mzdy	
Abstraktní	Abstraktní bankovní záruka	Abstraktní zástava nemovitosti
	Depotní směnka	Postoupení pohledávek a práv

Zdroj: Vlastní zpracování dle Dvořák (1999), s. 350.

ZÁSTAVNÍ PRÁVO

Jestliže dlužník řádně a včas nesplní své závazky vůči bance, má banka právo zpeněžit zástavu a z výtěžku zpeněžení se uspokojit do výše pohledávky s příslušenstvím (tj. s úroky) ke dni zpeněžení zástavy. Zástavou může být každá věc, s níž lze obchodovat. Zástavní právo se zřizuje zástavní smlouvou. Ta musí obsahovat, co je zástavou a pro jaký dluh je zástavní právo zřízeno. **Okamžik vzniku zástavního práva** se liší podle druhu zástavy:

- u věci zapsané ve veřejném seznamu je okamžikem vzniku zástavního práva zápis v tomto seznamu (například u nemovitostí je tímto veřejným seznamem katastr nemovitostí, zástavní právo tedy vzniká okamžikem zápisu do katastru),
- u movité věci zástavní právo vzniká odevzdáním movité věci zástavnímu věřiteli nebo třetí osobě, znamením (kdy se věc označí jako zastavená) nebo zápisem do rejstříku zástav,
- u hromadné věci (podnik, skladové zásoby) vzniká zástavní právo zápisem do rejstříku zástav,
- u listinného cenného papíru vzniká zástavní právo jeho odevzdáním zástavnímu věřiteli nebo třetí osobě, zástavním rupobísem (u cenného papíru na řad) nebo zápisem do rejstříku zástav, v případě zaknihovaného cenného papíru zástavní právo vzniká zápisem na účtu vlastníka v příslušné evidenci,
- u pohledávky vznikne zástavní právo účinností zástavní smlouvy, popřípadě zápisem do rejstříku zástav.

Okamžiku vzniku zástavního práva je velice důležitý: jestliže totiž na zástavě vázne více zástavních práv, pak se zajištěné pohledávky uspokojují postupně v pořadí podle doby vzniku zástavních práv. Banky proto vyžadují, aby byly zástavním věřitelem prvním v pořadí. Pro banky je rovněž výhodné, pokud je zástavní právo **zapsáno do rejstříku zástav**, a to nejen díky dostatečné právní jistotě, ale také právě z důvodu priority zástavních práv registrovaných v rejstříku zástav. Nový obchodní zákoník výslovně stanoví, že pokud je na věci movité více zástav, uspokojí se v pořadí přednosti zástav registrovaných před zástavami vzniklými odevzdáním věci (a to i v případě, že zástava odevzdáním vznikla dříve) a jako úplně poslední se uspokojí zástava vzniklá označením věci znamením. Do rejstříku zástav vedeného notářem se povinně registruje zástava nemovitostí neevidovaných v katastru nemovitostí, zástava závodu (podniku) a zástava movité věci hromadné (například skladových zásob podniku).

Pokud dlužník včas a řádně nesplní pohledávku, zajištěnou zástavním právem, banka má právo na uspokojení své pohledávky ze zástavy **výkonem zástavního práva**. Ten spočívá ve zpeněžení zástavy ve veřejné dražbě nebo prodejem zástavy podle zvláštního zákona. Pokud se strany dohodly, že zástavní věřitel může zástavu prodat jiným způsobem než ve veřejné dražbě, zástavní věřitel je povinen postupovat při prodeji s odbornou péčí v zájmu svém i v zájmu zástavního dlužníka tak, aby zástavu prodal za cenu, za kterou lze srovnatelnou věc obvykle prodat za srovnatelných okolností na daném místě a v daném čase.

Zástavní právo zaniká zánikem zajištěného dluhu (jeho zaplacením či započtením). Zástavní právo zanikne, ale pohledávka trvá zejména v následujících případech:

- zanikne-li zástava,
- vzdá-li se zástavní věřitel zástavního práva,
- vrátí-li zástavní věřitel zástavu zástavci,
- složí-li zástavce zástavnímu věřiteli cenu zastavené věci,
- uplyne-li doba, na níž bylo zástavní právo zřízeno,
- nabyla-li další osoba k zastavené věci vlastnické právo v dobré víře, že věc není zatížena zástavním právem (to neplatí, je-li zástavní právo zapsáno v rejstříku zástav nebo ve veřejném seznamu).

Zaniklo-li zástavní právo zapsané do rejstříku zástav či do veřejného seznamu, požádá zástavní věřitel bez zbytečného odkladu o jeho výmaz a zástavní právo se vymaže.

Z důvodu kolísání ceny zástavy banka úvěr poskytuje do různého procenta z tržní hodnoty zástavy – čím více cena kolísá, tím je banka opatrnější. Poskytování úvěru pouze na část odhadní ceny zástavy vyplývá i z případných potíží s jejím prodejem (při realizaci zástavního práva). Banky vyžadují pojištění zastavovaných movitých věcí i nemovitostí. Nový občanský zákoník říká: je-li zástava pojištěna a nastane-li pojistná událost, plní pojišťovna z pojistné smlouvy zástavnímu věřiteli. Zástavní věřitel má právo zdržet plnění z pojistné smlouvy a uspokojit se z něho, nebude-li jeho pohledávka řádně a včas splněna, ledaže je ujednáno jinak. Co převyšuje pohledávku včetně příslušenství a nákladů, na jejichž náhradu má zástavní věřitel právo, vydá zástavní věřitel zástavnímu dlužníkovi. V praxi to potom vypadá tak, že v případě drobné škody může být pojistné plnění vyplaceno i dlužníkovi (pokud to umožňuje znění zástavní smlouvy), v případě velké škody jsou peníze vyplaceny bance.

V případě **zástavy movitých věcí** přicházejí v úvahu hlavně suroviny a plodiny obchodovatelné na burzách. Zástava movitých věcí bývá zpravidla využívána pro zajištění krátkodobých úvěrů, a to do výše cca 50 – 60 % tržní hodnoty zástavy (v případě zástavy drahých kovů potom až do výše 80 – 90 %). V případě této formy zástavního práva se v praxi často využívají dokumenty, mající formu cenného papíru, který osvědčuje vlastnictví k daným věcem a umožňuje nakládání s nimi (např. zemědělský skladní list).

K hlavním výhodám **zástavy cenných papírů** pro banky patří především snadná převoditelnost cenných papírů, jejich vysoká likvidita a snadné ocenění (u obchodovatelných cenných papírů). Do zástavy lze teoreticky přijmout jakýkoliv cenný papír, prakticky jsou však banky ochotny přijmout pouze takové cenné papíry, které jsou vysoce likvidní při relativně nízké míře rizika, a to splňují akcie kótované na hlavním trhu burzy, dluhopisy kótované na burze, směnky (zejména ty, které jsou eskontovatelné) a dispoziční cenné papíry (cenné papíry, které dávají majiteli právo disponovat vymezeným zbožím: skladištní list, náložný list, zemědělský skladní list apod.).

Je možno zastavit i **pohledávku**. Vysoce kvalitní zastavovanou pohledávkou je bankovní účet, termínovaný účet, účet patřící třetí osobě apod., nejlépe vedený u banky, která poskytuje úvěr. V tom případě může banka poskytnout úvěr až do výše 90 – 100 % zůstatku na účtu.

Nejčastěji bývá zástavní právo zřizováno k **nemovitostem**. Jak vyplývá z Tabulky 4-1, můžeme se setkat s dvěma formami zástavy nemovitostí:

- akcesorická zástava nemovitosti (akcesorická hypotéka) je neoddělitelně spojena s danou zajišťovanou pohledávkou, hodí se proto zejména k zajištění jednorázových dlouhodobých úvěrů na pořízení nemovitosti apod. (viz kap. 5.2 a klasický hypoteční úvěr),
- abstraktní zástava nemovitosti (abstraktní hypotekární dluh) naproti tomu není spojena s konkrétní pohledávkou banky, ale může být zřízena k zajištění více pohledávek (má abstraktní charakter), dlužník může proto úvěr použít na cokoliv (viz kap. 5.2 a americká či variabilní hypotéka).

RUČENÍ

DEFINICE 9

Ručení vzniká na základě jednostranného písemného prohlášení ručitele (fyzické či právnické osoby), že uspokojí určitou pohledávku banky v případě, že tak neučiní dlužník. Z prohlášení musí být zřejmé, za které závazky dlužníka se ručitel zavazuje. Ručením může být zajištěn celý závazek dlužníka nebo jen jeho určitá část. Zaručí-li se za týž dluh více ručitelů, ručí každý z nich věřiteli za celý dluh. Ručitel má vůči ostatním ručitelům stejná práva jako spoludlužník.

Zajištění úvěru formou ručení je charakteristické následujícími rysy: **subsidiaritou** (což znamená, že ručitel plní až tehdy, když dlužník nesplnil závazek v přiměřené době poté, co k tomu byl bankou písemně vyzván) a **akcesoritou** (tj. ručení je těsně spojeno s hlavním závazkem dlužníka vůči bance).

Vůči věřiteli může ručitel uplatnit veškeré námitky, které může uplatňovat dlužník (např. že závazek nevznikl nebo již zanikl, je omezena jeho vymahatelnost apod.). Ručitel má právo na informace o splácení úvěru, banka je povinna sdělit mu je na požádání bez zbytečného odkladu. Ručitel, který splnil závazek za dlužníka, splněním dluhu vstupuje do práv věřitele a má právo, aby mu dlužník vyrovnal, co za něho plnil. Pohledávka věřitele na ručitele přechází včetně příslušenství, zajištění a dalších práv s pohledávkou spojených. Věřitel vydá ručiteli potřebné doklady o pohledávce a sdělí mu vše, co je k uplatnění pohledávky zapotřebí. Plní-li ručitel za dlužníka jen část dluhu, může požadovat jen vyrovnání toho, co za dlužníka plnil.

Zvláštní formou ručení je **směnečné rukojemství**, jehož podstata spočívá v tom, že se ručitel doložkou na směnce zaručuje za směnečně zavázanou osobu. V případě směnečného rukojemství neplatí princip subsidiarity, takže se věřitel na směnečného rukojemčího může obrátit přímo (nemusí předtím vyzvat dlužníka). Rukojmčí nemůže vznášet námitky, které by mohl vznášet dlužník, ani nemůže uplatnit započtení dlužníkových pohledávek.

OSTATNÍ FORMY ZAJIŠTĚNÍ ÚVĚRU

Depotní směnka je finanční směnkou, kterou příjemce úvěru jako bianko směnku (tj. takovou směnku, kde není uvedena směnečná částka) vystaví nebo akceptuje ve prospěch banky a deponuje ji u ní jako zajištění přijatého úvěru. V případě, že dlužník řádně a včas nesplní závazky vůči bance, je banka oprávněna na směnku doplnit dosud nesplacenou dlužnou částku včetně úroků a předložit ji dlužníkovi k proplacení. Pokud dlužník včas a řádně splatí úvěr, banka mu směnku vrátí. Podle svého druhu může depotní směnka pro banku znamenat buď další dodatečné zajištění (to když prostřednictvím této směnky bance ručí i další osoba – například když je směnka avalována třetí osobou nebo třetí osoba vystaví

vlastní směnku ve prospěch banky), nebo pouze snazší a rychlejší vymáhání pohledávek díky přísnosti směnečného práva (to v případě, že na směnce figuruje pouze banka a dlužník, například když dlužník vystaví vlastní směnku ve prospěch banky nebo banka vystaví cizí směnku a dlužník ji akceptuje ve prospěch banky).

Postoupením (cesí) pohledávky dochází k převedení pohledávky na nového věřitele. Příjemce úvěru písemně prohlásí, že své pohledávky vůči třetí osobě postupuje novému věřiteli (bance) jako zajištění přijatého úvěru. Postoupení pohledávek je abstraktní formou zajištění úvěru, takže pohledávka banky za klientem (v důsledku poskytnutí úvěru) a pohledávky klienta, které postoupil bance, existují nezávisle na sobě.

Podle způsobu a rozsahu postoupení pohledávek rozlišujeme cese:

- individuální, která spočívá v postoupení pouze jedné určité pohledávky (využívá se pouze v případě pohledávek na velmi vysoké částky);
- krycí, jejíž podstatou je postoupení přesně určených pohledávek, jejichž splatnost je zpravidla menší než splatnost úvěru, takže jsou postupně doplňovány dalšími pohledávkami tak, aby aktuální stav postoupených pohledávek dosahoval požadované výše;
- globální, u které dochází k postoupení veškerých existujících i budoucích pohledávek vůči určitým, přesně vymezeným obchodním partnerům.

Ujednání o **smluvní pokutě** musí mít písemnou formu s určením výše pokuty nebo způsobu, jakým bude určena. Slouží jako určitý prostředek k donucení dlužníka splnit svůj závazek. Zaplacením pokuty nezaniká povinnost splatit závazek.

Také **dohoda o srážkách ze mzdy** není dodatečným zajištěním, ale spíše způsobem, jak účinně zabezpečit splácení úvěru z příjmu dlužníka. Dohoda o srážkách ze mzdy musí být písemná a musí obsahovat označení věřitele, dlužníka a plátce mzdy, vymezení zajišťovaného závazku dlužníka, výslovný souhlas dlužníka s prováděním srážek a výši srážek. Nejde-li o srážky k uspokojení práva zaměstnavatele, k uzavření dohody je třeba předchozího souhlasu zaměstnavatele. Výše srážek nesmí být vyšší, než kolik by činily na základě soudního rozhodnutí.

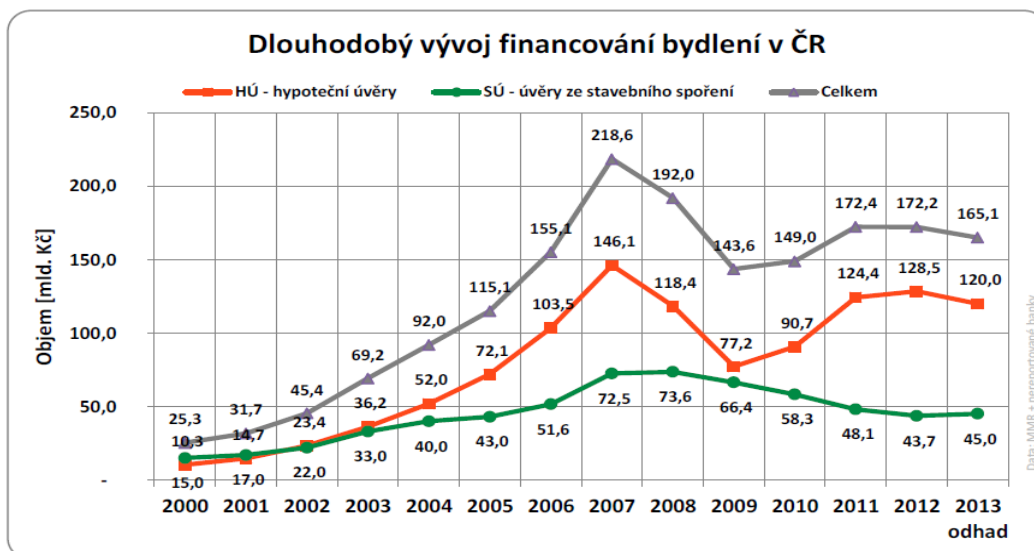
5 PRODUKTY BANK PRO FINANCOVÁNÍ BYDLENÍ

Mít vlastní bydlení patří k základním lidským potřebám. K tomuto cíli vede několik cest. Pokud zrovna nezdědíme bydlení, byt či dům nedostaneme nebo nemůžeme bydlet např. u příbuzných, zbývají nám dvě základní možnosti řešení bytové situace: dům či byt koupit (případně postavit) nebo dům či byt si pronajmout. Obě varianty mají svá pro a proti. Pokud se rozhodneme pořídit si vlastní bydlení, tj. koupit či postavit dům či byt, můžeme jej financovat následujícími způsoby:

- pomocí vlastních finančních prostředků,
- půjčkou od rodinných příslušníků či známých,
- úvěrem ze stavebního spoření,
- hypotečním úvěrem,
- půjčkou ze Státního fondu rozvoje bydlení.

K nejrozšířenějším možnostem financování bydlení z cizích prostředků patří jednoznačně hypoteční úvěry a úvěry ze stavebního spoření, což dokládá i Graf 5-1. Tradičně se uvádí, že úvěr na bydlení je dobrým dluhem. Nemusí tomu však být vždy. Splátka úvěru na bydlení může být díky nízkým úrokovým sazbám a dlouhé době splatnosti nižší než nájemné, které dnes platíme majiteli bytu. Když chceme vyhodnotit, zda je pro nás úvěr na bydlení výhodné využít, je potřeba vzít v úvahu nejen splátku takového úvěru, ale i další nutné výdaje (pojištění nemovitosti, pojištění úvěru, náklady na nezbytné opravy nemovitosti).

Graf 5-1: Dlouhodobý vývoj financování bydlení v České republice (mld. Kč)

Zdroj: GOLEM FINANCE (<http://www.golemfinance.cz/cz/560.v-hypotekach-banky-zatim-trumfuji-vysledky-z-obdobi-hypotecniho-boomu>), [cit. 2013-10-18]

5.1 ÚVĚRY ZE STAVEBNÍHO SPOŘENÍ

DEFINICE 10

Stavební spoření je účelové spoření spočívající v přijímání vkladů od účastníka stavebního spoření, v poskytování úvěrů účastníkům SS a v poskytování státní podpory účastníkům stavebního spoření (zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření). Účastníkem stavebního spoření může být fyzická nebo právnická osoba, státní podporu však může získat pouze fyzická osoba.

Stavební spoření je možné sjednat u jedné z pěti stavebních spořitelen, které působí v České republice, uzavřením smlouvy o stavebním spoření. Smlouva se sepisuje na určitou cílovou částku. Ta je rovna součtu vkladů účastníka, státní podpory, úvěru ze stavebního spoření a úroků z vkladů a státní podpory, po odečtení daně z příjmů z těchto úroků. Cílovou částku si volíme podle našich cílů, možností spoření a podle toho, zda plánujeme využít úvěr. Minimální doba, po kterou musí stavební spoření trvat, je stanovena na 6 let. Prostředky na účet u stavební spořitelny ukládáme pravidelně (měsíčně, půlročně, ročně apod.) či nepravidelně. Tyto částky jsou průběžně úročeny a jednou ročně je k nim připsána státní podpora. Nárok na státní podporu vzniká za celý kalendářní rok. Výše státní podpory se v minulosti několikrát měnila, v současné době (červenec 2013) činí státní podpora 10 % z uspořené částky v příslušném kalendářním roce, maximálně však z částky 20 000,- Kč.

Má-li člověk uzavřenou smlouvu o stavebním spoření, může si zažádat o úvěr. Pro přidělení **řádného úvěru** ze stavebního spoření je třeba:

- spořit minimálně dva roky (jde o podmínku danou zákonem č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření),
- naspořit minimálně stanovené procento z cílové částky (většinou je to 40 – 50 %),
- dosáhnout stanovené výše hodnotícího čísla – to vyjadřuje „kvalitu“ účastníka stavebního spoření; způsob jeho výpočtu se u jednotlivých stavebních spořitelen liší, ale zpravidla závisí na délce spoření (delší spoření = větší hodnotící číslo), na naspořených prostředcích (roste s růstem naspořeného % z cílové částky), na frekvenci ukládání vkladů (u měsíčních úložek je vyšší než u ročních) a na tarifní variantě smlouvy o stavebním spoření (u rychlých variant roste rychleji než u standardních či pomalých),
- splnit další podmínky – žadatel musí prokázat svou schopnost splácet úvěr, musí dodat požadované zajištění (většinou ručitele nebo zástavní právo k nemovitosti) a musí také prokázat, že úvěr použije pouze na financování bytových potřeb.

Definici bytových potřeb nalezneme v zákoně č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření. Úvěr ze stavebního spoření lze využít zejména na financování koupě či výstavby domu či bytu, nákup pozemku, modernizace, opravy a rekonstrukce, půdní vestavby, projektovou dokumentaci, přípojky plynu, vody, kanalizace, elektrického proudu, na úhradu jiných půjček a úvěrů na bytové účely, na vypořádání dědických a spoluvlastnických podílů na nemovitostech aj. Na některé druhy bytových potřeb může úvěr ze stavebního spoření čerpat i právnická osoba.

Při poskytnutí řádného úvěru ze stavebního spoření může účastník stavebního získat prostředky až do výše cílové částky. Výše úvěru potom odpovídá rozdílu mezi cílovou částkou a zůstatkem na účtu stavebního spoření v okamžiku poskytnutí úvěru (tj. člověk disponuje částkou, z níž jen poměrná část tvoří úvěr).

Řádný úvěr ze stavebního spoření je splácen v pravidelných měsíčních splátkách, které obsahují splátky jistiny úvěru a úroky z úvěru. Zatímco u hypotečního úvěru může člověk ovlivnit výši splátky volbou doby splatnosti, princip výpočtu splátky je v případě úvěrů ze

stavebního spoření zcela odlišný: výše splátky odpovídá stanovenému procentu z cílové částky (tím je současně i pevně daná doba splatnosti úvěru ze stavebního spoření – dlužník splácí tak dlouho, dokud není celý dluh umořen). Výše stanoveného % z cílové částky závisí na zvolené tarifní variantě: u pomalých variant méně než 0,5 % z cílové částky, naproti tomu u rychlých variant až 0,9 % z cílové částky. Už při samotném uzavírání smlouvy o stavebním spoření je tedy dobré zvážit, zda budeme pouze spořit nebo plánujeme i čerpat úvěr, a jak rychle budeme případný úvěr schopni splatit.

Pokud klient ještě nesplnil některou z prvních třech podmínek pro poskytnutí úvěru ze stavebního spoření (podmínka účelovosti úvěru, schopnosti splácet a dodat požadované zajištění musí být splněna vždy), může si zažádat o **překlenovací úvěr** (často se mu také říká meziúvěr, rychlá půjčka apod.). Překlenovací úvěr poskytuje stavební spořitelna účastníkovi ve výši celé cílové částky. Důsledkem toho je skutečnost, že dlužník potom paradoxně platí úroky pro úvěr i z vkladů, které sám naspořil. Po dobu splácení překlenovacího úvěru dlužník hradí pouze úroky z překlenovacího úvěru – úroky se tedy v čase nezmenšují a stejně tak se nesnižuje dlužná částka. Teprve po splnění všech podmínek může být přidělen řádný úvěr, kterým je splacen úvěr překlenovací. Splácením řádného úvěru potom postupně dochází k umořování dluhu.

Úvěry ze stavebního spoření jsou výhodné tím, že mají **úrokovou sazbu** neměnnou po celou dobu splácení úvěru (ta se v červenci 2013 u řádných úvěrů pohybuje v rozmezí 2,95 – 5 % p.a., u překlenovacích potom v rozmezí 3,4 – 6,8 % p.a.). Zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření také určuje, že rozdíl mezi úrokovou sazbou z úvěrů a z vkladů může činit maximálně 3 procentní body. Kdykoliv je možné prostřednictvím mimořádné splátky bez jakýchkoliv sankčních poplatků splatit část úvěru (lze požádat o poměrné snížení splátek při zachování doby splatnosti nebo úvěr jednoduše splatit dříve) nebo dokonce celý úvěr. Úvěry jsou spojené s nízkými poplatky. Úroky z úvěrů ze stavebního spoření (jak z řádného, tak i z překlenovacího) lze odečíst od základu daně z příjmů (zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů). Nevýhody lze nalézt spíše u překlenovacích úvěrů.

5.2 HYPOTEČNÍ ÚVĚRY

DEFINICE 11

Hypoteční úvěr je úvěr, jehož splacení včetně příslušenství je zajištěno zástavním právem k nemovitosti, i rozestavěné, když pohledávka z úvěru nepřevyšuje dvojnásobek zástavní hodnoty zastavené nemovitosti. Nemovitost se musí nacházet na území České republiky nebo členského státu Evropské unie. Úvěr se považuje za hypoteční úvěr dnem vzniku právních účinků zástavního práva.

V ČR mohou být hypoteční úvěry poskytovány od 1. 7. 1995, kdy vstoupil v platnost zákon č. 84/1995 Sb., o dluhopisech, který vymezoval hypoteční úvěr jako úvěr poskytnutý na investici do nemovitosti na území ČR nebo na její výstavbu či pořízení, jehož splacení je zajištěno zástavním právem k této nebo jiné nemovitosti na území ČR. Dnem vstupu ČR do EU nabyla účinnosti novela zákona, kde je hypoteční úvěr definován úvěr jako úvěr, jehož splacení včetně příslušenství je zajištěno zástavním právem k nemovitosti (viz definice výše). Hypotečním úvěrem je tak v současnosti jakýkoliv úvěr zajištěný nemovitostí. Poskytovat hypoteční úvěry a vydávat hypoteční zástavní listy mohou pouze banky, kterým bylo k této činnosti vydáno zvláštní povolení. V současnosti má licenci 16 bank.

Hypoteční úvěr může být poskytnut jako:

- klasický hypoteční úvěr,
- americká hypotéka,
- variabilní hypotéka.

Klasický hypoteční úvěr odpovídá svým charakterem hypotečnímu úvěru před novelou zákona o dluhopisech. Jde tedy o přísně účelový úvěr, který může být použit pouze k financování bytových potřeb (tedy zejména na koupi domu, bytu či pozemku, výstavbu nemovitosti, na rekonstrukce, opravy či modernizace nemovitosti, ale také na splacení úvěru použitého na investice do nemovitosti či na získání vlastnického podílu na nemovitosti při vypořádání dědictví nebo společného jmění manželů). Bývá poskytován obvykle do výše 60 – 100 % hodnoty nemovitosti, na kterou je zástavní právo zřízeno (tj. do výše 60 – 100 % LTV, tedy Loan to Value), s dobou splatnosti v rozmezí 5 – 45 let, dlužníci by však měli být po celou dobu splacení hypotečního úvěru v produktivním věku.

Americkou hypotéku naproti tomu můžeme použít na jakýkoliv účel, tedy i např. automobil, studium dětí v zahraničí či cestu kolem světa. Často se používá také při konsolidaci úvěrů. Americká hypotéka bývá poskytována ve výši 50 – 90 % zástavní hodnoty, s dobou splatnosti v rozmezí 1 – 25 let.

Variabilní hypotéka je potom v podstatě kontokorentní úvěr, zajištěný zástavním právem k nemovitosti. Úvěrový rámec u variabilní hypotéky může dosáhnout až 8 milionů Kč, doba splatnosti 10 – 20 let. Jedná se také o neúčelový úvěr, vzhledem ke svým specifikům je ale určen zejména pro finančně zdatné klienty, kteří mají zájem spravovat své finance a umí to. V první polovině doby splatnosti může klient volně nakládat s úvěrovým rámcem a platí pouze úroky (nebo závazkovou provizi v případě, že aktuálně úvěr nečerpá), v druhé polovině splácí úvěr anuitními splátkami.

Zdroje na poskytování hypotečních úvěrů banky získávají emisí **hypotečních zástavních listů**. Zákon č. 84/1995 Sb., o dluhopisech definuje hypoteční zástavní list jako dluhopis, jehož nominální hodnota a poměrný výnos jsou plně kryty pohledávkami z hypotečních úvěrů nebo částí těchto pohledávek (řádné krytí), popřípadě též náhradním způsobem podle tohoto zákona (náhradní krytí). Pro řádné krytí mohou být použity pouze pohledávky z hypotečních úvěrů, které nepřevyšují 70 % zástavní hodnoty zastavených nemovitostí zajišťujících tyto úvěry. Náhradní krytí závazků z hypotečních zástavních listů je možné pouze do výše 10 % jejich nominální hodnoty, a to jen hotovostí, vkladem u ČNB, centrálních bank ze zemí Evropské unie či Evropské centrální banky, státními dluhopisy apod.

Z úroků, které banka získá z hypotečních úvěrů, vyplácí úroky majitelům hypotečních zástavních listů. Ze splátek hypotečních úvěrů potom banka vytváří fondy, ze kterých po uplynutí doby splatnosti vyplácí držitelům hypotečních zástavních listů nominální hodnotu. Hypoteční zástavní listy jsou vysoce kvalitní a bezpečné cenné papíry - jsou kryty pohledávkami z hypotečních úvěrů, které jsou navíc zajištěny prostřednictvím zástavního práva, jsou to veřejně obchodovatelné cenné papíry a emitovat je může pouze banka, která k emisi dostala povolení.

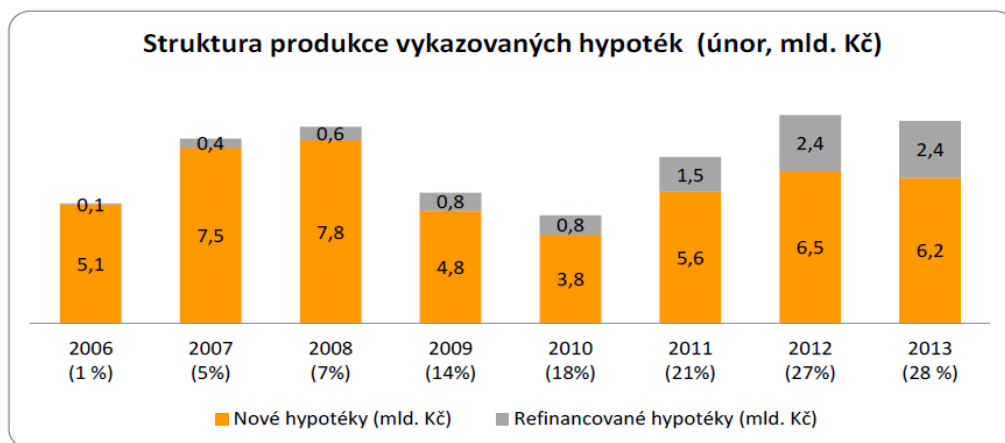
Čerpání hypotečního úvěru se provádí bezhotovostně, u americké a variabilní hypotéky zasláním peněz na účet požadovaný klientem, u klasického hypotečního úvěru většinou formou proplacení dodavatelských faktur, odesláním kupní ceny na účet prodávajícího podle kupní smlouvy apod. Úvěr lze čerpat jednorázově (při koupi nemovitosti nebo u americké hypotéky) nebo postupně (při výstavbě či rekonstrukci nemovitosti). Pokud je hypoteční úvěr čerpán postupně, nejprve se měsíčně **splácí** pouze úrok z vyčerpané částky. Po ukončení čerpání začne dlužník hypoteční úvěr splácet většinou anuitními splátkami. Některé banky umožňují i degresivní splácení (velikost splátek v čase postupně klesá) nebo progresivní splácení (velikost splátek v čase postupně roste).

Protože jsou klasické hypoteční úvěry pro banku méně rizikové než americké hypotéky, jsou úročeny výhodnější úrokovou sazbou. Klient si volí dobu **fixace**, tj. dobu, po kterou zůstává úroková sazba neměnná. Čeští občané nejčastěji volí dobu fixace na 3 nebo na 5 let (kratší fixace představuje větší riziko změny výše splátky, proto by delší fixaci měli volit hlavně ti, pro něž by navýšení splátky znamenalo finanční problémy). Po této době banka

klientovi navrhne novou vyšší úrokové sazby. V termínu, kdy dochází ke změně úrokové sazby, může dlužník předčasně splatit část nebo celou vyšší úvěru bez sankce (u americké hypotéky lze mimořádnou splátku provést kdykoliv, neboť jde v podstatě o spotřebitelský úvěr, zajištěný zástavním právem k nemovitosti).

Před koncem doby fixace je také dobré zvážit případné **refinancování** hypotečního úvěru. Podstata refinancování spočívá v tom, že existující hypoteční úvěr je splacen novým hypotečním úvěrem, který klientovi poskytne jiná finanční instituce za výhodnějších podmínek. Důvodem refinancování může být zejména nižší úroková sazba u konkurenční finanční instituce, možnost prodloužit dobu splatnosti hypotečního úvěru na delší dobu (a snížit tak splátku), možnost uvolnit vlastní investované prostředky (např. změnou úvěru ze 70 % LTV na 90 % LTV), možnost změnit hypoteční úvěr na nižší zatížení zástavním právem a nižší úrokovou sazbou (např. změnou úvěru ze 100 % LTV na 80 % LTV) či možnost změny typu úrokové sazby. O podmínky hypotečních úvěrů u konkurence je dobré začít se zajímat alespoň tři měsíce před koncem doby fixace, aby bylo případně možné včas refinancování zařídit. Jak ukazuje Graf 5-2, v posledních dvou letech představují v České republice refinancované hypotéky zhruba jednu třetinu z celkového objemu poskytnutých hypotečních úvěrů.

Graf 5-2: Struktura produkce vykazovaných hypoték (únor, mld. Kč)

Pozn. odhadovaný podíl „recyklovaných“ hypoték je vždy uveden v závorce pod číslem roku.

Zdroj: *GOLEM FINANCE* (<http://www.golemfinance.cz/cz/560.v-hypotekach-banky-zatim-trumfuji-vysledky-z-obdobi-hypotecniho-boomu>), [cit. 2013-10-18]

Stát podporuje hypoteční úvěry poskytováním příspěvku k úrokům z hypotečních úvěrů a daňovými úlevami. Příspěvek k úrokům z hypotečních úvěrů byl poskytován v podobě **státní finanční podpory hypotečního úvěrování bytové výstavby**, která byla upravena nařízením vlády č. 244/1995 Sb. Na základě nařízení byla poskytována podpora k úvěrům, které byly prokazatelně použity na vznik nového bydlení. Výše státní finanční podpory se odvozovala od průměrné úrokové sazby hypotečních úvěrů za předchozí rok, vyhlašované ministerstvem pro místní rozvoj, a stanovovala se jako rozdíl mezi vyšší splátkou hypotečního úvěru při běžné úrokové sazbě a vyšší splátkou, stanovené při úrokové sazbě snížené o 1 až 4 procentní body. Toto nařízení však bylo s účinností od 1. února 2004 zrušeno.

Tabulka 5-1: Výše podpory osobám mladším 36 let

Průměrná úroková sazba	Podpora	Období poskytování
pod 5 %	0 %	1. 2. 2005 – 31. 12. 2009, od 1. 2. 2011
5 – 6 %	1 %	1. 2. 2004 – 31. 1. 2005, 1. 2. 2009 – 31. 1. 2011
6 – 7 %	2 %	1. 2. 2003 – 31. 1. 2004
7 – 8 %	3 %	do 31. 1. 2003
8 % a více	4 %	

Zdroj: Vlastní zpracování

Kromě toho byl poskytován **příspěvek k hypotečnímu úvěru osobám mladším 36 let**, který upravuje nařízení vlády č. 249/2002 Sb., o podmínkách poskytování příspěvků k hypotečnímu úvěru osobám mladším 36 let. Na základě tohoto nařízení se příspěvky poskytnou mladým lidem, kteří v roce podání žádosti nedovrší věk 36 let (jde-li o manžely, pak tuto podmínku musí splňovat oba). Žadatel ani manžel nesmí v době podání žádosti vlastnit (ani jako spoluvlastník) byt, bytový nebo rodinný dům. Nemovitost musí být stará nejméně dva roky, musí se nacházet na území ČR, po dobu poskytování podpory musí sloužit výhradně k trvalému bydlení žadatele a musí být v jeho výlučném vlastnictví. Příspěvek připadající na měsíční splátku se poskytne ve výši, která se stanoví jako rozdíl mezi výší splátky při běžné úrokové sazbě a výší splátky při úrokové sazbě snížené o 1 až 4 procentní body. Výše podpory se opět odvozuje od průměrné úrokové sazby hypotečních úvěrů za předchozí rok. Od února 2011 je výše podpory nulová, protože průměrná úroková sazba z hypotečních úvěrů klesla pod 5 % (Tabulka 5-1).

Úroky z hypotečního úvěru lze odečíst od základu daně z příjmů (zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů) v případě, že dlužník použil hypoteční úvěr na financování bytových potřeb. Odpočet může uplatnit osoba, která je účastníkem úvěrové smlouvy; je-li účastníků úvěrové smlouvy více, odpočet uplatní jedna z nich nebo každá z nich rovným dílem.

5.3 PŮJČKY ZE STÁTNÍHO FONDU ROZVOJE BYDLENÍ

Do konce roku 2011 mohli lidé získat nízkouúročený úvěr ve výši 300 000,- Kč na pořízení bydlení také od Státního fondu rozvoje bydlení. Tyto úvěry byly určeny žadatelům žijícím v manželství, ve kterém je alespoň jeden z manželů v roce podání žádosti mladší 36 let, nebo žadateli, který nežije v manželství, v roce podání žádosti nedovrší 36 let a má ve své výchově alespoň 1 nezletilé dítě. V současnosti tento program není aktivní, přesto se však vždy vyplatí zkontrolovat aktuální nabídku programů a podpor tohoto fondu na webu <http://www.sfrb.cz>, neboť úroková sazba u tohoto úvěru činila pouhá 2 %, při době splatnosti až 20 let.

5.4 KOMBINACE PRODUKTŮ

Hypotéky je možno kombinovat také s ostatními finančními produkty. Banky mohou požadovat, aby klient uzavřel životní pojistku ve prospěch hypoteční banky. Protože výše dluhu však postupně klesá, často může být výhodnější alternativou pojištění úvěru – tam pojistná částka klesá buď lineárně, nebo kopíruje nesplacenou jistinu (případně i včetně úroků). Hypoteční úvěry je dále možno kombinovat i se stavebním spořením, kdy lze např. prostřednictvím neúvěrové či úvěrové části cílové částky zajistit úhradu té části investice do nemovitosti, která nemůže být kryta hypotečním úvěrem. Kombinace s finančními produkty však často probíhá i tak, že klient splácí bance pouze úroky z hypotéky a následně hypotéku nebo její část jednorázově splatí z peněz ze stavebního spoření či životního pojištění.

6 ÚVĚROVÉ ANALÝZY

DEFINICE 12

Účelem úvěrových analýz je co nejspolehlivěji odlišit klienty, kteří budou schopni úvěr splácet, od těch, kteří splácet nebudou schopni či ochotni.

Cílem je tedy co nejvíce omezit možné chyby banky (Tabulka 6-1).

Tabulka 6-1: Rozhodování banky o poskytnutí úvěru

Předpovídaná kvalita klienta	Skutečná kvalita klienta	
	dobrá	špatná
dobrá	-	chyba 1. druhu
	zisk (úrokový výnos)	ztráta (nesplacení)
špatná	chyba 2. druhu	-
	ztráta (náklady)	zisk (užitek)

Zdroj: Vlastní zpracování dle Kašparovská a kol. (2006), s. 76 – 77.

V rámci úvěrových analýz mohou nastat čtyři situace. Ideální situace nastává, pokud je skutečná kvalita klienta dobrá, banka jí vyhodnotí jako dobrou a úvěr mu poskytne. Takový úvěr je splacen a banka realizuje zisk v podobě úrokových výnosů a poplatků spojených s úvěrem. Dobrou situací je i ta, kdy kvalita klienta je sice špatná, ale banka to v rámci úvěrových analýz rozpozná a úvěr mu neposkytne. Reálné náklady na úvěrovou analýzu jsou sice ztraceny, ale užitek z rozhodnutí o neposkytnutí tohoto úvěru převyšuje náklady. Při rozhodování o poskytnutí či zamítnutí úvěru se banka ale může dopustit dvou chyb. Chybou prvního druhu je poskytnutí úvěru klientovi, který později nebude schopen či ochoten úvěr splatit. Pro banku se jedná o vůbec nejhorší situaci, neboť jí vzniká ztráta z nesplaceného úvěru a svědčí to o nefunkčnosti prováděných úvěrových analýz. Chybou druhého druhu je situace, kdy banka odmítne klienta, který by byl schopen úvěr splácet. Vzniklá ztráta je kombinací nákladů na realizovanou úvěrovou analýzu a nákladů ušlé příležitosti.

V rámci úvěrových analýz banka komplexně hodnotí veškerá rizika, kterým bude vystavena v době trvání úvěrového vztahu se žadatelem o úvěr. Úvěrové analýzy zahrnují:

- analýzu právních poměrů klienta,
- analýzu bonity klienta,
- analýzu podnikatelského záměru,
- analýzu zajištění.

6.1 ANALÝZA PRÁVNÍCH POMĚRŮ KLIENTA

Účelem analýzy právních poměrů klienta je ověřit, zda klient splňuje právní předpoklady. Za tímto účelem je třeba prověřit zejména:

- faktickou a právní existenci klienta, což klient dokládá předloženým průkazem totožnosti, výpisem z Obchodního rejstříku, živnostenským listem či koncesní listinou,
- oprávněnost dané osoby zastupovat podnik (to je velice důležité, protože pokud by banka uzavřela smlouvu s osobou, která není oprávněna daný podnik zastupovat, vlastník podniku by takovou pohledávku nemusel uznat ani uspokojit),
- majetkové poměry klienta, kde v případě kapitálových obchodních společností jsou majetkové vztahy přesně vymezeny zákonem č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, naproti tomu u osobních obchodních společností je žádoucí vymežit,

kteří společníci ručí solidárně a neomezeně celým svým majetkem; u individuálních podnikatelů je dobré vyjasnit otázku využívání majetku ve společném jmění manželů.

6.2 ANALÝZA BONITY KLIENTA

Účelem analýzy bonity klienta je prokázat, že žadatel o úvěr bude schopen se vypořádat se všemi obvyklými platbami a se včasným splácením úroků, jistiny a ostatních výdajů spojených s úvěrem. Postupy bank při analýze bonity klienta se významně liší v závislosti na tom, zda jde o úvěr poskytovaný fyzické osobě (občanovi) nebo podniku.

6.2.1 ANALÝZA BONITY OBČANŮ

Při analýze bonity klienta – občana může banka získávat informace z několika zdrojů: od klienta, vlastní interní informace, informace z úvěrového registru. Již v samotné žádosti o úvěr **poskytuje klient bance celou řadu informací**: osobní údaje, údaje o druhu a době zaměstnání, o finančních závazcích a majetkových poměrech. Nedílnou součástí je také potvrzení o výši příjmů. To obsahuje průměrný příjem klienta za poslední 3 měsíce (6 měsíců, 1 rok – liší se podle banky), zda má klient pracovní smlouvu na dobu určitou či neurčitou, jak dlouho je klient v podniku zaměstnán, výši srážek ze mzdy a zda jde o dobrovolné srážky nebo o srážky na základě soudního rozhodnutí, někdy také počet neomluvených absencí aj. údaje. Určitým problémem může být věrohodnost údajů, získaných od klienta. Zejména v případě větších úvěrů banka proto zpravidla požaduje tyto informace ještě nějakým způsobem potvrdit. Od klienta proto může požadovat předložit navíc pracovní smlouvu, platový výměr klienta či výplatní pásky za poslední 3 měsíce (6 měsíců, 1 rok). Jestliže klient nemá pravidelný příjem od zaměstnavatele, ale jedná se o individuálního podnikatele, který žádá o úvěr na soukromé účely, banka bude pravděpodobně od něho vyžadovat daňové přiznání za poslední zdaňovací období (některé banky mohou vyžadovat daňová přiznání až za poslední 3 roky), potvrzení finančního úřadu, že poplatník není daňovým dlužníkem, a potvrzení o bezdlužnosti od zdravotní pojišťovny a správy sociálního zabezpečení.

Dalším zdrojem informací o klientovi jsou **interní informace banky**. Pro banku jsou důležité zejména dosavadní zkušenosti s klientem v depozitní (jak dlouho má klient veden účet u banky, jaký je objem a obrát prostředků na tomto účtu, zda nedocházelo k nepovoleným přečerpáním apod.) a úvěrové oblasti (jak klient doposud splácel poskytnuté úvěry, zda šlo o úvěry standardní či klasifikované). Cenné informace může banka získat také z **úvěrového registru** (blíže v kap. 6.3).

Získané informace je zapotřebí vyhodnotit. Banky přitom mají v zásadě na výběr ze dvou možných přístupů: rozlišujeme posuzovací úvěrové analýzy a empirické úvěrové analýzy. **Posuzovací úvěrové analýzy** jsou založeny na subjektivním vyhodnocení klienta ze strany úvěrového pracovníka banky. Velice významné jsou proto zkušenosti úvěrového pracovníka, jeho schopnost na základě získaných údajů o klientovi posoudit jeho platební schopnost a vůli. Hlavní nevýhodou tohoto přístupu je jeho subjektivita. V rámci posuzovacích úvěrových analýz banka někdy využívá určité ukazatele, které mají za cíl vyhodnotit bonitu klienta. Jejich konstrukce se v každé bance mírně odlišuje, zpravidla vždy však určitým způsobem podchycují životní minimum žadatele, jeho příjmy a výdaje. Příkladem mohou být dva ukazatele, používané jednou českou bankou: ukazatel maximálního zatížení příjmů a koeficient bonity. Ukazatel maximálního zatížení příjmů se vypočítá podle vzorce 6.1:

$$\text{Max. zatíž. příjmů} = \frac{\text{výdaje}}{\text{příjmy}} * 100(\%) \quad (6.1)$$

Za příjmy klienta se považují doložené průměrné čisté měsíční příjmy klienta, banky zpravidla berou v úvahu pouze pevnou část příjmů (tj. nikoliv pohyblivé příjmy). Kromě příjmů od zaměstnavatele či z podnikání se zohledňují také veškeré další prokázané pravidelné příjmy, jako např. příjmy z pronájmu apod. Výdaji klienta potom rozumíme předpokládanou výši splátky z úvěru a veškeré další pravidelné měsíční výdaje, jako např. platby na životní pojištění, splátky dříve poskytnutých úvěrů, leasingové splátky, platby výživného apod. Výdaje na nájemné, energie, potraviny a podobně zde nebereme v potaz, neboť jejich výši podchycuje u následujícího ukazatele hodnota životního minima. Obecně lze říci, že hodnota tohoto ukazatele by v případě bonitního klienta zpravidla neměla přesahovat 40 – 50 %.

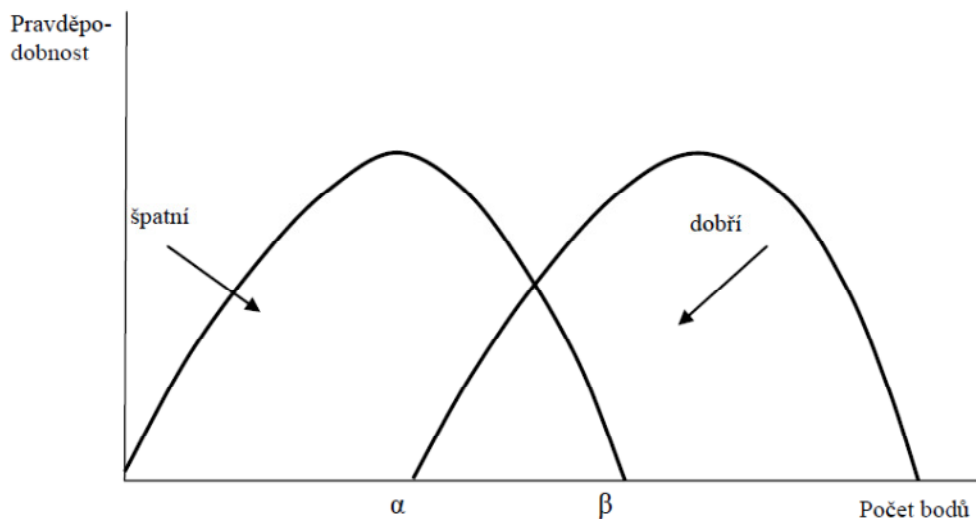
Koeficient bonity se potom vypočítá následujícím způsobem:

$$\text{Koeficient bonity} = \frac{\text{příjmy} - \text{výdaje}}{\text{životní minimum}} \quad (6.1)$$

Údaje o aktuální výši životního minima lze vždy nalézt na stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí (<http://www.mpsv.cz>). Životní minimum domácnosti je součtem částek životního minima jednotlivých členů domácnosti. Požadovaná hodnota tohoto ukazatele závisí na interních předpisech konkrétní banky, zpravidla se odvíjí od výše poskytovaného úvěru (čím vyšší úvěr, tím vyšší hodnotu koeficientu bonity banka bude požadovat). Absolutním minimem je hodnota koeficientu bonity rovna 1 – pak to znamená, že po odečtení pravidelných výdajů od příjmů klientovi zbývá přesně životní minimum. Je tedy patrné, že čím vyšší hodnota koeficientu bonity vyjde, tím lépe.

Empirické úvěrové analýzy (metoda credit scoring) se snaží odstranit subjektivní pohled a zjednodušit a zlevnit celý proces úvěrové analýzy. Podstata metody credit scoring spočívá v posouzení úvěrové schopnosti klienta na základě standardizovaného bodování relevantních charakteristik klienta. Podle výsledného počtu bodů je potom rozhodnuto, zda bude úvěr poskytnut.

Graf 6-1: Rozdělení klientů podle dosažených bodů při credit scoringu

Zdroj: Vlastní zpracování dle Dvořák (1999), s. 427.

Prvním krokem při vytváření systému je zvolit charakteristiky, které jsou spojeny s dobrými klienty (těmi, kteří úvěr řádně splácí) a které se špatnými klienty (těmi, kteří úvěr nesplácejí včas, případně vůbec). Takovými charakteristikami mohou být např. stabilita zaměstnání (délka pracovního poměru v současném zaměstnání), sociální zařazení (manuální pracovník, svobodné povolání, vyšší manager, ...), plátce příjmu, výše příjmu, bytová situace, počet vyživovaných osob, reference o klientovi (banky i z úvěrového registru), aj. Zvoleným

kritériím jsou následně přiřazeny váhy. Z výsledného celkového počtu bodů pak banka určí, zda úvěr poskytne či nikoliv (Graf 6-1).

Mohou nastat 3 situace. Jestliže klient získal více bodů než β , jde jednoznačně o dobrého klienta, proto banka úvěr poskytne. Pokud klient získal méně bodů než α , pravděpodobně jde o špatného klienta, proto je jeho žádost o úvěr zamítnuta. V případě, že klient získal počet bodů v rozmezí α - β , tj. nachází se v pásmu, které je společné pro dobré i špatné klienty, pak lze postupovat dvojím způsobem: buď žádost vyhodnotit na základě provedení důkladné posuzovací analýzy úvěru, nebo stanovit hranici – minimální potřebný počet bodů pro poskytnutí úvěru. Čím blíže je nastavená hranice k β , tím menšímu riziku nesplacení úvěru se banka vystaví, ale také tím méně úvěrů poskytne (roste totiž pravděpodobnost chyby druhého druhu).

Empirické úvěrové analýzy jsou pro banku výhodné, protože o úvěrech může kvalifikovaně rozhodovat i méně zkušený personál, žádosti se na všech pobočkách banky posuzují konzistentně, náklady na hodnocení žádostí o úvěr jsou nízké, redukuje čas potřebný na úvěrovou analýzu, systémy vychází ze zkušeností s tisíci klienty.

6.2.2 ANALÝZA BONITY PODNIKATELŮ

Zatímco úvěrové analýzy jsou v případě občanů poměrně jednoduché a standardizované, úvěrové analýzy v případě podniků jsou podstatně složitější a komplexnější. Při ohodnocení bonity firmy banka posuzuje míru obchodního a finančního rizika. **Obchodní riziko** můžeme definovat jako působení těch faktorů, které ovlivňují činnost podniku bez ohledu na charakter jeho finanční situace. Při jeho ohodnocování je zapotřebí analyzovat vztah mezi bankou a klientem, vnějšího prostředí, v němž se podnik pohybuje (zaměřujeme se na zemi a odvětví, v němž podnik působí, důležitá je zejména dynamika růstu podniku, postavení podniku na trhu, kvalita produkce, úroveň cen ve srovnání s konkurencí, dosavadní a budoucí vývoj příslušného odvětví, regulace odvětví, riziko změny módy či chování klientely, míra závislosti na dominantním dodavateli, riziko nestabilních cen vstupů, konkurence), kvalitu managementu (zkušenost, profesionální schopnosti, kvalifikace, schopnost, pružnost, realismus vedení) a samotný úvěrový návrh (je třeba ověřit, zda návrh vyhovuje limitům úvěrové angažovanosti banky, posuzuje se účel úvěru, požadovaná částka, typ úvěru, doba splatnosti, míra samofinancování apod.). **Finanční riziko** vyplývá z finanční situace klienta. Banka jej ověřuje postupy finanční analýzy – vypočítává poměrové ukazatele rentability, likvidity, zadluženosti a aktivity. Výstupem analýzy obchodního i finančního rizika je stanovení ratingu klienta, na jehož základě je rozhodnuto o tom, zda a za jakých podmínek mu banka poskytne úvěr.

Alternativním přístupem k hodnocení bonity firmy je **přístup 5 C**. Jednotlivá „C“ zahrnují oblasti nejdůležitější pro rozhodnutí o poskytnutí úvěru:

- character (charakter) zahrnuje hodnocení osobních kvalit vlastníka či managementu firmy, dosavadní pověst, finanční a daňovou morálku aj., cílem je posoudit platební vůli klienta,
- capacity (kapacita) posuzuje klientovu schopnost vytvářet svou činností dostatečné finanční zdroje, jde tedy o analýzu budoucího cash flow firmy, tj. zda bude mít klient dostatečné cash flow pro splácení jistiny a úroků,
- capital (kapitál) spočívá v posouzení celkové finanční a majetkové situace firmy,
- conditions (podmínky) analyzují vliv potenciálních změn v ekonomických podmínkách na daný podnik a jeho schopnost splácet úvěr,
- collateral (zajištění) se zabývá zajištěním: jeho kvalitou, likviditou, cenovou stabilitou a dostatečností co do výše.

Také u podniků banka může v rámci úvěrové analýzy nahlédnout do úvěrového registru (viz kap. 6.2.3).

6.2.3 ÚVĚROVÉ REGISTRY

DEFINICE 13

Smyslem úvěrových registrů je zabránit tomu, aby se klient nadměrně zadlužil u více bank najednou a aby se banky vyvarovaly poskytování úvěrů těm klientům, s kterými již jiná banka měla v minulosti negativní zkušenosti. Úvěrový registr tedy shromažďuje informace o úvěrové historii dlužníků.

Podstatné přitom je, jaké informace obsahuje a kdo vše do registru poskytuje informace (Tabulka 6-2). Registr může obsahovat **pouze negativní informace**, tj. pouze údaje o dlužnících, kteří nesplácí své závazky. V takovém případě je v registru uvedena nesplacená částka a datum poslední splátky. Je-li dluh splacen, informace je z databáze vymazána. Těmto typům registru se také říká „černá listina“ a podle informací Světové banky je takovýchto registrů ve světě asi jedna třetina z celkového počtu. Existují ale i registry, které obsahují **pozitivní i negativní informace**. V takových databázích jsou údaje o veškerých platných i ukončených úvěrových účtech, včetně schválených, a informace o jejich splácení. Pokud dlužník některý závazek nesplácel a potom jej splatil, informace o jeho neplacení zůstává v databázi po určenou dobu. Z celkového počtu úvěrových registrů ve světě jich tohoto typu jsou asi dvě třetiny. Registry, které obsahují pozitivní i negativní informace, jsou pro banky daleko lepší, neboť umožňují podchytit celkovou zadluženost klientů (a brání tak předlužení), navíc tyto registry většinou umožňují i provedení credit scoringu. Z hlediska toho, kdo do registru poskytuje informace, potom rozlišujeme registry **fragmentované** (do nichž informace dodávají pouze banky) a registry **plné** (kam přispívají i ostatní subjekty jako jsou leasingové společnosti, telekomunikační operátoři, energetické společnosti apod.).

Tabulka 6-2: Typologie úvěrových registrů podle Světové banky

Zdroje informací	Typy informací	
	pozitivní i negativní	pouze negativní
plné	vysoká míra predikce	nižší míra predikce
fragmentované	nižší míra predikce	nejnižší míra predikce

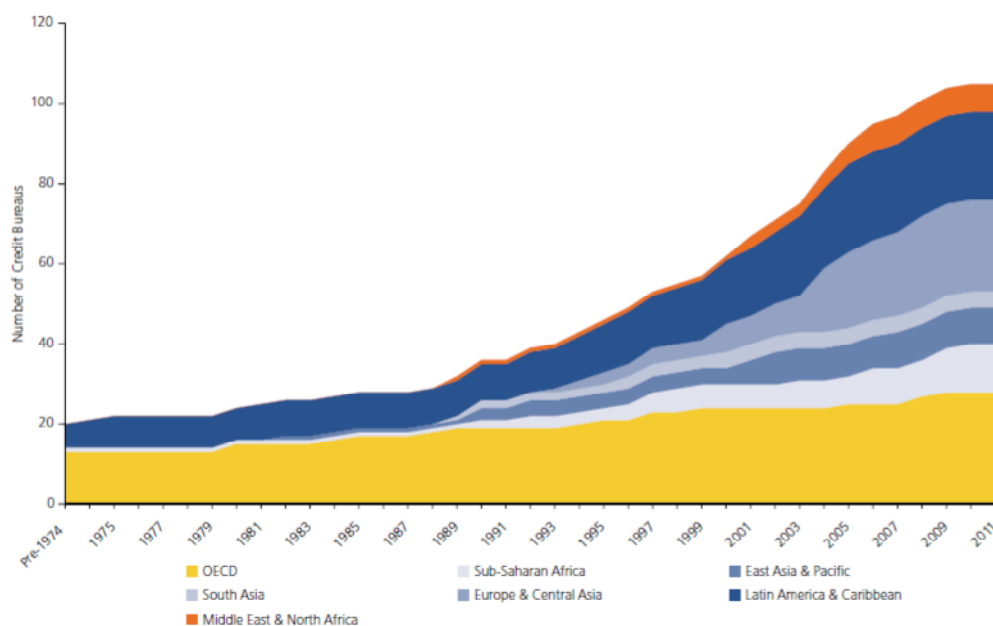
Zdroj: Vlastní zpracování dle IFC (2006), s. 15.

Počet úvěrových registrů celosvětově významně narůstá (Graf 6-2). Není to překvapující – úvěrové registry jsou přínosné z následujících důvodů: snižují informační asymetrii mezi dlužníky a věřiteli, pomáhají věřitelům přesněji ocenit riziko a zlepšit kvalitu portfolia, dobrým dlužníkům snižují náklady úvěru, zvyšují objem poskytnutých úvěrů (zlepšují dostupnost úvěrů), podporou credit scoringu snižují náklady věřitelů, v důsledku čehož roste jejich rentabilita.

Čtyři různé úvěrové registry fungují i v České republice. Jedná se o BRKI – Bankovní registr klientských informací, NRKI – Nebankovní registr klientských informací, SOLUS – Sdružení na ochranu leasingu a úvěrů spotřebitelům a CRÚ – Centrální registr úvěrů.

BRKI byl spuštěn v červnu 2002, jeho provozovatelem je společnost Czech Banking Credit Bureau, a.s., vlastněná pěti bankami. Informační báze registru je tvořena pozitivními i negativními informacemi o bonitě a platební morálce klientů, a to nejen ohledně současného stavu zadlužení klienta, ale také zpětně za poslední čtyři roky. V současnosti (říjen 2013) má přístup k informacím v registru 26 uživatelů (bank, poboček zahraničních bank a stavebních spořitelů).

Graf 6-2: Vývoj počtu úvěrových registrů

Zdroj: IFC (2012), s. 6.

NRKI je v provozu od července 2005, jeho provozovatelem je společnost Czech Non-Banking Credit Bureau, z.s.p.o., vlastněná sedmi leasingovými a splátkovými společnostmi. Informační báze registru je tvořena pozitivními i negativními informacemi o bonitě a platební morálce klientů, a to nejen ohledně současného stavu zadlužení klienta, ale také zpětně za poslední čtyři roky. V současnosti (říjen 2013) má přístup k informacím v registru 28 uživatelů (leasingových společností a nebankovních poskytovatelů úvěrů). U NRKI se uplatňuje princip dvojího souhlasu – klient musí dát souhlas se zpracováním údajů v NRKI danému věřitelskému subjektu, pokud se jiný věřitelský subjekt chce dotázat na data o tomto klientovi, potřebuje od tohoto klienta opět písemný souhlas. Velice přínosné je to, že BRKI a NRKI jsou propojeny do jednoho funkčního celku, avšak informace sdílí pouze s podmínkou získaného souhlasu klienta.

SOLUS je zájmové sdružení právnických osob, které zahájilo činnost v roce 1999. Uživatelé registrů jsou banky, nebankovní finanční instituce, telekomunikační operátoři, distributoři energií a další společnosti. Hned v září 1999 byl spuštěn Registr FO (negativní registr se záznamy o fyzických osobách). V květnu 2005 byl spuštěn Registr IČ (negativní registr se záznamy o fyzických osobách – podnikatelích a o právnických osobách). Od července 2011 je potom v provozu Pozitivní registr (s pozitivními i negativními informacemi o všech klientech).

Zatímco účast v registru BRKI, NRKI a SOLUS je pro jednotlivé banky i další instituce dobrovolná, údaje do **Centrálního registru úvěrů**, provozovaného Českou národní bankou, musí na základě zákona č. 21/1992 Sb., o bankách všechny banky a pobočky zahraničních bank, působících na území České republiky, měsíčně zasílat povinně. CRÚ obsahuje informace o úvěrových závazcích fyzických osob – podnikatelů a právnických osob.

6.3 ANALÝZA PODNIKATELSKÉHO ZÁMĚRU

Analýza podnikatelského záměru zkoumá účel použití úvěru. Ten musí být jasně definovaný a srozumitelný, legální, v souladu s etickými principy, běžnou činností klienta i politikou banky. Aby banka mohla posoudit účel úvěru, vyžaduje po podniku předložení **podnikatelského záměru**. Samotný obsah podnikatelského záměru se bude lišit podle předmětu činnosti a délky existence podniku. Základní části záměru budou nicméně obdobné: Cílem stručného souhrnu je poskytnout všeobecný pohled na podnik, měl by proto obsahovat základní charakteristiku podniku, stručný popis jeho historie, výrobků či služeb, okruh zákazníků, způsob financování, informace o vrcholovém vedení apod. Část věnovaná průzkumu trhu by měla informovat o potenciálu, velikosti a charakteru trhu, segmentu, na nějž se podnik zaměří, analýze konkurence a závěrech, které z průzkumu trhu vyplývají. Marketingový plán by měl podrobně charakterizovat výrobky nebo služby, výrobu, provozovnu a její umístění, propagaci, cenovou strategii podniku, dodavatele, kvalitu a dostupnost pracovních sil. A konečně finanční část by měla doložit reálnost podnikatelského záměru, prostřednictvím historických i plánovaných účetních výkazů.

S výjimkou neúčelových úvěrů, také u úvěrů občanům je zapotřebí doložit **účelovost úvěru**, a to prostřednictvím řady dokumentů (například v případě hypotečních úvěrů se může jednat o kupní smlouvu, výpis z katastru nemovitostí, snímek katastrální mapy, fotografii nemovitosti, pojistnou smlouvu, pravomocné stavební povolení, projektová dokumentace potvrzená stavebním úřadem, rozpočet stavby atd.).

6.4 ANALÝZA ZAJIŠTĚNÍ

DEFINICE 14

Účelem analýzy zajištění je prokázat, že zajištění je dostatečné co do výše, a minimalizovat rizika spojená se zajištěním.

Je-li úvěr zajištěný ručitelem, banka analyzuje jeho bonitu. Je-li úvěr zajištěný zástavním právem k nemovitosti, pak zdrojem informací o zajištění je odhad ceny nemovitosti, provedený znalcem. Důležité informace ale přináší i výpis z katastru nemovitostí, tj. list vlastnictví. Pro banku je klíčové ověřit si, kdo danou nemovitost vlastní a jaké vlastnické vztahy a práva jsou s nemovitostí spojeny. Pokud nemovitost vlastní více osob, může se jednat buď o bezpodílové spoluvlastnictví (týká se společného jmění manželů, které na listu vlastnictví poznáme podle zkratky SJM uvedené před jménem manželů) nebo o podílové spoluvlastnictví (u každého vlastníka je na listu vlastnictví uveden jeho spoluvlastnický podíl). V případě **spoluvlastnictví** musí se zřízením zástavního práva k nemovitosti souhlasit všichni spoluvlastníci. Z hlediska rizika jsou pro banku velice důležité 2 následující záznamy:

- je-li na listu vlastnictví uvedeno „**duplicitní záznam vlastnictví**“, pak to znamená, že k této nemovitosti katastr nemovitostí eviduje více vlastníků a dosud není vyjasněno, který z nich má nemovitost vlastnit,
- je-li na listu vlastnictví označení „P“, označuje to **plombu**, což nás upozorňuje na skutečnost, že zápis o vlastnících byl dotčený změnou, změna však ještě není na listu vlastnictví zaznamenána.

Banka se také zajímá o omezení vlastnického práva. Jde o skutečnosti, které znamenají **nemožnost s nemovitostí nakládat** (když je nemovitost součástí konkurzní podstaty, když soud vydal předběžné opatření, kterým omezuje oprávnění majitele s nemovitostí nakládat, a když byla uzavřena smlouva o provedení nedobrovolné dražby), a údaje o věcných právech zřízených k nemovitosti. **Věcná práva zřízená k nemovitosti** zůstávají zachována i při změně vlastníka nemovitosti. Jedná se o předkupní právo s věcnými účinky, věcná břemena a zástavní právo. Na rozdíl od běžného předkupního práva, předkupní právo s věcnými účinky přechází i na všechny další nabyvatele nemovitosti. Věcná břemena omezují vlastníka nemovitosti ve prospěch jiného. Mohou být spojena s vlastnictvím nemovitosti (např. průchod přes sousední pozemek, právo čerpat či odvádět vodu přes sousední pozemek apod.) nebo s určitou osobou (např. právo doživotního užívání – pak toto věcné právo zaniká smrtí dané osoby). Věcná břemena nejsou překážkou zástavy, pouze snižují hodnotu dané nemovitosti. Věcným právem zřízeným k nemovitosti je i zástavní právo, které vázne na věci, takže koupím-li nemovitost, která v listu vlastnictví obsahuje údaje o čísle zástavní smlouvy a zajištěné pohledávky a o výši úvěru, pak touto nemovitostí ručím za uhrazení uvedeného závazku. Z listu vlastnictví nelze zjistit, kolik činí současný zůstatek zajištěné pohledávky.

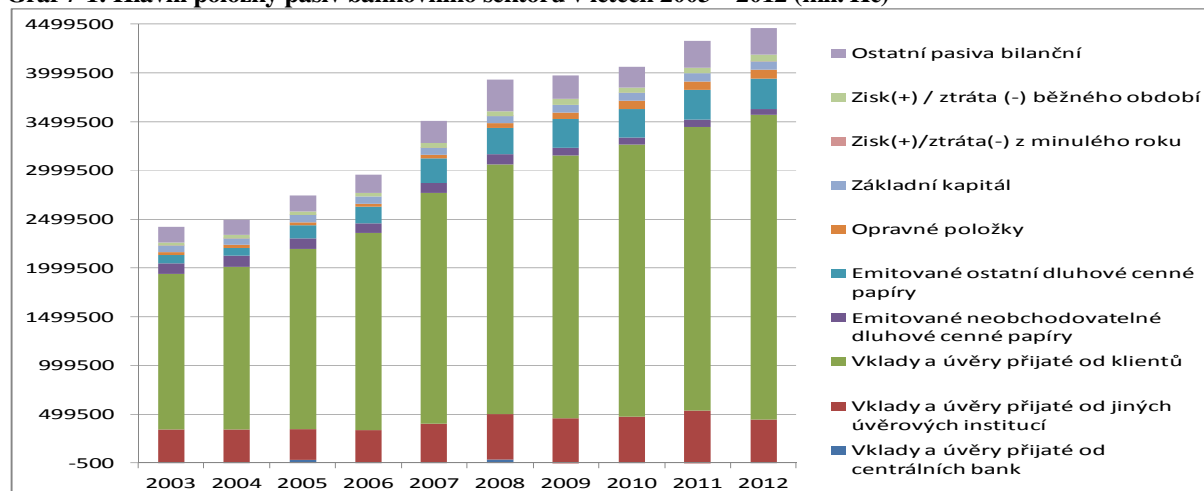
7 MANAGEMENT PASIV BANK

Jak již víme z kap. 3, v bilanci banky na straně pasiv získáme informace o tom, jaká je struktura zdrojů sloužících k financování majetku banky k určitému časovému okamžiku. Podle Vyhlášky č. 501/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou bankami a jinými finančními institucemi, do pasiv bank patří tyto položky:

1. závazky vůči bankám a družstevním záložnám, v členění na splatné na požádání a ostatní, obsahují závazky vůči centrálním bankám, jiným bankám a družstevním záložnám,
2. závazky vůči klientům – členům družstevních záložen, v členění na splatné na požádání a ostatní, ty obsahují zejména zůstatky běžných účtů, úsporných vkladů splatných na požádání, termínovaných vkladů s výpovědní lhůtou nebo se splatností, vkladových certifikátů a vkladních listů klientů nebo členů družstevních záložen,
3. závazky z dluhových cenných papírů, v členění na emitované dluhové cenné papíry a ostatní závazky z dluhových cenných papírů, do nichž patří zejména emitované krátkodobé a dlouhodobé kuponové a bezkuponové dluhopisy, hypoteční zástavní listy, směnky apod.,
4. ostatní pasiva, která obsahují závazky vůči třetím osobám (přijaté zálohy na nákup cenných papírů, přijaté příspěvky účastníků penzijního připojištění, závazky z obchodování s cennými papíry, závazky vůči státnímu rozpočtu), zápornou reálnou hodnotu derivátů, závazky z krátkých prodejů, odložený daňový závazek, dohadné položky pasivní apod.,
5. výnosy a výdaje příštích období, tj. příjmy přijaté v běžném účetním období, ale související s výnosy následujících účetních období a náklady, které se vztahují k běžnému účetnímu období, ale budou zaplacené v následujících účetních obdobích,
6. rezervy, zvláště se uvádí rezervy na důchody a podobné závazky, na daně a ostatní rezervy,
7. podřízené závazky (blíže viz kap. 7.2),
8. základní kapitál, zvláště se uvádí splacený základní kapitál a vlastní akcie,
9. emisní ážio, které představuje rozdíl mezi emisním kurzem a nominální hodnotou akcie při emisi akcií,
10. rezervní fondy a ostatní fondy ze zisku, zvláště se uvádí povinné rezervní fondy a rizikové fondy, ostatní rezervní fondy a ostatní fondy ze zisku,
11. rezervní fond na nové ocenění,
12. kapitálové fondy, tj. fondy, které jsou tvořeny z jiného zdroje než z účetního zisku (zejména bezplatné nabytí majetku, dotace),
13. oceňovací rozdíly, v členění na oceňovací rozdíly z majetku a závazků, ze zajišťovacích derivátů a z přepočtu účastí,
14. nerozdělený zisk nebo neuhrazená ztráta z předchozích období,
15. zisk nebo ztráta za účetní období.

Graf 7-1 zachycuje vývoj hlavních položek pasiv bankovního sektoru v posledních deseti letech. Z grafu je velice dobře patrné, že rozhodující část pasiv bank tvoří vklady a úvěry přijaté od klientů, tj. depozita. Významné jsou i vklady a úvěry přijaté od jiných bank a emitované dluhové cenné papíry. Zejména z kvalitativního hlediska je potom velice důležitou položkou pasiv kapitál banky.

Graf 7-1: Hlavní položky pasiv bankovního sektoru v letech 2003 – 2012 (mil. Kč)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z databáze ARAD (http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=13262&p_strid=ABAB&p_lang=C), [cit. 2013-10-20]

7.1 DEPOZITA

DEFINICE 15

Depozita (vklady) jsou nepřímým cenným papírem, vydávaným bankou. Pro banku představují způsob, jak může získat cizí kapitál, který potom využívá jako zdroj pro svou úvěrovou a investiční aktivitu.

7.1.1 DRUHY DEPOZIT

Mezi základní druhy depozitních obchodů patří depozita na viděnou, termínovaná depozita, úsporné vklady, spořicí účty, dlužnické cenné papíry a mezibankovní depozita.

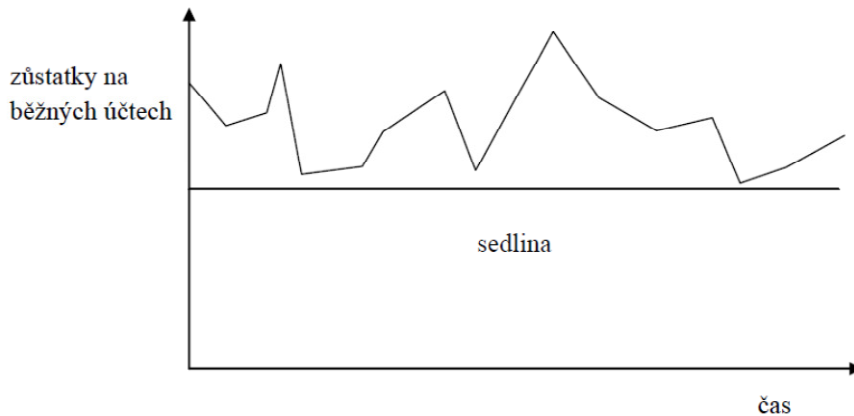
Depozita na viděnou (nebo také na požádání) jsou určena k běžným hotovostním i bezhotovostním platbám klientů. Prostředky jsou ukládány na běžný (nebo také žirový) účet, který je charakteristický především tím, že peněžní prostředky na takovém účtu jsou kdykoliv dostupné. Výhodou běžného účtu je tak vysoká likvidita prostředků na něm uložených. Kromě toho lze k běžnému účtu zřídit trvalé příkazy, souhlasy s inkasem, lze vybírat peníze z bankomatu, platit kartou vydanou k tomuto účtu, obsluhovat účet některou z forem přímého bankovníctví. Protože disponibilita u těchto vkladů není nijak omezena, úroková sazba je zpravidla velice nízká.

Depozita na viděnou představují pro banku důležitý zdroj financování, a to z následujících důvodů:

- banka získává velice levné zdroje (nízká a stabilní výše úrokových sazeb);
- banka může při provádění platebního styku profitovat z pozdějšího připisování peněz;
- funguje princip sedliny.

Princip sedliny spočívá v tom, že ačkoliv se jedná o depozita splatná na viděnou, určitá část z nich zůstává bance trvale k dispozici (klienti zpravidla nevyčerpají zcela své zůstatky na běžných účtech, platby odcházející z banky a do banky přicházející se částečně vyrovnávají a při převodech mezi účty v rámci jedné banky se celkový stav vkladů nemění); sedlina v praxi může tvořit až 80 % zůstatků na běžných účtech (viz Obrázek 7-1).

Obrázek 7-1: Sedlina na běžných účtech

Zdroj: Čermohorský a Teplý (2011), s. 236.

Termínovaná depozita jsou vklady na pevnou a zpravidla vyšší částku. Rozlišujeme vklady na pevnou lhůtu (tj. peněžní prostředky jsou uloženy na předem stanovenou dobu, ta může být různě dlouhá: od několika dní po několik let) a vklady s výpovědní lhůtou (kdy období není časově určeno, ale je dána výpovědní lhůta, po jejímž uplynutí je možné se vkladem disponovat; délka výpovědní lhůty také může být různě dlouhá). Vklad je možné předčasně vypovědět, avšak bance musíme uhradit sankční poplatek, zpravidla stanovené procento z vypovězené částky. Zvolíme-li kratší dobu, vyhneme se případným sankcím za předčasný výběr vkladu. Dlouhodobější termínované vklady však mají zpravidla výhodnější úročení. Termínované vklady mohou mít i podobu depozitních certifikátů, které jsou bankami nabízeny v širokém spektru nominálních hodnot, termínů splatnosti i dalších podmínek.

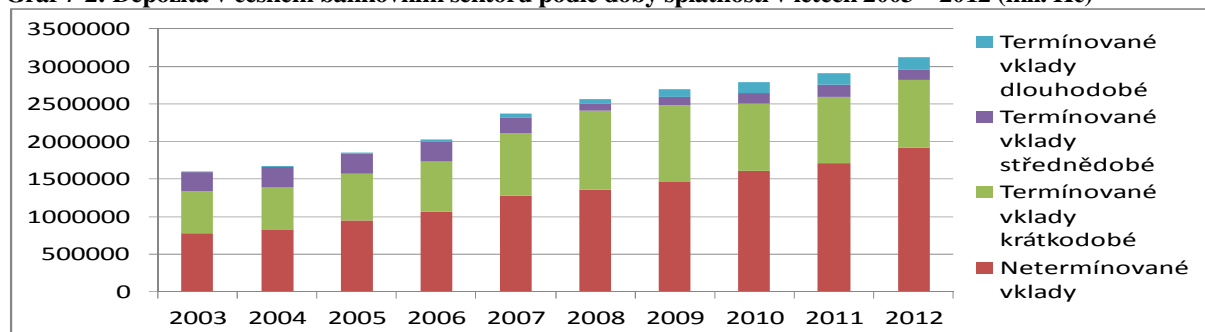
Alternativou k termínovaným depozitům mohou být **spořicí účty**. Spořicí účet je otevřený na dobu neurčitou, často i bez výpovědní lhůty, je tedy likvidnější než termínovaný vklad. Další rozdíl spočívá v tom, že termínovaný vklad má přesně stanovenou částku po celou dobu jeho trvání, naopak spořicí účet umožňuje libovolné vkládání peněžních prostředků. Spořicí účty v nabídce jednotlivých bank se mohou výrazně lišit, nejen co do výše úrokové sazby, ale i co do přístupu k peněžním prostředkům (existence výpovědní lhůty, počet výběrů či převodů z účtu měsíčně, poplatků za další převody a výběry), poplatkům spojeným se spořicí účtem (za vedení, za transakce), způsobem připsování úroků (měsíčně či čtvrtletně), požadavkem na minimální zůstatek či minimální vklad a možnostmi obsluhovat spořicí účet prostřednictvím elektronického bankovníctví.

Úsporné vklady představují depozita, oproti nimž banka vystavuje klientovi doklad, nejčastěji vkladní knížku, do níž se zaznamenávají úložky, výběry a úroky. V současnosti jejich význam klesá.

Banky si mohou opatřit prostředky také prostřednictvím emise **bankovních dlužnických cenných papírů**. Banky nejčastěji emitují dluhopisy; speciální formou dluhopisů jsou hypoteční zástavní listy.

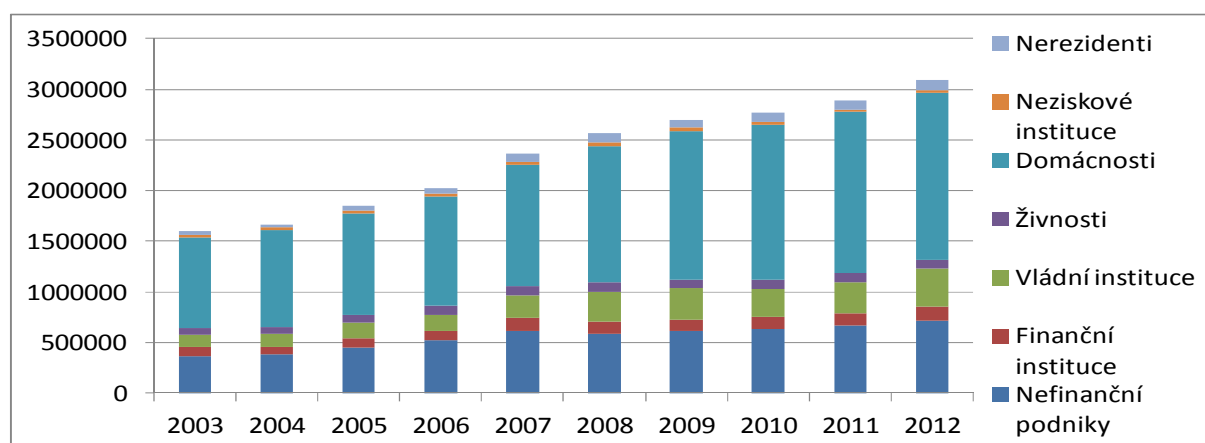
Mezibankovní depozita, tj. úvěry a vklady od ostatních bank, jsou dalším způsobem získávání peněžních prostředků. Banka si buď může vzít úvěr od jiné banky, nebo si jiná banka uloží u dané banky finanční prostředky. V českém bankovním sektoru je to poměrně častý způsob získávání prostředků, jak dokazuje i Graf 7-1. Mezibankovní depozita pro banky představují relativně bezpečný způsob, jak mohou zhodnotit své volné prostředky, navíc tímto způsobem banky mohou řídit svou likviditu (viz kap. 3.1, 3.2).

Naprostá většina depozit je v České republice ve formě netermínovaných (splatných na viděnou) či krátkodobých depozit (splatných do jednoho roku). Podíl střednědobých (s dobou splatnosti od jednoho do čtyř let) a dlouhodobých (splatných déle než pět let) depozit je velice nízký (Graf 7-2).

Graf 7-2: Depozita v českém bankovním sektoru podle doby splatnosti v letech 2003 – 2012 (mil. Kč)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z databáze ARAD (http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=13278&p_strid=ABCAB&p_lang=CS), [cit. 2013-10-29]

Rozhodující část depozit potom do bank ukládají domácnosti, poměrně významné jsou však i vklady nefinančních institucí (Graf 7-3).

Graf 7-3: Depozita v českém bankovním sektoru podle ekonomických sektorů v letech 2003 – 2012 (mil. Kč)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z databáze ARAD (http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=7327&p_strid=ABCAA&p_lang=C), [cit. 2013-10-29]

7.1.2 ZAJIŠTĚNÍ DEPOZIT

Ve většině zemí existuje určitý způsob zajištění depozit. K nejběžnějším formám patří garance státu (nebo centrální banky) nebo pojištění depozit. V České republice byly do konce roku 1994 garantovány vklady u taxativně vyjmenovaných, čtyř největších bank, vklady u ostatních bank nebyly garantovány vůbec. Od 1. ledna 1995 začal vykonávat činnost Fond pojištění vkladů, který byl zřízen na základě novely zákona č. 21/1992 Sb., o bankách. Hlavním úkolem Fondu pojištění vkladů (dále také FPV) je chránit klienty bank a dalších pojištěných finančních institucí před ztrátami, které by jim mohly vzniknout v případě, že by jim tyto instituce nebyly schopné vyplatit jejich vklady. Tím FPV posiluje důvěru v bankovní sektor.

Do FPV jsou povinny přispívat všechny banky, stavební spořitelny a od roku 2006 také družstevní záložny. Banky a družstevní záložny přispívají do FPV každé kalendářní čtvrtletí 0,04 % z průměru objemu pojištěných vkladů za dané kalendářní čtvrtletí, pro stavební spořitelny je sazba poloviční, tj. 0,02 %. Dosáhne-li celkový objem prostředků FPV hodnoty alespoň 1,5 % z celkového objemu všech pojištěných vkladů, od následujícího čtvrtletí sazby používané pro výpočet příspěvků všech institucí klesají na zcela minimální hodnoty: banky a družstevní záložny odvádí 0,01 % a stavební spořitelny pouhých 0,005 % z průměru objemu pojištěných vkladů v daném čtvrtletí. Pobočky zahraničních bank se systému pojištění vkladů nemusí účastnit.

Vklady jsou pak pojištěny v systému pojištění vkladů v domovském státě. Pobočka zahraniční banky musí svůj záměr oznámit ČNB a současně jí musí prokázat, že systém pojištění pohledávek z vkladů, na kterém je účastna, zaručuje vkladatelům nejméně stejný stupeň ochrany, jaký je požadován právem Evropské unie. Pokud by systém pojištění pohledávek z vkladů negarantoval stejnou ochranu, pobočka zahraniční banky může své vklady u FPV připojistit tak, aby celková výše náhrad odpovídala limitům platným v rámci Evropské unie.

Prostředky z FPV lze čerpat pouze na náhrady za pohledávky z vkladů oprávněným osobám a na splátky dluhů FPV. FPV může peněžní prostředky investovat pouze bezpečným způsobem v souladu se svým statutem. Převážná část prostředků je tak investována do pokladničních poukázek a státních dluhopisů (FPV, 2013).

Pojištěny jsou veškeré pohledávky z vkladů včetně úroků, a to v české měně i cizí měně, evidované jako kreditní zůstatky na účtech či vkladních knížkách nebo potvrzené vkladovým certifikátem, vkladním listem či jiným obdobným dokumentem. Musí být přitom splněn požadavek na identifikaci vkladatele, tj. u fyzických osob musí banka znát jejich jméno, příjmení, adresu, rodné číslo (nebo datum narození nebo identifikační číslo), u právnických osob obchodní firmu nebo název právnické osoby, její sídlo a identifikační číslo. **Pojištěny nejsou** pohledávky z vkladů bank, finančních institucí, zdravotních pojišťoven a státních fondů.

Dle zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, výplata náhrad z FPV začíná tím, že ČNB označí banku, spořitelnu či družstevní záložnu za insolventní, a to nejpozději do 5 pracovních dnů ode dne, kdy tuto rozhodnou skutečnost zjistí. Den, kdy FPV toto oznámení obdrží, se považuje za **rozhodný den**. FPV poté nejpozději do 12 pracovních dnů stanoví den zahájení, místo a způsob vyplácení náhrad, vhodným způsobem je zveřejní a vyrozumí o tom Ministerstvo financí i ČNB. FPV přitom musí být schopen vyplatit náhradu oprávněným osobám (tj. vkladatelům – majitelům účtu) do 20 pracovních dnů od rozhodného dne. Ve zcela mimořádných případech a po udělení souhlasu ČNB a Ministerstva financí může být tato lhůta prodloužena, avšak maximálně o 10 pracovních dnů. Pokud by na výplatu náhrad nepostačovaly prostředky FPV, FPV si obstará potřebné peněžní prostředky na trhu. Pokud FPV není schopen obstarat si peněžní prostředky na finančním trhu do dne zahájení vyplácení náhrad, může mu být na jeho žádost poskytnuta dotace nebo návratná finanční výpomoc v potřebné výši ze státního rozpočtu.

Pro účely výpočtu výše **náhrady z FPV** se sečtou všechny pojištěné pohledávky z vkladů oprávněné osoby u banky, včetně jejich podílů na účtech vedených pro dva a více spolumajitelů podle stavu k rozhodnému dni, přičítají se i úroky vypočtené k rozhodnému dni, odečtou se případné závazky klienta vůči bance. Výpočet se provádí v korunách (devizové vklady se přepočítávají na koruny podle kurzu devizového trhu vyhlášeného ČNB k rozhodnému dni).

Tabulka 7-1: Vývoj limitu pro náhradu z Fondu pojištění vkladů

Období	Limit
Od 1. 1. 1995	80 %, max. do 100 000 Kč
Od 6. 2. 1998	80 %, max. do 300 000 Kč
Od 1. 9. 1998	90 %, max. do 400 000 Kč
Od 7. 9. 2001	90 %, max. do 250 000 EUR
Od 15. 12. 2008	100 %, max. do 50 000 EUR
Od 1. 1. 2011	100 %, max. do 100 000 EUR

Zdroj: Vlastní zpracování dle různých znění zákona č. 21/1992 Sb., o bankách

Náhrada oprávněné osobě se poskytuje v **plné výši hodnoty vkladu** a vypočítaných úroků, avšak **nejvýše v částce odpovídající 100 000 EUR** pro jednu oprávněnou osobu u jedné banky (ekvivalent limitu v českých korunách se opět přepočítává devizovým kurzem k rozhodnému dni). Tabulka 7-1 zachycuje vývoj limitu pro náhradu z FPV.

Výše náhrad z pojištění vkladů je velice diskutovanou otázkou. Na jedné straně bankovní tajemství neumožňuje klientům získat dostatečné informace k rozhodnutí, do které banky mohou své prostředky bezpečně uložit. Na straně druhé ale plné krytí ztrát může vést k morálnímu hazardu při ukládání depozit. V minulosti se proto jednoznačně prosazovala tendence, aby i klienti nesli zodpovědnost za výběr banky, u které své volné prostředky uloží. Proto byla při pojištění depozit, kromě limitu, do něhož byly vypláceny náhrady, stanovena určitá míra spoluúčasti. V podmínkách ČR to konkrétně znamenalo, že v případě úpadku banky vkladatelé dostali pouze 80 % či 90 % z hodnoty pojištěného vkladu, maximálně přitom do stanovené výše. V souvislosti s finanční krizí ale ve druhé polovině roku 2008 byla spoluúčast v řadě zemí zrušena (tj. vkladatelé v případě úpadku banky dostanou 100 % hodnoty vkladu), byla navýšena maximální hodnota pojištěných vkladů a v některých zemích byla dokonce vyhlášena i garance neomezené výše vkladů. Uvedené změny, spolu s podstatným zkrácením lhůty pro výplatu náhrady z FPV (viz text výše) jsou důsledkem implementace Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/14/ES ze dne 11. března 2009, kterou se mění směrnice 94/19/ES o systémech pojištění vkladů, pokud jde o výši pojištění a lhůtu k výplatě, do právního řádu České republiky.

Na poskytnutí **náhrady z FPV nemají nárok** osoby, které mají k dané bance zvláštní vztah (členové představenstva banky, vedoucí zaměstnanci banky, členové dozorčí rady banky, osoby ovládající banku, osoby blízké těmto vyjmenovaným osobám, členové bankovní rady ČNB a osoby, která banka ovládá), ani osoby jinak oprávněné, jestliže byl pravomocným rozsudkem prokázán původ vkladu v trestné činnosti.

Tabulka 7-2: Náhrady vyplacené z Fondu pojištění vkladů do 31. 12. 2012 (v mil. Kč)

Banka	Vyplacená náhrada vkladu	Datum zahájení výplaty náhrad
Česká banka, a. s.*	948,61	11. 12. 1995
AB banka, a. s.	0,03	31. 1. 1996
První slezská banka, a. s.	217,48	15. 5. 1996
Podnikatelská banka, a. s.	1 073,54	17. 6. 1996
Realitbanka, a. s.	23,97	24. 7. 1996
Velkomoravská banka, a. s.	1 006,09	29. 7. 1996
Kreditní banka Plzeň, a. s.	580,30	23. 9. 1996
Pragobanka, a. s.**	414,13	1. 12. 1998
Universal banka, a. s.**	2 299,75	17. 5. 1999
Moravia banka, a. s.**	6 394,92	11. 10. 1999
Union banka, a. s.	12 366,79	17. 5. 2003
Plzeňská banka, a. s.	135,70	7. 6. 2003
Vojenská družstevní záložna	68,34	30. 5. 2011
UNIBON, spořitelní a úvěrní družstvo	1 785,26	23. 7. 2012
CELKEM	27 314,91	

* výplata dodatečných náhrad byla zahájena 8. 6. 1998

** výplata dodatečných náhrad byla zahájena 4. 1. 2002

Zdroj: FPV (2013), s. 8.

Vyplácení náhrady z FPV probíhá pomocí banky, která vzejde z výběrového řízení. Mělo by jít o banku s rozsáhlou pobočkovou sítí. Náhrady si vkladatelé mohou vyzvednout po dobu tří let od započetí vyplácení, a to buď v hotovostní, nebo bezhotovostní podobě. Po uplynutí třech let je jejich nárok promlčen. Od svého vzniku vyplatil FPV náhrady za pojištěné vklady v hodnotě přesahující 27 miliard korun. Výplaty se týkaly klientů dvanácti bank a dvou družstevních záložen v podobě čtrnácti řádných a čtyř dodatečných výplat (Tabulka 7-2).

7.1.3 NÁKLADY BANKY NA DEPOZITA

Náklady banky na získání depozit jsou významným způsobem ovlivněny požadavky na povinné minimální rezervy (kap. 3.1) a pojištění vkladů. Pokud banka musí udržovat povinné minimální rezervy (PMR) a přispívat do Fondu pojištění vkladů, cena zdrojů získaných v podobě depozit je vyšší než úrokové sazby, kterými banka depozita úročí. Skutečné náklady banky na depozita je možno vypočítat podle vzorce:

$$\text{Skutečné náklady na depozita} = \frac{\text{úroková sazba na depozita}}{1 - (\text{PMR} + \text{poj. vkladů})} \quad (7.1)$$

7.2 KAPITÁL

Kapitál představuje vlastní zdroje financování. Odráží tak zainteresovanost akcionářů v bance. Názory na optimální výši kapitálu u vkladatelů a akcionářů se liší. Čím je kapitál banky menší, tím vyšší rentability kapitálu akcionáři dosahují. Současně však platí, že čím menší je kapitál, tím větší je pravděpodobnost úpadku banky. Zatímco akcionáři by tak preferovali spíše menší kapitál, pro vkladatele je naopak bezpečnější, je-li kapitál banky vyšší. Úkolem regulátora je tak sladit zájmy vkladatelů a akcionářů a stanovit určitou minimální výši kapitálu, který zajistí ochranu zájmů vkladatelů.

Kapitál banky plní tři základní, navzájem propojené **funkce**. Kapitál tedy je:

- polštář, který tlumí ztráty vzniklé v důsledku působení nejrůznějších rizik (kapitál tedy představuje ochranu proti ztrátám a zaručuje solventnost banky),
- základ, ke kterému se poměřuje výnosnost do bankovníctví (prostřednictvím ukazatele rentability kapitálu – viz kap. 11.2.1) a vztahují se k němu různá regulativní opatření (například limity angažovanosti – viz kap. 3.3.1),
- nástroj konkurence a reprezentace, který vytváří důvěru v to, že v případě výkyvů v hospodaření nebudou případné ztráty přeneseny na věřitele banky.

Kapitál banky má tedy sice malý kvantitativní, ale o to větší kvalitativní význam. Také proto je určitým způsobem regulován již velmi dlouhou dobu. V historii se jako ukazatel kapitálové přiměřenosti používal podíl kapitálu na celkových aktivech. S růstem podrozvahových aktivit bank však celková aktiva ztratila vypovídací schopnost o riziku banky, proto byl v 60. letech v USA zaveden poměr kapitálu požadovaného regulátory a skutečného kapitálu. Požadovaná úroveň se stanovovala podle složitých kalkulací a rozhodovalo se o ní individuálně (pro komunální banky byl stanoven poměr 7 %, pro regionální banky 6,5 %, na ostatní banky se regulace nevztahovala). Posléze se namísto podílu kapitálu na aktiva začal využívat ukazatel porovnávající kapitál a rizikově vážená aktiva. Kapitálová přiměřenost tak byla stanovována se zohledněním úvěrového rizika bank. V důsledku větší univerzalizace bank se do kapitálové přiměřenosti zahrnuje kromě úvěrového rizika také riziko tržní. V současnosti musí banky udržovat stanovenou výši kapitálu i na pokrytí operačního rizika. Detailně je vývoj pravidel kapitálové přiměřenosti probíráán v předmětu Řízení finančních a bankovních rizik, zde se proto zaměříme spíše jen na aktuální právní úpravu.

V České republice právní úpravu obsahuje čtvrtá část Vyhlášky ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry.

DEFINICE 16

Podle ustanovení § 54 se **kapitál banky** stanoví jako součet původního kapitálu (tier 1) a dodatkového kapitálu (tier 2) snížený o odčitatelné položky (zejména kapitálové investice bank do jiných finančních institucí větší než 10 % základního kapitálu dané instituce) a zvýšený o kapitál na krytí tržního rizika (tier 3).

Musí být přitom dodrženy zejména tyto limity (§ 63):

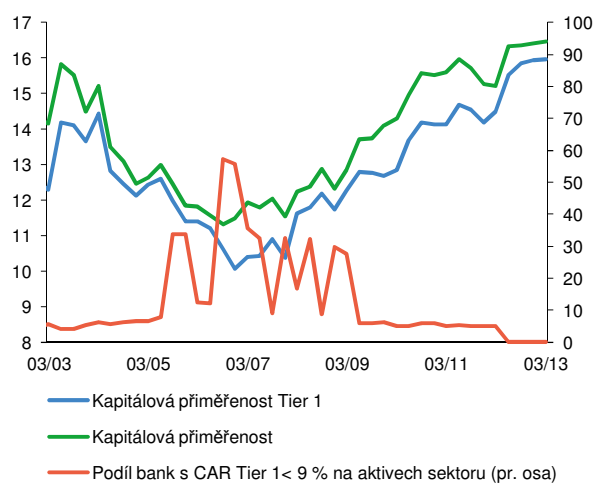
- součet tier 2 a tier 3 nelze zohlednit v míře vyšší než tier 1,
- tier 2 nelze zohlednit v míře vyšší než 50 % tier 1,
- 50 % odčitatelných položek se odčítá od tier 1, 50 % se odčítá od tier 2,
- tier 3 nelze zohlednit v míře vyšší než 150 % ze součtu tier 1 a tier 2, sníženého o odčitatelné položky.

Původní kapitál (tier 1) se člení na hlavní a vedlejší. Hlavní původní kapitál zahrnuje splacený základní kapitál zapsaný do obchodního rejstříku, emisní ážio, rezervní fondy, nerozdělený zisk a zisk za běžné účetní období; odečítají se nabyté vlastní podíly, ztráta za běžné účetní období, goodwill, nehmotný majetek jiný než goodwill a některé další položky. Do vedlejšího původního kapitálu se zahrnuje nástroj, který splňuje podmínky dané vyhláškou.

Dodatkový kapitál (tier 2) se taktéž člení na hlavní a vedlejší. Hlavní dodatkový kapitál zahrnuje přebytek v krytí očekávaných úvěrových ztrát a nástroje zahrnované do vedlejšího původního kapitálu v míře přesahující limity. Do vedlejšího dodatkového kapitálu lze zahrnout podřízený dluh A (přijatý úvěr, půjčka nebo vklad či vydaný podřízený dluhopis, který splňuje vymezené podmínky) a některé oceňovací rozdíly. **Kapitál na krytí tržního rizika (tier 3)** potom tvoří podřízený dluh B, pro nějž vyhláška taktéž vymezuje podmínky.

Banka splňuje kapitálovou přiměřenost, pokud průběžně udržuje kapitál minimálně ve výši součtu kapitálových požadavků k úvěrovému, tržnímu a operačnímu riziku (§ 37). Splnění kapitálové přiměřenosti potom prokazuje i to, když hodnota ukazatele kapitálové přiměřenosti převyšuje 8 %. **Ukazatel kapitálové přiměřenosti** je definován v § 43 jako 8 % z podílu, v jehož čitateli je kapitál a ve jmenovateli kapitálové požadavky. Kapitálová přiměřenost českých bank je velice dobrá (Graf 7-4).

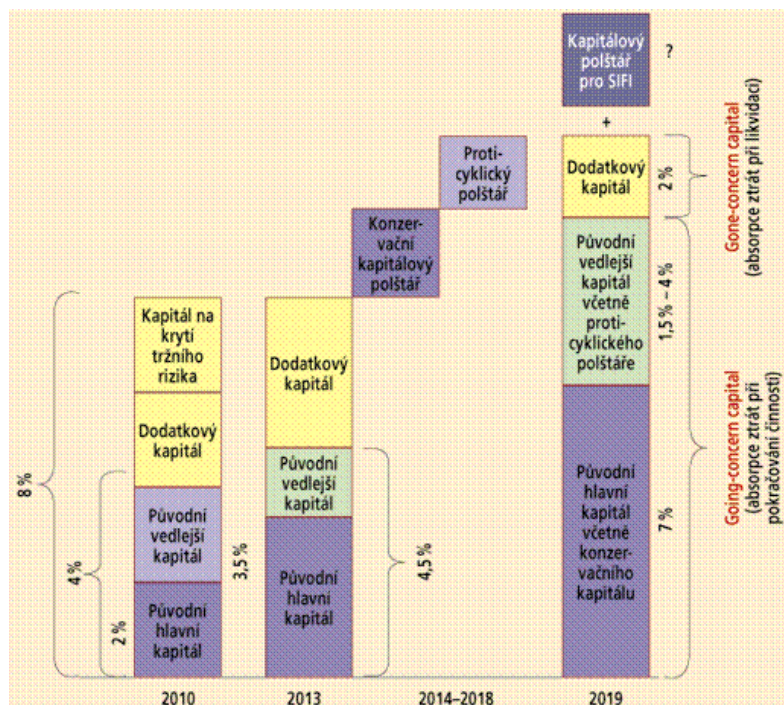
Graf 7-4: Vývoj kapitálové přiměřenosti v českém bankovním sektoru (v %)

Zdroj: ČNB (2013a), s. 55.

Basilejský výbor pro bankovní dohled připravil **nová pravidla kapitálové přiměřenosti**, známá jako **Basel III** pravidla, která požadavky na kapitálovou přiměřenost dále zpřísňují. Pravidla Basel III měla původně začít platit od počátku r. 2013, jejich zavedení se však odložilo na leden 2014. Původní harmonogram procesu zavádění Basel III a postupně se měnící hodnoty a složky kapitálové přiměřenosti zachycuje Graf 7-5. Basel III ruší složku kapitálu na krytí tržního rizika tier 3 a posiluje význam původního hlavního kapitálu tier 1, který má tvořit nejdůležitější část kapitálu banky. Bude se také navyšovat požadavek na hodnotu kapitálové přiměřenosti z původních minimálních 8 % až na plánovaných 10,5 %. 2,5 % z kapitálu bude tvořit konzervační polštář pro účely kapitálové rezervy nad rámec rizik, který může být navýšen ještě o dalších 0 – 2,5 % ve formě proticyklického polštáře, který se bude vytvářet v „lepší“ časech na pokrytí zvýšené potřeby kapitálu v „horších“ časech. Minimální požadovaná hodnota kapitálové přiměřenosti tak může stoupnout až na 13 %. V Grafu 7-5 je také vidět polštář pro systémově významné finanční instituce (SIFI) – jedná se o ty finanční instituce, které jsou pro významné pro mezinárodní finanční a ekonomický systém. Po těchto bankách mohou regulátoři požadovat ještě další, dodatečný kapitálový polštář, a to v rozsahu 1 – 3 % kapitálu. V České republice se podle volby ČNB jedná o Českou spořitelnu, ČSOB, Komerční banku a UniCredit Bank.

Graf 7-5: Vývoj požadavků na strukturu a výši kapitálových zdrojů

Zdroj: Laušmanová (2011), s. 18.

7.3 NEDEPOZITNÍ ZÁVAZKY

Nedepozitní závazky jsou používány především k dosažení krátkodobé rovnováhy v bilanci banky, k zajištění požadované výše povinných minimálních rezerv či k zajištění likvidity banky. Za tím účelem banky používají zejména operace na trhu mezibankovních depozit či repo operace. Existují ale i dlouhodobé nedepozitní závazky, pak se jedná především o úvěry od jiných bank či o podřízený dluh (kap. 7.2).

8 INVESTIČNÍ BANKOVNICTVÍ A BANKOVNICTVÍ MIMO BILANCI

Investiční bankovníctví a bankovníctví mimo bilanci mají mnoho společného, zejména to, že hlavním zdrojem zisku z těchto aktivit jsou poplatky a provize. V následujících podkapitolách se na tyto operace blíže zaměříme.

8.1 INVESTIČNÍ BANKOVNICTVÍ

Jak již víte z kap. 1.1.2, obchodní (nebo také komerční) banky přijímají vklady, poskytují úvěry a provádí platební styk a další související činnosti. Investiční banky potom investují do cenných papírů a obchodují s nimi, spravují finanční aktiva, investují do majetkových účastí apod. Hlavní rozdíly mezi investičním a komerčním bankovníctvím shrnuje Tabulka 8-1.

Tabulka 8-1: Srovnání investičního a komerčního bankovníctví

	komerční bankovníctví	investiční bankovníctví
obsah	obchody na cizí účet	obchody na vlastní i cizí účet
zdroj zisku	úroková marže	poplatky a provize
velikost aktiv	vyšší (zisk závislý na velikosti aktiv)	nižší
převažující riziko	úvěrové riziko	tržní rizika
zdroje financování	primární vklady	kapitálový trh

Zdroj: Polouček a kol. (2013), s. 251.

Zatímco pro obchodní banky je hlavním zdrojem zisku úroková marže, pro investiční banky to jsou poplatky a provize. Obchodní banky mají větší bilanční sumu než investiční banky. Obchodní banky získávají zdroje pro financování svých aktivit zejména z primárních vkladů a podstupují hlavně úvěrové riziko. Investiční banky se financují prostřednictvím kapitálových trhů a nejvíce jsou vystaveny tržním rizikům (úrokovému, akciovému, měnovému či komoditnímu riziku).

V kap. 1.3.1 jsme si uvedli, že bankovní systém může být buď specializovaný (tj. provádění aktivit obchodního bankovníctví je institucionálně odděleno od provádění aktivit investičního bankovníctví), nebo se může jednat o univerzální bankovní systém (tj. banky mohou provádět jak aktivity investičního, tak i obchodního bankovníctví).

V České republice máme sice univerzální bankovní systém, avšak aktivity typické pro investiční bankovníctví nemají dlouhou tradici, banky se investičními službami zabývají až v posledních letech. Vymezení produktů investičního bankovníctví se v literatuře různí, v zásadě je však za investiční bankovníctví považováno takové bankovníctví, které nabízí následující služby (Černohorský a Teplý, 2011):

- emise cenných papírů,
- obchodování s cennými papíry pro klienty,
- investice do cenných papírů a obchodování s nimi na vlastní účet,
- kolektivní investování,
- investiční poradenství,
- správu aktiv,
- zprostředkování fúzí a akvizic,
- oceňování aktiv, akciových podílů a podniků.

Emisí cenných papírů tedy rozumíme činnosti, kdy banky zajišťují pro nejrůznější ekonomické subjekty (jako jsou podniky, města apod.) vydávání cenných papírů, zejména

akcií a dluhopisů, prostřednictvím nichž emitenti získávají finanční zdroje pro krytí svých aktivit. Investiční banky pro své klienty zajišťují celou řadu činností, jako je například obstarání povolení emise, stanovení emisního kurzu a objemu emise, příprava prospektu emitenta, zajištění všech náležitostí potřebných ke kotaci na burze včetně kotačního inzerátu i prezentace a marketing emise. Investiční banka může klientovi i navrhnout způsob a dobu umístění emise na trh. Velice významnou částí aktivit investiční banky je většinou zajištění subjektů, které nakoupí emitované cenné papíry. Často je za tímto účelem vytvářeno konsorcium, které může být:

- ručitelské, které se zavazuje nakoupit celou emisi na vlastní účet a riziko, čímž má emitent zaručenu emisní částku bez ohledu na úspěch emise na trhu,
- komisioní, které uskutečňuje prodej vlastním jménem na cizí účet, takže emisní částku získává emitent postupně podle toho, jak úspěšně se cenné papíry prodávají,
- prodejní, které cenné papíry prodává cizím jménem na cizí účet.

Členové ručitelského konsorcia dosahují zisku z rozdílu mezi prodejním a nákupním kurzem cenného papíru; zdrojem zisku členů komisioního a prodejního konsorcia jsou provize, závislé na objemu prodaných cenných papírů. Investiční banka může při emisi cenných papírů plnit i funkci upisovatele (to když část emise nakoupí do svého portfolia) či administrátora (když u dluhopisů zajišťuje výplatu kuponů a nominální hodnoty v době splatnosti, u akcií výplatu dividend).

Při **obchodování s cennými papíry pro klienty** banky mohou působit jako dealer, broker nebo market-maker. Dealer obchoduje s cennými papíry vlastním jménem a na vlastní účet, nese tedy riziko změn kurzu cenného papíru a jeho zisk je dán rozdílem mezi prodejní a nákupní cenou. Broker provádí obchody vlastním jménem na cizí účet (na příkaz a účet klienta). Broker tedy riziko změny kurzu cenného papíru nenese; zdrojem zisku jsou pro něho provize (je tedy zainteresován na objemu uskutečněných transakcí). Market-maker je speciálním druhem dealera. Na daném veřejném trhu, kde působí jako tvůrce trhu, provádí oboustranné kótování cenného papíru, tj. vyhláší nákupní (bid) a prodejní (ask) cenu pro určitý cenný papír. Vždy je za uvedené ceny připraven daný cenný papír nakoupit nebo prodat.

Banka tedy vystupuje jakožto zprostředkovatel, který vykonává příkaz klienta. Nejrozšířenější jsou klasické zprostředkovatelské obchody, kdy klient nákup cenného papíru financuje z vlastních zdrojů, případně prodává cenný papír, který vlastní. Rozlišujeme přitom několik druhů příkazů ke koupi či prodeji cenného papíru: nelimitovaný příkaz, limitovaný příkaz, příkaz omezující ztrátu a příkaz „splň nebo zruš“. Nelimitovaný příkaz je příkazem ke koupi či prodeji daného cenného papíru za nejlepší cenu, které lze v daném okamžiku na trhu dosáhnout. U limitovaného příkazu je nákup nebo prodej daného cenného papíru omezen konkrétním stanoveným limitem (maximální cenou pro nákup a minimální cenou pro prodej cenného papíru). Smyslem příkazu omezujícího ztrátu (stop-loss order) je zabránit velkým ztrátám – je-li dosaženo kurzu cenného papíru stanoveného v příkazu, cenný papír je bez další konzultace s klientem automaticky prodáván. Příkaz „splň nebo zruš“ (fill or kill order) potom funguje tak, že pokud zprostředkovatel nemá možnost příkaz okamžitě provést, příkaz se ruší.

Alternativou ke klasickým zprostředkovatelským obchodům jsou maržové obchody či krátký prodej. Podstata maržových obchodů spočívá v tom, že banka poskytne klientovi úvěr na financování nákupu cenného papíru; takový úvěr je obvykle zajištěn kupovaným cenným papírem a marží investiční banky. Krátký prodej představuje spekulaci na pokles kurzu cenného papíru. Jde o transakci, kdy prodávající si půjčí od třetí osoby cenný papír, ten následně prodá s očekáváním, že dojde k poklesu kurzu cenného papíru, on jej bude moci levněji nakoupit a pak jej vrátit.

Investice do cenných papírů a obchodování s nimi na vlastní účet je činností banky, kdy banka sama nakupuje a prodává cenné papíry do svého portfolia s cílem dosahovat zisku z krátkodobých či dlouhodobých změn kurzů cenných papírů, případně s cílem nabývat vlastnictví v různých podnicích a z toho plynoucích výnosů v podobě dividend. Na rozdíl od ostatních aktivit investičního bankovníctví, výnosy zde nejsou dány v podobě poplatků a provizí za služby. Kromě cenných papírů mohou banky investovat i do hmotného a nehmotného majetku (nemovitostí, drahých kovů apod.). Je evidentní, že různé formy investic mají různou míru rizika a výnosů i různý investiční horizont (či dobu splatnosti).

Kolektivním investováním se podle zákona č. 189/2004 Sb., o kolektivním investování rozumí podnikání, jehož předmětem je shromažďování peněžních prostředků upisováním akcií investičního fondu nebo vydáváním podílových listů podílového fondu, investování na principu rozložení rizika a další obhospodařování tohoto majetku. Určitá instituce (zpravidla založená bankou) tedy vytváří investiční či podílové fondy, do nichž klienti banky mohou investovat své prostředky formou nákupu podílových listů či akcií. Tato forma investování je poměrně oblíbená zejména drobnými investory, neboť ti tím přenechávají správu svých prostředků profesionálnímu správci, který má čas, schopnosti a nástroje potřebné pro sledování trhu.

S kolektivním investováním mohou souviset i další produkty investičního bankovníctví: investiční poradenství a správa aktiv. **Investiční poradenství** spočívá v konzultacích klienta s bankou ohledně investování do finančních i reálných aktiv. Klientem přitom může být jak fyzická osoba, tak i firma. Investiční poradenství může být jednorázové nebo pravidelné. V případě jednorázového poradenství dá banka klientovi jednorázové doporučení k investici, u pravidelného poradenství banka své klienty průběžně informuje o možnostech a rizicích investování do cenných papírů či jiných aktiv. Výstupem poradenství (jednorázového i pravidelného) je doporučení koupit, držet či prodat daný cenný papír (či jiné aktivum). Pro klienty je investiční poradenství výhodné zejména úsporou nákladů: banky vyhodnocují informace z mnoha zdrojů, jak tištěných (výroční zprávy, publikace centrálních bank, bank a investičních zprostředkovatelů, odborné časopisy apod.), tak i z dalších informačních zdrojů (Reuters, Blomberg, informace ratingových agentur apod.). Kromě toho využívají i své vlastní rozsáhlé databáze odpovídajících údajů. K řadě informací tak běžný klient nemá přístup, případně není schopen je vyhodnotit. Klient platí bance za investiční poradenství dohodnutý poplatek.

Správa aktiv představuje zhodnocování finančních prostředků klienta bankou založené na osobnějším přístupu než u kolektivního investování a týkající se zpravidla mnohem vyšších částek (v řádu milionů korun). Dalším rozdílem oproti kolektivnímu investování je to, že klient má vliv na rozhodování ohledně investiční strategie (zda preferuje konzervativní, vyváženou či agresivnější), může ovlivnit i výběr investičních nástrojů. Investiční portfolio klienta tak může daleko více odpovídat jeho potřebám, je více sledované a vyhodnocované, banka poskytuje klientovi velice detailní informace.

Investiční banky jsou často aktivní rovněž při **zprostředkování fúzí a akvizic** pro klienty, respektive při poskytování poradenství týkajícího se záměru klienta na sloučení či koupi podniku. Banky kromě toho nabízejí klientům i možnost vyhledat jim pro ně vhodný podnik ke koupi. V rámci oblasti fúzí a akvizic banky poskytují služby v oblasti vyjednávání, přípravy smluvní dokumentace, pomoci při zajišťování financování fúzí a akvizic a také řešení účetních, daňových a finančních důsledků fúzí a akvizic. Více se problematikou fúzí a akvizic zabývá předmět Bankovní modely a analýzy.

Oceňování aktiv, akciových podílů a podniků zahrnuje činnosti, kdy banka pro klienta na jeho žádost ocení aktiva, do kterých uvažuje investovat nebo je už vlastní. Zároveň je banka schopna posoudit výnosnost případné investice do oceňovaného aktiva nebo podniku.

8.2 BANKOVNICTVÍ MIMO BILANCI

DEFINICE 17

Bankovníctví mimo bilanci představuje služby či produkty poskytované na bázi poplatků (což je stejné jako u produktů investičního bankovníctví). Protože tyto obchody představují buď pouze potenciální závazky nebo pohledávky, nebo se jedná o pohledávky a závazky budoucí, které budou vypořádány až k vzdálenějšímu datu v budoucnu, nelze tyto obchody vykazovat v bilanci banky. Zároveň však není možné tyto transakce opomíjet, je třeba o nich vést účetní evidenci a zohledňovat je při řízení banky. Účtuje se proto o nich v podrozvahové (tj. mimobilanční) evidenci.

Za růstem rozsahu mimobilančních aktivit bank stojí zejména nárůst konkurence (kdy se banky snaží nahradit pokles výnosů z tradičních bankovních aktivit), možnost vyhnout se některým regulativním opatřením (k mimobilančním aktivitám banky nemusí udržovat povinné minimální rezervy, nemusí přispívat do Fondu pojištění vkladů ani řešit některá další regulatorní pravidla, díky čemuž mohou dosahovat vyššího zisku) a také možnost větší diverzifikace aktivit (a tím stabilizace výnosů).

Podle Vyhlášky č. 501/2002 Sb. podrozvahové položky bank tvoří:

1. poskytnuté přísliby a záruky, které obsahují všechny možné budoucí závazky k plnění, které bance vyplývají z poskytnutých úvěrových příslibů, poskytnutých záruk, akceptů směnek a z otevření nebo potvrzení akreditivů,
2. poskytnuté zástavy, tj. veškerý majetek, který banka poskytla jako zajištění za vlastní závazky nebo pro třetí strany,
3. pohledávky ze spotových, pevných termínových operací a opcí, které obsahují pohledávky z operací s úrokovými, měnovými, akciovými, komoditními a úvěrovými nástroji v hodnotách podkladových nástrojů,
4. odepsané pohledávky, což jsou pohledávky, které banka odepsala, ale nadále je sleduje, upomíná a vymáhá,
5. hodnoty předané do úschovy, do správy a k uložení, které obsahují finanční nástroje předané bankou jiné osobě k úschově, správě či uložení,
6. hodnoty předané k obhospodařování, které obsahují finanční nástroje předané bankou jiné osobě k obhospodařování,
7. přijaté přísliby a záruky, které obsahují všechna budoucí možná plnění ve prospěch banky, která vyplývají z přijatých úvěrových příslibů, přijatých záruk, ze směnek a z otevřených nebo potvrzených akreditivů,
8. přijaté zástavy a zajištění, tj. veškerý majetek, který banka přijala jako zajištění; položka dále obsahuje i cenné papíry, které si bank půjčila, a kolaterály přijaté v repo obchodech,
9. závazky ze spotových, pevných termínových operací a opcí, které obsahují závazky z operací s úrokovými, měnovými, akciovými, komoditními a úvěrovými nástroji v hodnotách podkladových nástrojů,
10. hodnoty převzaté do úschovy, do správy a k uložení, které obsahují finanční nástroje, které banka převzala do úschovy, správy nebo k uložení,
11. hodnoty převzaté k obhospodařování, což jsou finanční nástroje, které banka převzala od jiných osob k obhospodařování.

Jak je patrné z uvedeného výčtu, podrozvahové položky zahrnují jak podrozvahová aktiva (poskytnuté přísliby a záruky, poskytnuté zástavy, pohledávky ze spotových, pevných termínových operací a opcí, odepsané pohledávky, hodnoty předané do úschovy, do správy, k uložení a obhospodařování), tak i podrozvahová pasiva (přijaté přísliby a záruky, přijaté

zástavy a zajištění, závazky ze spotových, pevných termínových operací a opcí, hodnoty převzaté do úschovy, do správy, k uložení a k obhospodařování). Z Tabulky 8-2 potom vyplývá, že na rozdíl od rozvahy, u podrozvahové evidence se podrozvahová aktiva nemusí rovnat podrozvahovým pasívům (jedná se o budoucí či potenciální pohledávky a závazky). Objemově nejdůležitější podrozvahové aktivity, a to na straně aktiv i pasiv, představují derivátové operace (tj. pohledávky a závazky z pevných termínovaných operací a z opčních operací), na straně podrozvahových aktiv jsou potom velice významné poskytnuté přísliby a záruky, na straně pasiv hodnoty převzaté do úschovy, správy a k uložení a také přijaté zástavy. Vzhledem k velkému významu derivátových operací se pak jako poměrně logický jeví propad mimobilanční aktivity v roce 2009.

Tabulka 8-2: Vývoj vybraných položek podrozvahy bankovního sektoru v letech 2003 – 2012 (mld. Kč)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Vybraná podrozvah. aktiva	3 903	4 642	5 000	6 663	9 646	10788	6 942	6 344	6 694	5 796
z toho:										
poskytn. přísliby a záruky	487	486	583	686	847	834	725	731	729	686
poskytnuté zástavy	1	8	2	3	2	3	3	9	13	25
pohled.ze spot.operací	56	59	55	64	91	44	48	36	49	24
pohled.z termín.operací	3 188	3 773	3 863	5 148	7 724	8 801	5 533	5 137	5 532	4 760
pohled.z opčních operací	126	197	374	628	851	1 027	563	366	298	211
odepsané pohledávky	40	42	40	40	37	29	31	35	39	41
hodnoty před.k obhospod.	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
hodn.před.do úschovy	5	78	83	95	95	50	39	29	32	50
Vybraná podrozvah.pasiva	5 253	6 304	6 717	8 639	12121	13235	9 852	9 734	10076	9 293
z toho:										
přijaté přísliby a záruky	361	299	311	341	471	493	464	525	448	426
přijaté zástavy	982	1 199	1 159	1 222	1 366	1 475	1 722	1 738	1 829	1 826
závazky ze spot.operací	67	60	55	63	93	45	51	40	52	28
závazky z termín.operací	3178	3 745	3 843	5 119	7 695	8 799	5 527	5 136	5 536	4 758
závazky z opčních oper.	125	195	373	628	853	1 025	562	366	298	211
hodnoty převzaté k obhosp.	20	26	30	36	35	41	46	58	60	65
hodn.převz.do úschovy	520	780	945	1 231	1 608	1 357	1 480	1 872	1 852	1 979

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČNB (2013b), ČNB (2010), ČNB (2007) a ČNB (2004).

Základní produkty bankovníctví mimo bilanci tedy zahrnují:

- úvěrové přísliby,
- bankovní záruky,
- dokumentární akreditivy,
- derivátové operace,
- úschovu,
- svěřenecké služby.

Úvěrový příslib představuje dohodu banky s klientem, že mu k určitému datu poskytne úvěr, případně po určitou dobu bude garantovat poskytnutí úvěru na předem přesně vymezený účel. Kromě přesné výše úvěru a způsobu využití prostředků klientem úvěrový příslib obsahuje obvykle i výši úrokové sazby nebo způsob jejího stanovení. Za tuto službu si banka účtuje poplatek, většinou stanovený v procentech garantovaného objemu úvěru. Úvěrový příslib je evidován jako podrozvahové aktivum, poté, co je úvěr poskytnut, přesouvá se z podrozvahové evidence do rozvahy banky.

Bankovní zárukou se banka zavazuje zaplatit oprávněné osobě (beneficientovi) určitou peněžní částku podle obsahu a podmínek stanovených v záruční listině. Také za tuto službu si banka účtuje poplatek, částku bankovní záruky eviduje jako podrozvahové aktivum. Bližší informace o bankovní záruce získáte v předmětu Platební a zúčtovací styk.

Dokumentární akreditiv představuje písemný závazek banky vystavený na základě žádosti jejího klienta (příkazce, kupujícího), že poskytne třetí osobě nebo na její řád (pověřenému, beneficiantovi, prodávajícímu) určité plnění, jestliže budou splněny akreditivní podmínky. Otevřením či potvrzením akreditivu bance vyplývají závazky k budoucímu plnění. Podrobnější informace o fungování dokumentárního akreditivu poskytuje předmět Platební a zúčtovací styk.

Derivátové operace mohou snížit, ale i zvýšit expozici banky vůči jednotlivým rizikům. V českém bankovním sektoru se jedná zejména o pevné termínové operace (Tabulka 8-2), z nichž jsou objemově nejvýznamnější úrokové a devizové swapy a také úrokové a devizové forvardy. Cílem derivátových operací může být zajištění, spekulace nebo arbitráž. Zajištění (hedging) si klade za cíl zajistit se na trhu před ztrátou, ke které by mohlo dojít výkyvem ceny podkladového aktiva. Představuje hlavní motiv derivátových obchodů bank. Spekulace využívá cenové rozdíly v různém čase, budoucí cena je přitom předmětem odhadu, proto je spojena s rizikem. Arbitráž naproti tomu představuje bezrizikovou operaci s předem známým výsledkem, která využívá rozdílů cen ve stejném čase, ale na různých místech. Podrobnější informace o operacích s deriváty uvádí například Pinter (2010a).

Součástí bankovníctví mimo bilanci je i **úschova** (nebo také depotní obchody) cenných papírů a jiného majetku klientům banky. Úschova může být otevřená (kdy banka zná obsah uschovaného majetku) nebo uzavřená (když je majetek bance svěřen v obalu a banka jeho obsah nezná). Banka je povinna majetek klienta řádně opatrovat a na jeho požádání ho klientovi vrátit. Podle ustanovení zákona č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, depotní obchody mohou být realizovány na základě:

- Smlouvy o úschově cenných papírů, v níž se banka jakožto schovatel zavazuje převzít listinný cenný papír k uložení do samostatné nebo hromadné úschovy a uschovatel se zavazuje zaplatit za to úplat. Samostatnou úschovou je uložení cenného papíru jednoho uschovatele odděleně od cenných papírů ostatních uschovatelů, banka je povinna vrátit uschovateli tentýž listinný cenný papír, který převzala do úschovy. Hromadnou úschovou je potom společné uložení cenného papíru uschovatele společně s cennými papíry jiných uschovatelů, banka je povinna vrátit uschovateli zastupitelný listinný cenný papír.
- Smlouvy o správě cenných papírů, v níž se banka jakožto správce zavazuje, že po dobu trvání smlouvy bude činit veškeré právní úkony, které jsou nutné k výkonu a zachování práv spojených s určitým cenným papírem, vlastník cenného papíru se zavazuje zaplatit za to úplat.
- Smlouvy o uložení cenných papírů, v níž se banka jakožto opatrovatel zavazuje převzít listinný cenný papír, aby jej uložila a spravovala, a uložitel se zavazuje zaplatit za to úplat.
- Smlouvy o obhospodařování cenných papírů, v níž se banka jakožto obhospodařovatel zavazuje obhospodařovat majetek zákazníka spočívající v cenných papírech nebo v peněžních prostředcích určených ke koupi cenných papírů a zákazník se zavazuje zaplatit za to úplat. Banka je povinna obstarávat koupě, prodeje a prvotní nabytí cenných papírů a také vykonávat úschovu a správu cenných papírů, s cílem zabezpečit dlouhodobě odbornou péči o majetek zákazníka.

Svěřenecké služby představují ve své podstatě správu majetku klienta. Banky tuto službu za poplatek poskytují jednotlivcům, firmám i institucionálním investorům. Management aktiv klienta je realizován na základě svěřeneckého vztahu banky a klienta. Zaměstnanec svěřeneckého oddělení banky musí jednat v nejlepší zájmu klienta. Svěřenecké služby jsou realizovány na základě dvou typů účtů: svěřenecký účet je formou přesunu části vlastnických práv na banku, u zmocněneckého účtu pouze klient pověřil banku,

aby pro něj uskutečnila určitou transakci či službu, avšak jeho vlastnické právo zůstává nedotčeno. V rámci svěřeneckých služeb, nabízených bankami jednotlivcům, jsou bankami poskytovány především následující služby:

- vypořádání nemovitostí, kdy klientem je člověk, který se stal nebo se stává majitelem nemovitostí, a banka pro něho zajišťuje veškeré služby spojené s koupí nebo prodejem nemovitosti (ocenění, ochrana, platba daní, dědických poplatků, zajištění převodu nemovitosti apod.),
- osobní svěřenectví, které může mít podobu životního svěřenectví (kdy banka spravuje majetek žijícího klienta) či závěti (kdy svěřenectví vyplývá z posmrtné vůle klienta, který se rozhodl majetek zachovat dědicům ve svěřenecké formě),
- poručníctví, kdy banka vystupuje jako poručník vlastnictví pro nezletilé nebo mentálně postižené a řídí a chrání aktiva klienta v jeho nejlepším zájmu,
- osobní zastupování, které zahrnuje širokou paletu služeb od úschovy přes řízení aktiv klienta až po privátní bankovníctví.

Produkty firemního svěřenectví potom zahrnují zejména:

- firemní svěřenectví, které se většinou týká firemních obligací, jejichž emise je často danou bankou také rozmístřována; banka dále dbá na to, aby byly uspokojovány závazky vyplývající z emitovaných obligací (výplata kuponů, splátka jistiny apod.),
- firemní zmocnění, které se týká cenných papírů a může být zmocněním registračním (kdy banka vede registr vlastníků cenných papírů, ověřuje platnost firemních akcií a obligací, zajišťuje výplatu dividend či kuponů) nebo zmocněním transferu (kdy banka kromě toho dává souhlas k převodu volně nepřevoditelných akcií),
- svěřenectví zaměstnaneckých příspěvků, které spočívá ve správě penzijních fondů a výplatě podílů na zisku zaměstnancům dané firmy,
- charitativní svěřenectví a zmocnění, které zahrnuje vedení účtů pro charitu či nadaci.

Svěřenectví je specializovaná služba, vyžadující specializovaný vnitrobankovní systém organizace, specifickou formu styku s klienty i odpovídajícím způsobem orientované a kvalifikované zaměstnance. Tato činnost proto může být efektivní až od určitého obsahu trhu. Celá řada bank proto svěřenecké služby nenabízí.

8.3 PRÁVNÍ ÚPRAVA

Oblast produktů investičního bankovníctví a bankovníctví mimo bilanci je upravena zákonem č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu. V něm je zapracována legislativa Evropské unie (tj. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/39/ES ze dne 21. dubna 2004, o trzích finančních nástrojů, Směrnici Komise 2006/73/ES ze dne 10. srpna 2006, kterou se provádí směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2004/39/ES, pokud jde o organizační požadavky a provozní podmínky investičních podniků a o vymezení pojmů pro účely zmíněné směrnice, a také Nařízení Komise (ES) č. 1287/2006 ze dne 10. srpna 2006, kterým se provádí směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2004/39/ES, pokud jde o evidenční povinnosti investičních podniků, hlášení obchodů, transparentnost trhu, přijímání finančních nástrojů k obchodování a o vymezení pojmů pro účely zmíněné směrnice).

V § 4 zákona o podnikání na kapitálovém trhu jsou vymezeny hlavní a doplňkové investiční služby. **Hlavní investiční služby** zahrnují zejména:

- přijímání a předávání pokynů týkajících se investičních nástrojů,
- provádění pokynů týkajících se investičních nástrojů na účet zákazníka,

- obchodování s investičními nástroji na vlastní účet,
- obhospodařování majetku zákazníka,
- investiční poradenství týkající se investičních nástrojů,
- upisování nebo umisťování investičních nástrojů bez nebo se závazkem jejich upsání aj.

Doplňkovými investičními službami jsou hlavně:

- úschova a správa investičních nástrojů včetně souvisejících služeb,
- poskytování úvěru nebo půjčky zákazníkovi za účelem umožnění obchodu s investičním nástrojem, na němž se poskytovatel úvěru nebo půjčky podílí,
- poradenská činnost týkající se struktury kapitálu, průmyslové strategie a s tím souvisejících otázek, jakož i poskytování porad a služeb týkajících se přeměn společností nebo převodů podniků,
- poskytování investičních doporučení a analýz investičních příležitostí apod.

Zákon dále rozlišuje různé typy zákazníků. **Profesionálním zákazníkem** jsou banky, spořitelny a úvěrní družstva, obchodníci s cennými papíry, pojišťovny, zajišťovny, investiční společnosti, penzijní fondy, penzijní společnosti, některé další finanční instituce, stát, Česká národní banka, zahraniční centrální banky, Světová banka, Mezinárodní měnový fond a jiné mezinárodní finanční instituce. Profesionálním zákazníkem jsou i právnické osoby založené za účelem podnikání, které podle poslední účetní závěrky splňují alespoň dvě z uvedených třech kritérií: celková výše aktiv činí alespoň 20 milionů EUR; čistý roční obrát činí alespoň 40 milionů EUR; vlastní kapitál dosahuje výše minimálně 2 miliony EUR. Profesionální zákazníci jsou zákonem nejméně chráněni; má se totiž za to, že mají dostatek odborných znalostí a zkušeností v oblasti investic k tomu, aby činili vlastní investiční rozhodnutí a vyhodnocovali rizika, která podstupují. Je jim tedy poskytován nejmenší rozsah poskytovaných informací, neprovádí se test vhodnosti ani test přiměřenosti (Tabulka 8-3).

Tabulka 8-3: Typy zákazníků podle zákona o podnikání na kapitálovém trhu

zvýšená ochrana zákazníka			
zvyšující se finanční sofistikovanost			
	drobný zákazník	profesionální zákazník na žádost	profesionální zákazník
ochrana zákazníka	nejvyšší míra ochrany		nejnižší míra ochrany
charakteristika	kdokoliv, kdo není profesionálním zákazníkem		finanční instituce + právnické osoby, které splňují určité podmínky
test vhodnosti a přiměřenosti	vždy	informace poskytnuty na požádání	nejmenší rozsah poskytovaných informací

Zdroj: Vlastní zpracování dle Jennings (2007), s. 22 a Zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu

Profesionálním zákazníkem na žádost je osoba, která banku požádá, aby s ní zacházela jako s profesionálním zákazníkem. Musí přitom splňovat alespoň dvě z těchto třech kritérií: za každé z posledních čtyř po sobě jdoucích čtvrtletí provedla obchody s investičním nástrojem, jehož se žádost týká, ve významném objemu a v průměrném počtu alespoň deset obchodů za čtvrtletí; objem jejího majetku tvořeného peněžními prostředky a investičním nástroji odpovídá částce minimálně 500 tisíc EUR; po dobu nejméně jednoho roku vykonávala nebo vykonává v souvislosti s výkonem svého povolání činnost v oblasti finančního trhu, která vyžaduje znalost obchodů nebo služeb, jichž se žádost týká.

Drobným zákazníkem je pak kdokoliv, kdo není profesionálním zákazníkem. Zákon drobné zákazníky chrání, když vymezuje rozsah informací, které má drobný zákazník obdržet

před provedením investiční služby. Zejména se jedná o veškerá propagační sdělení, obsah smluvní dokumentace, poskytnutí informací o obchodníkovi (základní informace, kdo je regulátorem, výčet nabízených investičních služeb apod.), informace o obhospodařování zákaznického majetku (zejména o rizicích s tím spojenými, o transakcích, oceňování), informace o investičních nástrojích (o jejich povaze, riziku a nákladech, zda může jejich cena kolísat apod.) a informace o veškerých nákladech a poplatcích (případně alespoň informace o tom, jak budou počítány).

Pokud drobný zákazník kontaktuje investiční banku s tím, aby obhospodařovala jeho majetek nebo má zájem o investiční poradenství, investiční banka je povinna provést **test vhodnosti**, jehož účelem je zjistit, které investiční nástroje jsou pro daného klienta vhodné (tj. které investiční nástroje odpovídají finančnímu zázemí klienta, jeho investičním cílům, odborným znalostem a zkušenostem). Test vhodnosti může mít podobu investičního dotazníku, v rámci něhož tedy banku budou zajímat investiční cíle klienta (jak dlouho hodlá daný investiční nástroj držet, jaký má postoj k riziku a rizikový profil, zda chce investovat kvůli pravidelným výnosům nebo růstu hodnoty aktiv, jakou míru rizika je ochoten akceptovat), jeho finanční situace (jaký je zdroj a výše pravidelného příjmu klienta, jaký má majetek, dluhy a další finanční závazky) a také znalosti a zkušenosti klienta (které investiční nástroje zná, jaká je povaha, objem a četnost předchozích obchodů, jaké má klient vzdělání, povolání apod.).

Drobný zákazník se může setkat také s **testem přiměřenosti**, jehož cílem je chránit ty, kdo nemusí chápat nebo si uvědomovat důsledky a výši rizik spojených s danou transakcí. V rámci testu přiměřenosti se banka dotazuje na znalosti a zkušenosti, které umožní klientovi porozumět příslušným rizikům. Test přiměřenosti se neprovádí, pokud drobný zákazník pouze požádá investiční banku o to, aby pro něj koupila nebo prodala určený investiční nástroj nebo předala jeho pokyn k provedení třetí osobě (tj. nevyžaduje investiční poradenství), a jedná se o jednoduchý investiční nástroj (například akcie přijaté k obchodování na regulovaném trhu, nástroje peněžního trhu, dluhopisy či cenné papíry fondu kolektivního investování). Pokud se však jedná o komplexní investiční nástroj (například opce, futures, swapy, další deriváty, opční listy či vyměnitelné dluhopisy), banka je povinna test přiměřenosti provést. V případě, že banka usoudí, že klient nemá potřebné znalosti a zkušenosti, měla by klienta varovat, že daná transakce pro něho není přiměřená.

9 NELEGÁLNÍ BANKOVNÍ PRAKTIKY

V bankovním sektoru je možné se setkat i s nelegálními praktikami. V této kapitole se zaměříme na příčiny nelegálních bankovních praktik, na zpronevěry, bankovní loupeže a krádeže, podvody a insider trading, v kapitole 10 potom budeme věnovat pozornost dalším nelegálním praktikám, a sice korupci a praní špinavých peněz.

9.1 PŘÍČINY A DRUHY NELEGÁLNÍCH BANKOVNÍCH PRAKTIK

K příčinám nelegálních bankovních praktik patří zejména:

- složitost a různorodost finanční sféry,
- inovace v bankovních produktech,
- měnící se postavení bank na trhu,
- měnící se postupy bank (způsob získávání zákazníků, komunikace banky s klienty, distribuční kanály),
- nedostatečně propracovaná legislativa,
- stav bankovního dohledu.

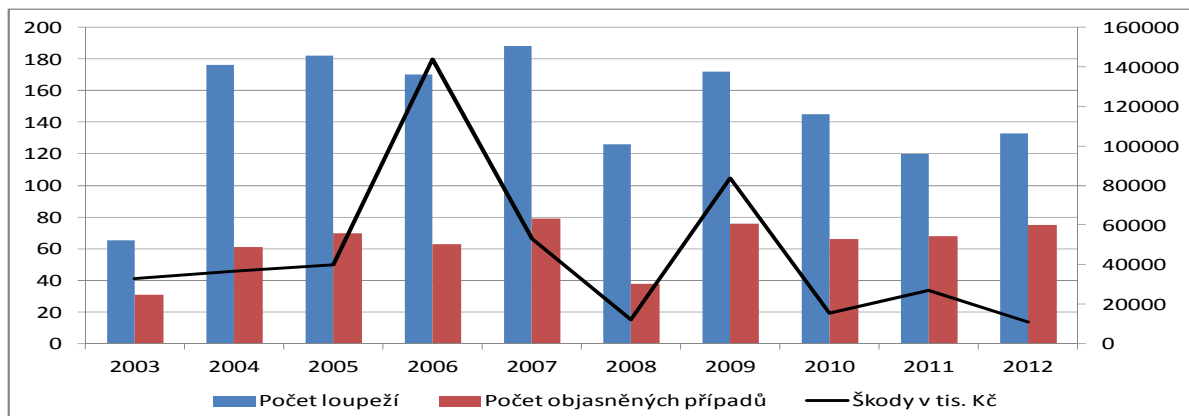
Klasifikace nelegálních bankovních praktik se v jednotlivých publikacích liší, Polouček a kol. (2013) mezi nelegální bankovní praktiky zařazuje:

- zpronevěry,
- bankovní loupeže a krádeže,
- insider trading,
- praní špinavých peněz,
- korupci.

9.2 ZPRONEVĚRY, BANKOVNÍ LOUPEŽE A KRÁDEŽE, PODVODY

Zpronevěry, bankovní loupeže a krádeže a podvody patří mezi nejrozšířenější nelegální bankovní praktiky. Vysoký počet bankovních loupeží dokládá i Graf 9-1; řada z nich zůstává neobjasněná. Výše škody vzniklé v důsledku loupeží v jednotlivých letech velice kolísá, na hospodaření bank však mají daleko horší důsledky sofistikovanější nelegální praktiky, zejména insider trading a praní špinavých peněz.

Graf 9-1: Počet loupeží v bankách v České republice v letech 2003 - 2012

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z databáze Policie ČR (<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2012.aspx>), [cit. 2013-11-10]

Loupeží a krádeží se mohou dopouštět jak samotní zaměstnanci banky, tak i osoby zvenku. Vůči riziku **loupeže** mají banky propracované bezpečnostní postupy. Zaměstnanci českých bank jsou školeni k tomu, aby pachatelům nekladli odpor a splnili vše, co po nich požaduje. Pomoc volají až po jejich odchodu. K používaným bezpečnostním prvkům patří časové zámky, kouřící bankovky či vkládání barvy do trezorů, která znehodnotí ukradené bankovky. Útočníky lze rozdělit do dvou skupin: na profesionály a amatéry. Profesionálové jsou velice dobře připravení, používají extrémní násilí s cílem zasáhnout místa koncentrace velikých sum peněz. Amatéři naproti tomu představují menší nebezpečí, používají spíše nože apod. a spokojí se s menšími ukradenými částkami. Co do počtu loupeží amatéři převažují. Vlny loupeží se odvíjí od jejich úspěšnosti – po úspěšné loupeži vlna roste, dopadení zločinců naopak od dalších loupeží odrazuje.

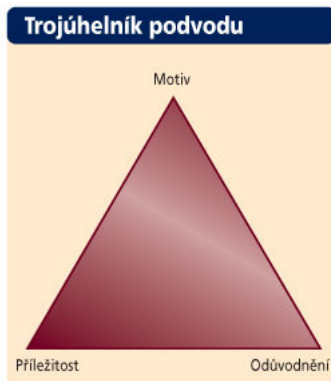
K nejčastějším **podvodům ze strany klientů** patří to, když zneužijí finanční prostředky získané od banky na jiný účel. Banka se vždy zajímá o to, zda klient nehodlá použít peněžní prostředky k transakcím, které jsou v rozporu s právními předpisy, a zda klient prostředky na činnost, která zaručuje jejich návratnost. Účel použití prostředků bývá dojednáán ve smlouvě, a pokud klient použije prostředky na jiný účel, banka může odstoupit od smlouvy. K podvodům ale také dochází tehdy, když klient padělá bankovky či mince nebo se dopouští podvodů s platebními kartami, směnkami či šeky. Speciálním případem je potom úvěrový podvod, jehož cílem je zkreslit informace v žádosti o úvěr za účelem získání úvěru v neoprávněné výši nebo s úmyslem ho nesplatit. Za tím účelem se klient může pokusit zveličit své příjmy, zamlčet některé své výdaje, pokusit se úvěr získat s padělaným či ukradeným občanským průkazem nebo prostřednictvím tzv. bílého koně.

Když se krádeží a podvodů dopouští klienti, případné finanční ztráty bank nebývají většinou nijak dramaticky vysoké. Mnohem závažnější je **trestná činnost zaměstnanců** a členů vedení banky. Škála možných nekalých praktik je zde poměrně široká. Velmi jednoduchým způsobem zneužití finančních prostředků pracovníkem banky je situace, kdy pracovník banky dočasně využije prostředky klienta a uloží je do cenných papírů nebo na vlastní účet s tím, že peníze nebo cenné papíry na účet klienta převede později, s několikadenním zpožděním. Takto získané prostředky jsou často používány ke spekulacím s cennými papíry. Zaměstnanci banky se však mohou podílet i na dalších podvodných aktivitách, například tak, že poskytnou či napomohou poskytnutí úvěru spřízněné společnosti, která nedlouho poté vyhlásí bankrot. Banka přijde o půjčené peníze, podvodník zevnitř banky i jeho komplicové zvenku se podělí o kořist. Problémem však mohou být i nadměrně rizikové obchody, podstupované zaměstnancem banky, který překračuje limity banky. Jakmile prodělá a hrozí mu odhalení, snaží se ztrátu nahradit dalšími podobnými nepovolenými transakcemi jménem banky. Asi nejznámějším případem je Nick Leeson, jehož spekulativní obchody vedly až k pádu jeho tehdejšího zaměstnavatele – banky Barings. Podobné praktiky zaměstnanců však musely řešit i další banky, například Lehman Brothers či Sociétés Générale. Proti trestné činnosti zaměstnanců se banky mohou bránit například požadavkem na důsledné dodržování principu čtyř očí – ten spočívá v tom, že o každé transakci musí vědět a nést za ni odpovědnost alespoň dva zaměstnanci banky. Určitou garancí je i požadavek na morální profil a profesionální zkušenosti členů vedení banky jakožto jedna z podmínek udělení bankovní licence.

Obecně můžeme říci, že u každého podvodu můžeme nalézt tři jeho základní podmínky: motiv, příležitost a odůvodnění – viz Graf 9-2. Banka, která se snaží omezit pravděpodobnost podvodů, se musí zaměřit na všechny tři vrcholy trojúhelníku. **Motiv** je v případě podvodu zcela jasný: účel použití dodatečně získaných peněžních prostředků nalezne asi každý – splacení dluhů, nákup nové jachty, luxusní dovolená apod. Motiv je tím silnější, čím víc je budoucnost klienta v ohrožení – někteří lidé se mohou cítit pod větším tlakem a začít se chovat nesprávně (upraví finanční výsledky, padělají dokumenty, nabídnou úplatky či

předstírají, že nevidí, pokud tak činí ostatní). Omezit motiv je velice obtížné, banka by se o to však přesto měla pokusit. Motiv u vlastních zaměstnanců lze omezit spravedlivým zacházením s nimi, odměňováním výjimečných úspěchů a adekvátním přístupem ke slabým výkonům. Banka by měla spravedlivě zacházet i s žadateli o úvěr, všechny žádosti by banka měla posuzovat nestranně.

Graf 9-2: Trojúhelník podvodu

Zdroj: Urban (2008), s. 19

Podstatu dalšího vrcholu trojúhelníku podvodu vystihuje přísloví „**Příležitost** dělá zloděje“. Příležitost pro pachatele podvodu může být vnější i vnitřní povahy. Vnější příležitostí je například obtížnost ověřit kvalitně padělanou dokumentaci, vnitřní příležitost vyplývá z nedostatků v kontrolních systémech a postupech banky. K omezení příležitosti tak jednoznačně nejvíce přispívá síla kontrolního systému banky. K základním zásadám patří princip čtyř očí, pravidelné rotace zaměstnanců (s cílem omezit možnost dlouhodobého uplatňování tajné spolupráce), ověřování dokumentace kontaktováním třetích stran, kritické přezkoumávání předložených dokumentů, používání systémů vyhodnocování, které omezují subjektivitu procesu vyhodnocování žádosti o úvěr (například credit scoring – viz kap. 6.2.1), zavedení oznamovacích mechanismů umožňujících zaměstnancům včas hlásit podezření z podvodu, pravidelně monitorovat podvodné vzorce jednání s cílem poučit se z minulých zkušeností a vypracovat plán rychlé reakce pro případ odhalení podvodu.

Třetím prvkem je schopnost pachatele zdůvodnit si své podvodné jednání. Typickým příkladem **odůvodnění** u pachatele zvenku může být: manipulace účtů či kreativní účetnictví není podvod, je to jen drobná úprava pravidel. Pracovník banky si své jednání může odůvodnit jaké správné nejčastěji tehdy, když se cítí být nedoceněn nebo ukřivděn. Pak má pocit, že si jen pomáhá k tomu, co mu podle jeho názoru právem náleží. Morálka zaměstnanců klesá i tehdy, když vidí, že pracovníci ve vedení banky se nechovají eticky a že ani oni nedodržují vnitřní pravidla banky (proč bych nemohl já, když mohou oni). Pro omezení odůvodnění by banka měla největší úsilí vynaložit na propagaci vnímání banky jako eticky se chovajícího subjektu. Členové vedení by měli být vzorem chování pro běžné zaměstnance. Vše lze formalizovat zavedením etického kodexu. Jedinci, kteří poruší předpisy společnosti, by měli být exemplárně potrestáni, s cílem demonstrovat nulovou toleranci vůči podvodu, a to bez ohledu na funkci či postavení.

9.3 INSIDER TRADING

DEFINICE 18

Pod pojmem **insider trading** rozumíme obchodování s cennými papíry na základě důvěrných (veřejně nedostupných) informací o důležitých událostech, díky nimž investor získá určitou výhodu na trhu (zvýší si zisk nebo se vyhne ztrátě) na úkor ostatních investorů, kteří takovou informaci nemají.

Insider trading je aktivita stejně stará jako obchodování na kapitálových trzích. Je nejenom prohřeškem proti etice obchodování, ale i nelegální aktivitou, která je v České republice zakázána zákonem č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu. V hlavě IV tohoto zákona je zakotvena ochrana před zneužitím trhu, v podobě ochrany vnitřních informací (zákon insider informací označuje pojmem vnitřní informace, insider osobu označuje pojem zasvěcená osoba) a zákazu manipulace s trhem.

Typickým příkladem insider trading je nákup cenných papírů za nízký kurz dříve, než se stane veřejně známou informace, které povede ke zvýšení kurzu cenného papíru, případně prodej cenných papírů za vysoký kurz dříve, než se stane veřejně známou informace, která povede k poklesu kurzu tohoto cenného papíru. Od insider trading je nutné odlišit informed trading, který spočívá pouze ve schopnosti lepšího využití veřejně dostupných informací.

Insider trading může vést k velmi vysokému zisku – či k možnosti vyhnout se velmi vysoké ztrátě. To dokládají i údaje z Tabulky 9-1, v níž je zachyceno deset největších případů insider trading v USA, seřazených podle výše údajného zisku či ztrátě, jíž se bylo možné vyhnout.

Tabulka 9-1: Deset největších případů insider trading v USA v letech 2000 – 2010

America's biggest insider-trading cases			
SEC enforcement actions, 2000-10			
Fiscal year	Case	Alleged illegal profit or loss avoided, \$m	Details
2009	SEC v Angelo Mozilo et al.	140.0	Former Countrywide Financial CEO Angelo Mozilo charged with selling Countrywide stock based on non-public information. Settled for \$67.5m.
2004	SEC v Kenneth Lay et al.	90.0	Wide-ranging scheme to defraud by falsifying Enron's financial results and trading Enron stock based on material non-public information. Convicted on fraud and conspiracy charges but not insider trading.
2010	US v Raj Rajaratnam and Danielle Chiesi and SEC v Galleon Management, LP, Raj Rajaratnam et al.	52.0	Galleon Group founder Raj Rajaratnam convicted on 14 counts of insider trading.
2010	SEC v Samuel E. Wyly, Charles J. Wyly, Jr., Michael C. French and Louis J. Schaufele III	31.7	13-year fraudulent scheme to hold and trade tens of millions of securities of public companies whose boards they sat on. Ongoing.
2008	SEC v Lou L. Pai	31.5	Former Chairman and CEO of Enron Energy Services charged with selling Enron stock on the basis of non-public information. Settled for \$31.5m.
2010	SEC v Lanexa Management LLC and Thomas C. Hardin	20.0	Three lawyers charged for tipping in exchange for kickbacks from traders and a proprietary trading firm. Hardin ordered to pay \$19,000 judgement.
2007	SEC v Mitchel S. Guttenberg et al.	15.0	14 defendants charged in connection with two related insider trading schemes involving employees at UBS Securities and Morgan Stanley. Guttenberg settled for \$15.8m.
2010	SEC v James W. Self, Jr., and Stephen R. Goldfield	14.0	Charged with insider trading around announcement that AstraZeneca would acquire MedImmune, Inc. Settled for \$16.7m.
2009	SEC v Nicos Achilleas Stephanou, et al.	11.6	Seven charged with insider trading based on non-public information about impending corporate acquisitions. Settled for \$592,202.
2009	SEC v Reza Saleh and Amir Saleh	8.6	Charged with trading on non-public information of Dell Inc's tender offer for Perot Systems. Settled for \$8.6m.

Sources: Laura Beny, University of Michigan Law School; SEC

Zdroj: *The Economist* (http://www.economist.com/blogs/dailychart/2011/05/insider_trading), [cit. 2013-11-10]

Za **insider informaci** (vnitřní informaci) podle § 124 zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu považujeme informaci, která:

- je přesná,
- přímo nebo nepřímo se týká cenného papíru, emitenta cenného papíru nebo jiné důležité skutečnosti významné pro vývoj kurzu nebo výnosu cenného papíru,
- není veřejně známá,
- poté, co by se stala veřejně známou, by mohla významně ovlivnit kurz nebo výnos cenného papíru.

Insider osoba (zasvěcená osoba) je subjekt spojený s insider informací. Rozlišujeme přitom primární a sekundární insider osoby. **Primární insider osoba** je buď přímo spojená s danou firmou a má v ní takové postavení, že má přístup k insider informacím (například management, člen dozorčí rady či pracovník vnitřní kontroly), nebo má takové postavení, na jehož základě může insider informaci získat (například pracovník ministerstva, auditor či právník společnosti). **Sekundární insider osoba** je příjemcem insider informace od primární insider osoby (například rodinný příslušník primární insider osoby).

Jak vyplývá ze samotné definice insider trading, dochází k němu nejčastěji při obchodování s cennými papíry a mohou se ho dopouštět i obchodníci s cennými papíry, kteří obchází etická pravidla a kodexy obchodování. K nejčastějším nekalým praktikám patří front running, late trading a market timing (Polouček a kol., 2013). Realizace **čelního útoku (front running)** vypadá tak, že správce portfolia investuje své osobní prostředky do cenných papírů, které současně nebo o něco později ve velkém nakupuje do portfolia fondu. V důsledku nákupu velkého objemu cenných papírů dojde ke zvýšení kurzu cenných papírů a správce portfolia tak velice snadno realizuje zisk prodejem svých osobních cenných papírů. **Late trading** spočívá v nákupu nebo prodeji akcií nebo podílových listů investičních fondů po uzavření trhu. Důvodem je to, že po uzavření trhu se mohou objevit velice důležité informace, které mohou vést k výrazné změně kurzu cenných papírů. **Market timing** je průběžně opakované obchodování s akciemi či podílovými listy podílových fondů s cílem dosáhnout zisku z rozdílu mezi cenou podílového listu (akcie), která je stanovována jednou denně, a průběžnými změnami v hodnotě portfolia cenných papírů, kterými je zajištěna. Příklady vybraných finančních institucí, u nichž k těmto nekalým praktikám došlo, spolu s výsledkem vyšetřování, uvádí Tabulka 9-2.

Tabulka 9-2: Příklady finančních institucí, u nichž došlo k insider trading

A spreading scandal			
Selected companies			
Company	Source of investigation	Charge/ investigation	Result
Alliance Capital	New York state/ SEC	Market timing	2 employees fired; booked \$190m charge
Bank of America	New York state/ SEC	Market timing/ late trading	3 employees fired; booked \$100m charge
Bank One	New York state	Market timing	2 managers resigned
Bear Stearns	Client lawsuit	Market timing	6 employees fired
Charles Schwab	Internal	Questionable trades	2 employees fired
Citigroup	Internal	Market timing/late trading	5 employees fired
Federated Investors	New York state/SEC	Market timing	Ongoing investigation
Fred Alger & Company	New York state/ SEC	Market timing/ late trading	Vice-chairman convicted of felony and fined \$400,000
Janus Capital	New York state/ SEC	Market timing	Janus International CEO and others resigned
Merrill Lynch	Notified by SEC	Market timing	3 employees fired
Morgan Stanley	New York state/ MA/SEC	Directed brokerage	\$50m settlement to compensate investors
Pilgrim, Baxter & Associates	Internal	Market timing	2 founders resigned
Prudential Securities	MA/SEC	Market timing	12 employees fired; 7 employees facing charges
Putnam Investments	MA/SEC	Market timing	CEO resigned; undisclosed SEC settlement
Strong Capital Management	New York state	Market timing	Chairman of mutual-funds unit resigned (remains chairman of group)

Sources: Morningstar; Reuters; SEC; state prosecutors; TheStreet.com; Wall Street Journal; Washington Post MA=Massachusetts

Zdroj: *The Economist* (<http://www.economist.com/node/2126097>), [cit. 2013-11-10]

V ekonomické teorii je možné setkat se s názory zastánců insider trading, kteří obhajují insider trading a odmítají jeho škodlivost. Využití insider informací je podle nich nejjednodušší a nejrychlejší cestou, jak se kurzy cenných papírů dostanou na tu úroveň, kam skutečně patří a kam se stejně později dostanou. Veřejné trhy však mohou fungovat efektivně a být důvěryhodné pouze tehdy, když jejich účastníci mají stejné informace, tj. když je obchodováno pouze na základě veřejně dostupných informací. Celá řada studií ukazuje na **negativní dopady insider trading na kapitálové trhy:**

- insider trading negativně ovlivňuje likviditu trhu,
- náklady účastníků trhu rostou,
- efektivnost fungování trhu klesá,
- roste volatilita kapitálových trhů,
- podkopává důvěru účastníků v trh.

Dohledem nad insider trading bývá v jednotlivých zemích pověřena některá z institucí regulace a dohledu. V České republice se jednalo nejdříve o Komisi pro cenné papíry, od dubna 2006 vykonává tento dohled Česká národní banka. Rozpoznat insider trading není tak složité (indikátorem toho, že mohlo dojít k insider trading, jsou mimo jiné výkyvy v objemu obchodů nebo neobvyklé změny kurzu cenného papíru); daleko těžší je insider trading prokázat. Také proto v řadě případů i zcela zjevné insider obchody nebyly postiženy.

S insider trading je velice úzce spojen problém **konfliktu zájmů**. Typickým příkladem je situace, kdy auditorské společnosti provádějí nejenom audit, ale poskytují i poradenské služby. Svá doporučení k nákupu či prodeji cenných papírů pak mohou opírat o informace zjištěné při auditu, což je jasným konfliktem zájmů. Do podobné situace se mohou dostat i banky, které mají velice přesné informace o svých klientech. Tyto informace mohou být zneužity při rozhodování o nákupu a prodeji cenných papírů, a to jak jednotlivými pracovníky banky, tak i managementem banky, k prospěchu banky i k vlastnímu prospěchu pracovníků banky.

10 PRANÍ ŠPINAVÝCH PENĚZ A KORUPCE V BANKOVNICTVÍ

Mezi nelegální praktiky, s nimiž se můžeme setkat v bankovním sektoru, patří i praní špinavých peněz a korupce. Podrobněji se s nimi seznámíme v následujících podkapitolách.

10.1 PRANÍ ŠPINAVÝCH PENĚZ

DEFINICE 19

Praní špinavých peněz představuje jednání, jehož cílem je zakrýt nezákonný původ peněžních prostředků s cílem vzbudit zdání, že jde o legálně nabyté peněžní prostředky.

Špinavé peníze, tj. peníze, které jsou prány, jsou obvykle rozdělovány na **gray money**, což jsou peníze pocházející z pochybných transakcí, a **black money**, což jsou prostředky, které jsou výsledkem kriminální činnosti (loupeže, vydírání, teror, obchod s drogami, nelegální obchod se zbraněmi apod.). Za špinavé peníze bývají často považovány i peníze, které sice pocházejí z legální činnosti, avšak zčásti nebo vůbec nebyly zdaněny. Převážná část peněz určených k vyprání však pochází z obchodu s drogami (Polouček a kol., 2013).

10.1.1 POSTUP PŘI PRANÍ ŠPINAVÝCH PENĚZ

Proces při praní špinavých peněz je možné rozdělit do tří fází:

- namáčení,
- mydlení,
- ždímání.

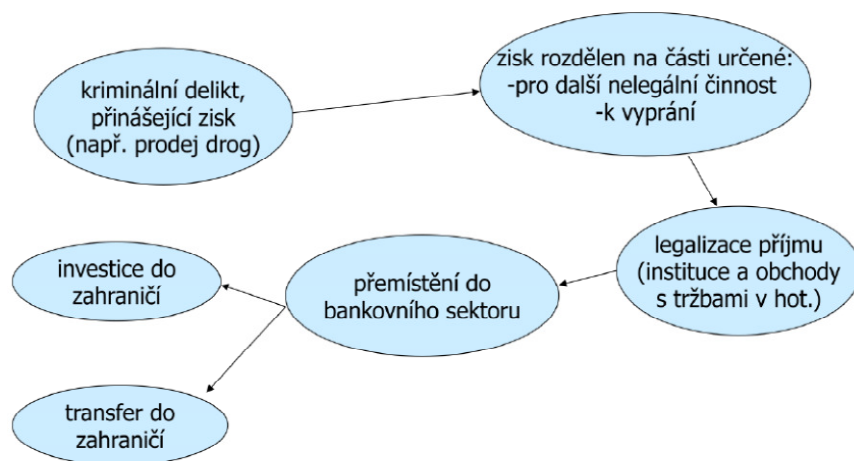
Praní špinavých peněz téměř vždy začíná platbou za zboží nebo službu nelegálního charakteru. Takto získanou hotovost je třeba umístit do bankovního sektoru. První fáze praní špinavých peněz – **namáčení** – spočívá proto ve shromáždění peněz a jejich umístění do bankovního sektoru. Jedná se vůbec o tu nejobtížnější a také nejdůležitější etapu v celém procesu praní špinavých peněz. Shromáždění peněz na bankovních účtech probíhá většinou tak, že nezákonné zisky se ukládají dohromady s legálně nabytými prostředky. Zejména jsou k tomu vhodné podniky, pro které je typická manipulace s malými hotovostními částkami, jako jsou restaurace, obchodní domy, směnárny apod. Za špinavé peníze je také možno nakoupit cenné komodity (šperky, umělecká díla, nemovitosti). Při umísťování peněz do bankovního sektoru lze využít strukturování, šmoulování nebo platby fiktivním společností. Strukturování spočívá ve shromáždění určité částky postupným ukládáním dílčích nižších částek. Do procesu šmoulování je zapojena několikačlenná skupina osob, které na bankovní účty u velkého počtu bank v různých zemích ukládají velký počet vkladů pod limitem rozhodujícím pro hlášení transakce. Špinavé peníze lze do bankovního sektoru umístit také prostřednictvím založení fiktivní společnosti, která vykazuje různorodé aktivity a vysoké zisky.

Druhou etapu při praní špinavých peněz představuje **mydlení**, tj. **vrstvení peněz**. Mydlení peněz zahrnuje přesun peněz mezi finančními či nefinančními institucemi tak, aby byly zameteny stopy o jejich nelegálním původu. Tato fáze je charakteristická svou složitostí a nepřehledností operací. Peníze musí několikrát změnit své formy a podoby, což se děje střídáním hotovostních a bezhotovostních operací, střídáním formy aktiv (hotovost, drahé kovy, diamanty, cenné papíry), se střídáním adresných a neadresných obchodů i s přesunem peněz přes hranice. Rovněž tato fáze praní špinavých peněz je klíčová, protože se v ní mění špinavý kapitál na očištěný, důkladně se zametají stopy a přerušují možnosti sledování toku peněz.

Třetí etapou prání špinavých peněz je **ždímání**, tj. **integrace**. Úkolem této fáze je dodat zdánlivou legitimitu původně špinavým penězům. V případě, že byl proces mydlení úspěšný, vyprané peníze se vrací zpět původnímu majiteli jako legálně nabytý příjem. Takto získané peníze lze použít podle představ majitele (k nákupu nemovitostí, zakládání nových společností apod.).

Příjmy z pomoci při praní peněz jsou relativně vysoké – jak uvádí Polouček a kol. (2013), jihoamerické drogové kartely jsou spokojeny s 20 % příjmem (tj. připouští náklady na celý prací cyklus až ve výši 80 %).

Graf 10-1: Koloběh nelegálního kapitálu

Zdroj: Vlastní zpracování dle Polouček a kol. (2013), s. 411.

Graf 10-1 zachycuje koloběh nelegálního kapitálu. Jak z grafu, tak i z popisu jednotlivých etap procesu prání špinavých peněz je patrné, že bankovní sektor má pro praní špinavých peněz klíčový význam. Pro praní špinavých peněz však nebývá zneužíván pouze bankovní sektor, ale i celá řada dalších finančních a nefinančních institucí – směnárny, obchodníci s cennými papíry, pojišťovny, kasina, fiktivně zakládané společnosti apod. Postupy při praní špinavých peněz mohou být velice různorodé a stejně tak různorodé jsou i instituce, které jsou v celém procesu využívány.

10.1.2 LEGISLATIVA PROTI PRANÍ ŠPINAVÝCH PENĚZ

Protože praní špinavých peněz má mezinárodní charakter (často se pokouší využívat rozdíly v legislativě i praxi jednotlivých zemí), legislativa proti praní špinavých peněz je koordinována na mezinárodní úrovni.

Koncem 80. let 20. století byla mezinárodní spolupráce při boji proti praní špinavých peněz posílena Deklarací principů a Vídeňskou konvencí. **Deklarace principů** byla přijata Basilejských výborem pro bankovní dohled v roce 1988. Bankám doporučila vytvořit procedury k identifikování klientů, dodržovat zákony, spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení a vytvořit systém kontroly dodržování předchozích zásad. V souladu s těmito principy by banky neměly poskytnout služby osobám, které neprokázaly svou totožnost, a měly by vytvořit mechanismus umožňující důslednou identifikaci klienta. **Vídeňská konvence** je výsledkem jednání Organizace spojených národů, taktéž z roku 1988; vymezuje se proti nezákonnému obchodu s narkotiky a psychotropními látkami.

Na summitu G 7 v roce 1989 bylo založeno mezinárodní **sdružení FATF** (Financial Action Task Force on Money Laundering), které v členských zemích monitoruje postup při budování efektivního systému proti praní špinavých peněz a podporuje přijímání a zavádění opatření proti praní špinavých peněz v nečlenských zemích. FATF vypracovalo v roce 1990

čtyřicet doporučení proti praní peněz, po teroristických útocích v září 2001 vydalo FATF dalších devět doporučení, týkajících se boje proti financování terorismu. Na základě doporučení FATF byla do legislativy v jednotlivých zemích zahrnuta povinnost hlásit podezřelé transakce a byly zřízeny útvary, které tato hlášení přijímají a prošetřují.

Na úrovni **Evropské unie** byla první přijatou směrnicí v oblasti praní špinavých peněz Směrnice Rady 91/308/EHS ze dne 10. června 1991 o předcházení zneužití finančního systému k praní peněz, v současnosti je platná Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES ze dne 26. října 2005 o předcházení zneužití finančního systému k praní peněz a financování terorismu. Ta je plně zapracovaná do české legislativy, promítá se zejména do zákona č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu (tzv. zákona proti praní špinavých peněz).

ZÁKON Č. 253/2008 SB., O NĚKTERÝCH OPATŘENÍCH PROTI LEGALIZACI VÝNOSŮ Z TRESTNÉ ČINNOSTI A FINANCOVÁNÍ TERORISMU

Zákon definuje **legalizaci výnosů z trestné činnosti** (tj. praní špinavých peněz) jako jednání sledující zakrytí nezákonného původu jakékoliv ekonomické výhody vyplývající z trestné činnosti s cílem vzbudit zdání, že jde o majetkový prospěch nabytá v souladu se zákonem. Tomu může dojít například přeměnou nebo převodem majetku s vědomím, že pochází z trestné činnosti, za účelem utajení nebo zastření jeho původu (§ 3).

Zákonem se musí řídit **povinné osoby**. Jedná se zejména o úvěrové a finanční instituce, auditory, daňové poradce, exekutory, notáře, realitní kanceláře, provozovatele sázkových her v kasinu, ale i další osoby, například podnikatelé, kteří přijmou platbu v hotovosti převyšující ekvivalent 15 tisíc euro (§ 2).

Povinným osobám zákon ukládá zejména následující povinnosti:

- před uskutečněním obchodu v hodnotě převyšující částku 1 000 EUR vždy **identifikovat klienta**, což znamená u fyzické osoby zjistit její jméno, příjmení, rodné číslo (nebo datum narození, místo narození, pohlaví, trvalý pobyt a občanství), u právnické osoby její název, sídlo a identifikační číslo,
- bez ohledu na limit klienta identifikovat vždy, pokud jde o podezřelý obchod, vznik obchodního vztahu, uzavření smlouvy o účtu, vkladu, nájmu bezpečnostní schránky, úschově, životním pojištění, apod.,
- před uskutečněním obchodu v hodnotě 15 000 EUR nebo vyšší a dále v době trvání obchodního vztahu **kontrolovat klienta**, což znamená získat informace o účelu a zamýšlené povaze obchodu, zjišťování skutečného majitele (v případě právnických osob), přezkoumávat zdroje peněžních prostředků a přezkoumávat, zda je uskutečněný obchod v souladu s podnikatelským profilem klienta,
- **neuskutečnit obchod**, pokud klient odmítne identifikaci (v případě politicky exponované osoby neuskutečnit obchod, pokud není znám původ majetku užitého v obchodu),
- **uchovávat identifikační údaje** po dobu 10 let od uskutečnění obchodu nebo ukončení obchodního vztahu,
- bez zbytečného odkladu (tj. do 5 kalendářních dní) **ohlásit podezřelý obchod** Ministerstvu financí, a to prostřednictvím Finančního analytického útvaru (písemně doporučeným dopisem nebo ústně do protokolu),
- **odložit splnění příkazu klienta**, pokud by bezodkladným splněním příkazu mohlo být zmařeno vyšetřování, v tomto případě povinná osoba může příkaz klienta provést nejdříve 24 hodin od oznámení podezřelého obchodu Finančnímu analytickému útvaru, ministerstvo financí může uvedenou lhůtu prodloužit až na 72 hodin),

- zavést a uplatňovat odpovídající **postupy vnitřní kontroly a komunikace**,
- určit konkrétního zaměstnance jako kontaktní osobu,
- **proškolovat zaměstnance** v oblasti typologie podezřelých obchodů a postupů při zjištění podezřelého obchodu, a sice všechny zaměstnance před zařazením na pracovní místa, kde se mohou setkat s podezřelými obchody, a alespoň jednou ročně je přeškolovat.

Pro účely hlášení podezřelého obchodu je zapotřebí, aby jej povinná osoba byla schopná rozeznat. Zákon proto v § 6 vymezuje **podezřelý obchod** jako obchod uskutečněný za okolností vyvolávajících podezření ze snahy o legalizaci výnosů z trestné činnosti nebo podezření, že prostředky jsou určeny k financování terorismu. Signálem podezřelého obchodu je i to, když:

- klient provádí výběry nebo převody na jiné účty bezprostředně po hotovostních vkladech,
- během jednoho dne nebo ve dnech bezprostředně následujících uskuteční klient nápadně více peněžních operací, než je pro jeho činnost obvyklé,
- počet účtů zřizovaných klientem je ve zjevném nepoměru k předmětu jeho podnikatelské činnosti nebo jeho majetkovým poměrům,
- klient provádí převody majetku, které zjevně nemají ekonomický důvod,
- prostředky, s nimiž klient nakládá, zjevně neodpovídají povaze nebo rozsahu jeho podnikatelské činnosti nebo jeho majetkovým poměrům,
- účet je využíván v rozporu s účelem, pro který byl zřízen,
- klient vykonává činnosti, které mohou napomáhat zastření jeho totožnosti nebo zastření totožnosti skutečného majitele,
- klientem nebo skutečným majitelem je osoba ze státu, který nedostatečně nebo vůbec neuplatňuje opatření proti prání špinavých peněz,
- povinná osoba má pochybnosti o pravdivosti získaných identifikačních údajů o klientovi,
- klient se odmítá podrobit kontrole nebo odmítá uvést identifikační údaje osoby, za kterou jedná.

Zákon stanovuje i výši sankcí při nedodržení jednotlivých povinností.

ČINNOST FINANČNÍHO ANALYTICKÉHO ÚTVARU

Finanční analytický útvar vznikl k 1. červenci 1996 a organizačně patří pod Ministerstvo financí. Jeho úkolem je v souladu se zákonem č. 253/2008 Sb. přijímat, shromažďovat a analyzovat oznámení o podezřelých obchodech od povinných osob, uchovávat je v centrální databázi a v případě podezření ze spáchání trestného činu podat trestní oznámení.

Tabulka 10-1: Činnost finančního analytického útvaru

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Přijatá oznámení o podezřelém obchodu	1970	3267	3404	3480	2048	2320	2224	1887	1970	2191
Podaná trestní oznámení	114	103	208	137	102	78	191	296	256	429

Zdroj: Vlastní zpracování údajů z FAÚ (2012), FAÚ (2013) a údajů Ministerstva financí (<http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/boj-proti-prani-penez-a-financovani-tero/vysledky-cinnosti-financniho-analytickeh/2008/zprava-o-vysledcich-cinnosti-2000-2008-9329>), [cit. 2013-11-12]

Tabulka 10-1 zachycuje vývoj počtu přijatých oznámení o podezřelém obchodu (naprostá většina z nich byla podána z bankovního sektoru) a počtu podaných trestních oznámení.

10.2 KORUPCE

DEFINICE 20

Korupci můžeme definovat jako zneužití pravomocí (postavení, funkce) za účelem získání nezaslouženého osobního prospěchu.

Jak uvádí Úřad vlády (2011), korupce je transakce zpravidla mezi dvěma stranami, kdy jedna strana poptává odměnu za poskytnutí neoprávněné výhody druhé straně, která tuto odměnu nabízí. Korupce je tedy tím typem trestné činnosti, kdy všichni zúčastnění jsou pachatelé a mají z této činnosti prospěch.

10.2.1 DRUHY A DŮSLEDKY KORUPCE

Pojem korupce zahrnuje společenské jevy, které se svým charakterem radikálně liší, a to podle formy úplatku (peníze, věcné plnění, protislužba či společenské výhody), výše úplatku (od hodnoty několika set korun až po stovky milionů), rozsahu zainteresovaných osob (od dvou po desítky), složitosti (od primitivního předání úplatku po složité toky peněz) i délky procesů (od jednorázové korupce po dlouhodobou organizovanou aktivitu). Vedle úplatkářství patří k hlavním formám korupce i klientelismus (navazování známostí a vytváření vzájemně závislých vztahů) a nepotismus (situace, kdy podnikatel uzavře nápadně výhodnou smlouvu s příbuzným úředníka, který má o něčem rozhodnout). Uvedené rozdíly v jednotlivých případech korupce odráží členění korupce na drobnou a organizovanou (Tabulka 10-2).

Tabulka 10-2: Rozdíly mezi drobnou a organizovanou korupcí

Charakteristika	Drobná korupce	Organizovaná korupce
vztah podpláceného a podplácejícího	situacní charakter	systémová, připravovaná, dlouhodobá aktivita
objem prostředků, kterých se korupce týká	malé prostředky, většinou peníze v hotovosti	veliké prostředky
finanční převody	fyzický převod nebo předání peněz	finanční prostředky putují složitou cestou, může se jednat o směnu
odhalitelnou běžnými kontrolními metodami	porušení pravidel snadno dohátelné	porušení pravidel těžko dohátelné, často nemusí být přítomno
míra organizovanosti a utajení	netvoří se sítě, utajení relativně malé	sít' je k realizaci nutná
odhalování a vyšetřování	nasazení operativní techniky je efektivní, vyšetřování jednoduché, problémem je množství případů	velmi složité, nutná spolupráce různých orgánů, často lze stíhat pouze dílčí část organizované korupce

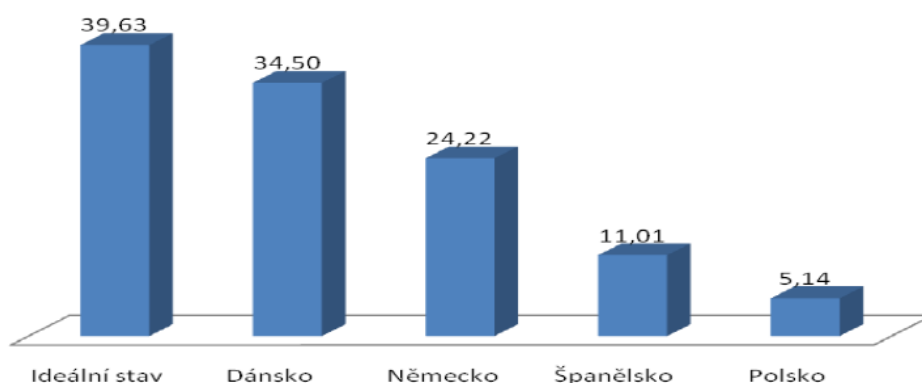
Zdroj: Vlastní zpracování dle Úřad vlády (2013), s. 7.

Jak uvádí Úřad vlády (2013), poměrně složité je i vyjádření **pojmu korupce v trestním zákoníku**. Pro účely policejní statistiky se pod korupčními trestnými činy rozumí zejména: přijetí úplatku (§ 331), podplacení (§ 332), nepřímé úplatkářství (§ 333), pletichy v insolvenčním řízení (§ 226), porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže (§ 248), sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256), pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257), nebo pletichy při veřejné dražbě (§ 258). K trestným činům, které mají znaky korupčního chování v určitých zvláštních situacích, lze řadit také například trestné činy porušení povinnosti při správě cizího majetku (§ 220 a § 221) a zneužití informace a postavení v obchodním styku (§ 255).

Korupce má závažné **důsledky**. Korupce narušuje konkurenční prostředí, vyvolává nedůvěru k demokratickým principům a k právnímu řádu. Nemalým způsobem zatěžuje i veřejné rozpočty. Národní ekonomická rada vlády (NERV) vyčíslila negativní vliv korupce na život občanů České republiky jako množství peněz, o které přichází státní rozpočet. V Grafu 10-2 je uvedeno, kolik miliard korun by přibýlo do státního rozpočtu, pokud by

úroveň korupce v České republice klesla na úroveň uvedených zemí; v levém sloupečku je potom uveden ideální stav, tj. pokud by v České republice korupce neexistovala vůbec. Z uvedených výsledků je vidět, že v roce 2010 stála korupce český státní rozpočet 39 mld. Kč. Uvedená částka však představuje pouze přímé ekonomické ztráty, vedle toho je třeba počítat i se sekundárními vlivy na hospodářský růst a kvalitu života. Nespokojenost občanů s veřejnými službami způsobuje větší tendenci podvádět na daních, čímž se dále zmenšují veřejné zdroje. Společnosti, které jsou zapojeny do korupce, získávají tržní výhodu a vytlačují z trhu ty společnosti, které se korupčního jednání nedopouštějí. Vyšší míra korupce je spojena i s nižší úrovní zahraničních investic.

Graf 10-2: Přímý fiskální benefit ze snížení korupce na úroveň vybraných evropských zemí (v mld. Kč)

Zdroj: Úřad vlády (2013), s. 26.

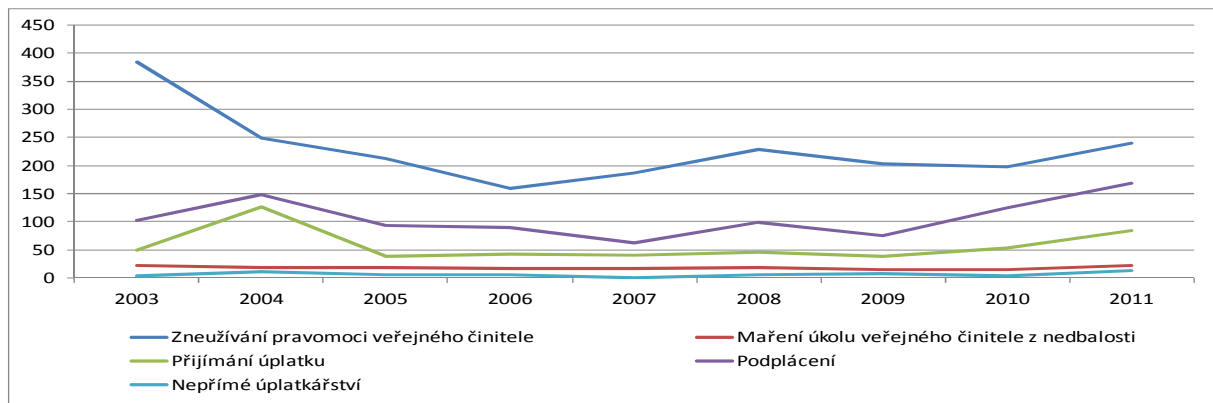
10.2.2 MĚŘENÍ KORUPCE

O míře korupce vypovídají zejména následující přístupy:

- statistiky trestného činu korupce,
- průzkumy vlády,
- údaje Světové banky,
- indexy společnosti Transparency International.

Statistiky trestného činu korupce eviduje Policie České republiky. Vypovídají o vývoji jednotlivých trestných činů v oblasti korupce, o vývoji počtu obžalovaných a odsouzených osob. Jak je patrné z Grafu 10-3, převažujícím typem trestného činu je zneužívání pravomocí veřejného činitele. V letech 2005 až 2009 statistiky ukazují poměrně dramatický pokles korupčních trestných činů, který však patrně nelze zdůvodnit tím, že by se těchto trestných činů páchalo méně. Důvodem je spíše nižší ochota občanů oznamovat korupční trestné činy, případně nízká efektivita orgánů činných v trestním řízení.

Graf 10-3: Vývoj počtu zjištěných vybraných trestných činů souvisejících s korupcí spáchaných v ČR v letech 2003 – 2011

Zdroj: Vlastní zpracování údajů z Úřad vlády (2013), s. 34-35.

Vláda České republiky v rámci sestavování strategií pro boj s korupcí zkoumá v rámci průzkumů to, který segment společnosti vnímají občané ČR jako nejvíce zasažený korupcí. Z Tabulky 10-3 vyplývá, že se dlouhodobě na předních místech umísťují orgány z veřejného sektoru, bankovníctví je uváděno spíše až na posledních místech.

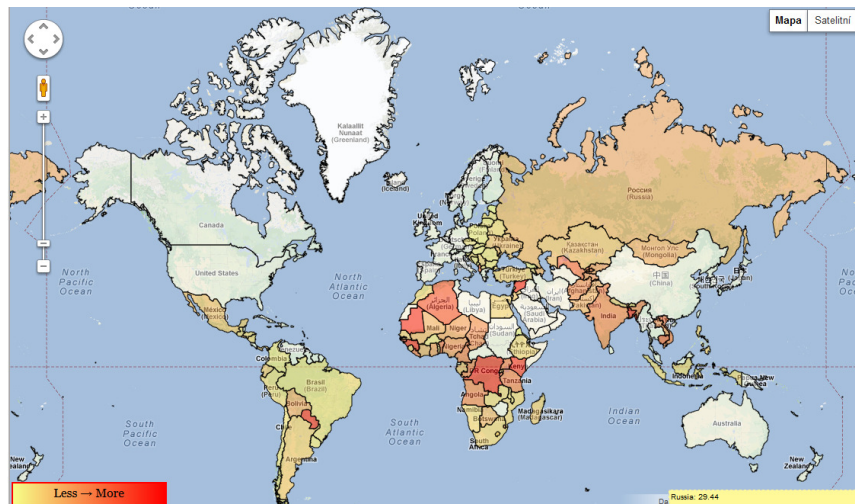
Tabulka 10-3: Oblast, kde je úplatkářství nejvíce rozšířeno – pořadí institucí

	rok 1998	rok 2001	rok 2002	rok 2003	rok 2006	rok 2009
1.	úřední výkony úřady	úřady	úřady	úřady	úřady	politické strany
2.	soudnictví	soudnictví	zdravotnictví	zdravotnictví	policie	úřady
3.	zdravotnictví	policie	policie	policie	vláda	ministerstva
4.	policie	zdravotnictví	soudnictví	soudnictví	politické strany	vláda
5.	služby	ministerstva	celnice	celnice	ministerstva	soudnictví
6.	školství	celnice	ministerstva	ministerstva	podnik. sféra	podnik. sféra
7.	pohostinství	bankovníctví	školství	školství	soudnictví	policie
8.	armáda	armáda	bankovníctví	bankovníctví	zdravotnictví	zdravotnictví
9.		školství	armáda	armáda	celnice	armáda
10.					školství	školství
11.					armáda	celnice
12.					neziskový sektor	neziskový sektor
13.					bankovníctví	bankovníctví

Zdroj: Úřad vlády (2013), s. 16.

Statistiky korupce lze pro jednotlivé země nalézt i na webových stránkách **Světové banky**. K dispozici jsou jak údaje o procentu firem, které jsou v dané zemi připraveny dát úplatek, tak i statistiky firem, které se setkaly s požadavkem na úplatek, procento firem, které vnímají korupci jako podstatnou apod. Z Grafu 10-4 vyplývá, že míra korupce je nejvyšší v afrických a asijských zemích a také v Rusku.

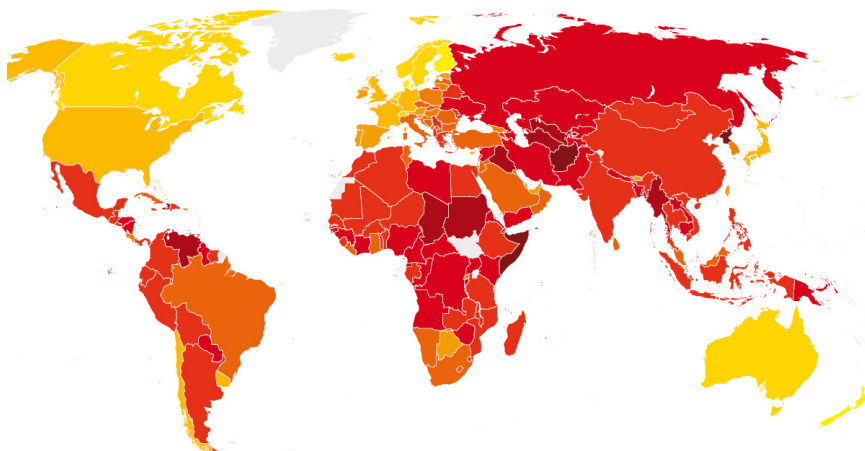
Graf 10-4: Procento firem, které jsou připraveny dát úplatek

Zdroj: Data Světové banky, grafické zpracování *Encyclopedia of the Nations* (<http://www.nationsencyclopedia.com/WorldStats/ESI-informal-payment-public-officials.html>), [cit. 2013-11-10]

Úrovní korupce se zabývá i **Transparency International**, mezinárodní nevládní organizace bojující proti korupci a zvyšující veřejné povědomí o korupci. Transparency International má pobočky ve více než 130 zemích a korupci měří prostřednictvím několika indexů. Asi nejznámějším z nich je **Index vnímané korupce** (CPI – Corruption Perception Index), který vychází z průzkumů veřejného mínění a výzkumů mezi podnikateli, analytiky a zástupci odborné veřejnosti. CPI může nabývat hodnot od 0 do 100, kde hodnota 0 značí vysokou korupci a hodnota 100 představuje prostředí bez korupce (do roku 2011 se hodnoty indexu CPI pohybovaly v rozmezí od 0 do 10, od roku 2012 používá Transparency International jinou metodiku). Současně jsou jednotlivé země řazeny dle pořadí, kde čím vyššího pořadí země dosáhne, tím lépe je na tom z hlediska korupce. Česká republika byla v roce 2012 na 54. místě z celkového počtu 174 zemí, což spolu s hodnotou indexu ve výši 49 představuje poměrně slabý výsledek a ukazuje na určitou úroveň korupce. To dokládají i údaje v Grafu 10-5, kde je opět vidět, v kterých zemích je korupce vnímaná jako největší (čím červenější barva, tím větší korupce).

Graf 10-5: Index vnímané korupce v roce 2012

Zdroj: *Transparency International* (2012), s. 2-3.

Kromě CPI konstruuje Transparency International i další indexy, například **Globální barometr korupce** (GCB – Global Corruption Barometer), který je založen na průzkumu mínění více než 60 tisíc občanů v 60 zemích a zkoumá, který sektor podle občanů trpí nejvíce korupcí, jaké změny ohledně korupce občané očekávají a jak účinně hodnotí protikorupční opatření vlády. Také podle GCB není bankovníctví tím hlavním sektorem, významnější je spíše veřejný sektor, soudnictví apod. Transparency International zveřejňuje i **Index plátců úplatků** (BPI – Bribe Payers Index), který je založen na průzkumu mínění manažerů v 30 zemích a řadí největší světové vývozce podle tendence jejich firem k uplácení v zahraničí.

10.2.3 KORUPCE V BANKOVNICTVÍ

Jak je vidět z předchozí podkapitoly, korupce je problémem především ve veřejném sektoru. V bankovníctví se nejedná o příliš frekventované téma. V bankovním sektoru může být korupce vyvolána řadou ekonomických důvodů, k nimž patří zejména nedostatečná transparentnost bankovníctví, nedostatečná transparentnost nabídek jednotlivých bankovních produktů, bankovní tajemství, složitost regulace a dohledu, nejednoznačná regulativní pravidla. Bankovní tajemství a omezená transparentnost některých postupů je na druhé straně současně přirozeným rysem bankovníctví.

K **nejrozšířenějším oblastem korupce v bankovníctví** patří nepochybně poskytování úvěrů (kde úplatek může být protislužbou jak za samotné schválení žádosti o poskytnutí úvěru, tak i za rychlost vyřízení žádosti), poskytování bankovních záruk, oceňování majetku a cenných papírů. Z hlediska finančního dopadu na banku je rozdíl, zda se nechá zkorumpovat vrcholový manager nebo řadový pracovník.

Prostor pro korupci je možné minimalizovat (a snížit tak korupci v bankovníctví) zejména následujícími způsoby:

- učinit proces rozhodování o úvěrech co nejvíce transparentní,
- odosobnit vztah mezi bankou a klientem využíváním elektronických forem bankovníctví,
- preciznější, transparentnější a srozumitelnou legislativou,
- informačním otevřením bankovního sektoru.

11 HOSPODAŘENÍ BANK

Existence banky, stejně jako existence ostatních ekonomických subjektů, je podmíněna jejím úspěšným hospodařením. Důležité je především to, kde banka získala zdroje ke svému podnikání, jaké to jsou zdroje a jak jsou využívány.

DEFINICE 21

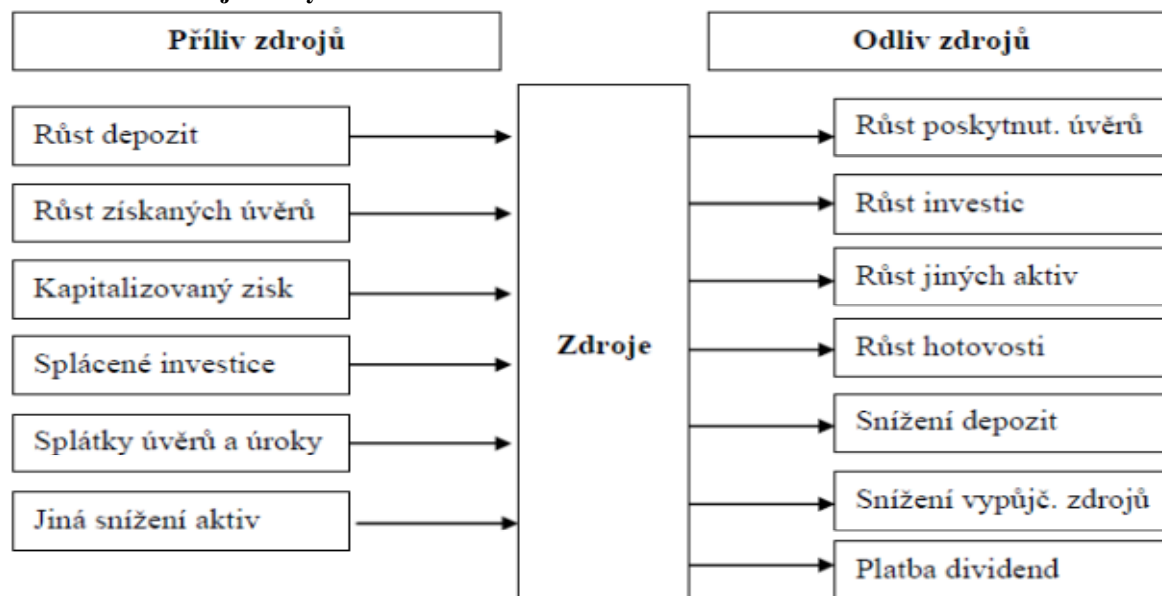
Management banky spočívá v řízení procesu získávání zdrojů a jejich využívání, sledování krátkodobých i dlouhodobých cílů bankovního podnikání s cílem maximalizovat zisk nebo bohatství vlastníků banky (Polouček a kol., 2013).

Cíl maximalizovat bohatství vlastníků přitom může mít různorodé formy:

- maximalizovat zisk banky, což se odrazí v maximalizaci dividend,
- maximalizovat cenu akcie,
- dosáhnout dividend, které odpovídají požadavkům vlastníků.

Banku můžeme z dynamického hlediska chápat jako spojení zdrojů, jejichž objem i struktura se neustále mění v závislosti na tom, jak zdroje do banky přitékají a jak odtékají, tj. jak jsou využívány (Graf 11-1). Zdroje banky přitom mohou být vlastní (kapitál) i cizí (depozita a ostatní cizí zdroje financování, cizí zdroje financování mohou mít různou dobu splatnosti (krátkodobou, střednědobou i dlouhodobou). O struktuře zdrojů banky vypovídá strana pasiv v bilanci (kap. 7). O využití zdrojů banky potom informaci poskytuje strana aktiv v bilanci, banky tedy mohou získané zdroje využít na financování primárních či sekundárních aktiv, úvěrů a investic (kap. 3).

Graf 11-1: Tok zdrojů banky

Zdroj: Vlastní zpracování dle Polouček a kol. (2013), s. 122.

Management banky potom znamená řízení neustále se měnícího toku zdrojů, s cílem maximalizovat bohatství vlastníků (viz výše) a minimalizovat riziko, které banka podstupuje. Pro naplnění tohoto cíle je potřeba zaměřit se na základní principy hospodaření bank a na strukturu výnosů a nákladů banky.

11.1 ZÁKLADNÍ PRINCIPY HOSPODAŘENÍ BANK

Podnikání banky je realizováno na dvou základních principech, které spolu souvisejí: na principu návratnosti a principu ziskovosti (Kašparovská a kol., 2006). Přijímání vkladů a poskytování úvěrů bankou probíhá na **principu návratnosti**, uplatnění **principu ziskovosti** je významné především z dlouhodobého hlediska, neboť tvorba zisku je předpokladem samotné existence banky.

Banky přitom hospodaří tak, aby dosáhly určité rentability (ziskovosti) vložených prostředků při udržování určité likvidity a solventnosti.

Rentabilita představuje takové hospodaření banky, při kterém výnosy převyšují náklady, a banka dosahuje zisku. Míru rentability lze posuzovat pomocí poměrových ukazatelů rentability (kap. 12.2.1), o úspěšnosti hospodaření banky vypovídá i měření efektivnosti bankovního podnikání (blíže v předmětu Bankovní modely a analýzy).

Při své činnosti banka musí být v kterémkoliv okamžiku likvidní. **Likvidita** znamená schopnost banky dostát v každém okamžiku svým splatným závazkům, zejména kdykoliv v požadované formě vyplatit splatné vklady klientů, resp. provést platbu z účtu podle příkazu klienta (Kašparovská a kol., 2006). Také míru likvidity lze hodnotit s využitím poměrových ukazatelů likvidity (kap. 12.2.2), alternativou je výpočet likvidního gapu (blíže v předmětu Řízení finančních a bankovních rizik).

Solventnost potom představuje schopnost banky uhradovat běžné náklady a závazky v dlouhodobém horizontu. Banka může zůstat solventní, i když v daném roce hospodaří se ztrátou. Na solventnost banky ukazuje adekvátní hodnota její kapitálové přiměřenosti (kap. 7.2, kap. 12.2.5).

Rentabilita, likvidita i solventnost jsou navzájem provázány. Mezi likviditou a rentabilitou je inverzní vztah, protože platí, že ta nejlídnější aktiva jsou současně nejméně výnosná. Vazba mezi likviditou a solventností je také poměrně jasná: solventní banka by neměla mít problémy se získáním depozit klientů nebo finančních prostředků na mezibankovním trhu. Jakmile se ale zhorší kapitálová přiměřenost banky, nutnost zabezpečit dostatečnou likviditu nabývá na významu. Nelídní banka se velmi rychle může stát nesolventní, což platí i naopak. Existuje ale i vazba mezi rentabilitou a solventností: zisk banky představuje jednu z položek vlastního kapitálu (kap. 7.2). Vyšší rentabilita banky proto může zvyšovat i její solventnost.

11.2 VÝKAZ ZISKU A ZTRÁTY BANKY

Stejně jako ostatní ekonomické subjekty, i banky svou ekonomickou aktivitou vytvářejí výnosy a náklady. Veškeré výnosy a náklady banky musí zaúčtovat, a tím se projeví ve výkazu zisku a ztráty. Výkaz zisku a ztráty banky je tokovým účetním výkazem, ve kterém jsou uspořádány položky nákladů a výnosů a výsledku hospodaření. Uspořádání a označování položek výkazu zisku a ztráty je stanoveno ve Vyhlášce č. 501/2002 Sb. takto:

1. výnosy z úroků a podobné výnosy, zvlášť se uvádí úroky z dluhových cenných papírů,
2. náklady na úroky a podobné náklady, zvlášť se uvádí náklady na úroky z dluhových cenných papírů,
3. výnosy z akcií a podílů, v členění na výnosy z účastí s podstatným vlivem, výnosy z účastí s rozhodujícím vlivem a ostatní výnosy z akcií a podílů,
4. výnosy z poplatků a provizí,
5. náklady na poplatky a provize,
6. zisk nebo ztráta z finančních operací,
7. ostatní provozní výnosy,

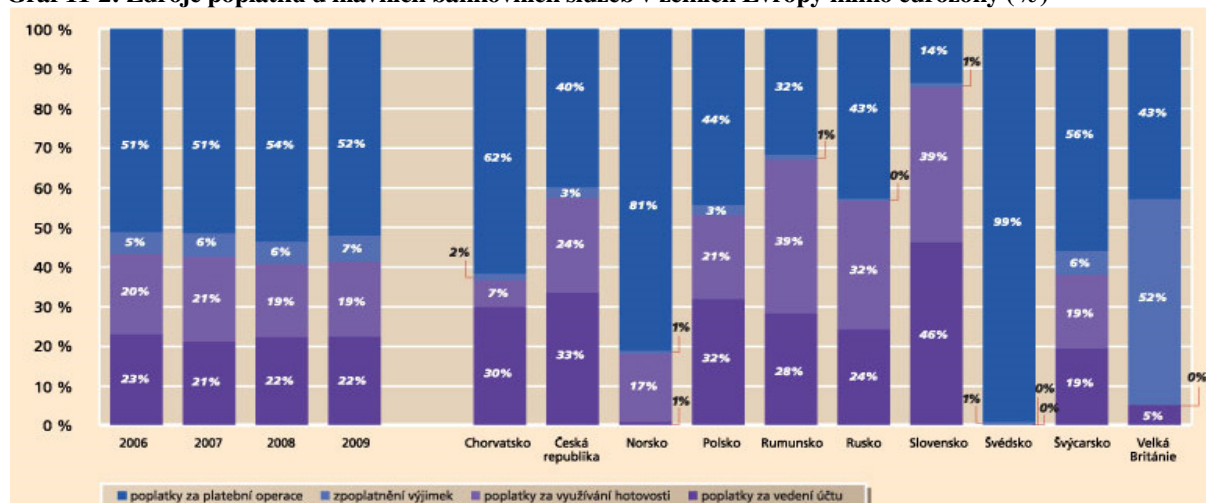
8. ostatní provozní náklady,
9. správní náklady, v členění na náklady na zaměstnance (zvlášť se uvádí sociální a zdravotní pojištění) a ostatní správní náklady,
10. rozpuštění rezerv a opravných položek k dlouhodobému hmotnému a nehmotnému majetku,
11. odpisy, tvorba a použití rezerv a opravných položek k dlouhodobému hmotnému a nehmotnému majetku,
12. rozpuštění opravných položek a rezerv k pohledávkám a zárukám, výnosy z dříve odepsaných pohledávek,
13. odpisy, tvorba a použití opravných položek a rezerv k pohledávkám a zárukám,
14. rozpuštění opravných položek k účastem s rozhodujícím a podstatným vlivem,
15. ztráty z převodu účastí s rozhodujícím a podstatným vlivem, tvorba a použití opravných položek k účastem s rozhodujícím a podstatným vlivem,
16. rozpuštění ostatních rezerv,
17. tvorba a použití ostatních rezerv,
18. podíl na ziscích nebo ztrátách účastí s rozhodujícím nebo podstatným vlivem,
19. zisk nebo ztráta za účetní období z běžné činnosti před zdaněním,
20. mimořádné výnosy,
21. mimořádné náklady,
22. zisk nebo ztráta za účetní období z mimořádné činnosti před zdaněním,
23. daň z příjmů,
24. zisk nebo ztráta za účetní období po zdanění.

Jednotlivé druhy výnosů a nákladů banky a zisk banky si budeme podrobněji charakterizovat v následujících podkapitolách.

11.2.1 VÝNOSY BANKY

Základní zdroj výnosů u banky představují úrokové výnosy. **Úrokové výnosy** jsou tvořeny zejména úroky inkasovanými z úvěrů poskytnutým nebankovním klientům. Kromě toho do úrokových výnosů patří i úroky z úvěrů poskytnutých ostatním finančním institucím, úroky z vkladů banky uložených u jiných bank. Součástí úrokových výnosů jsou i úroky z bankou držaných dlužnických cenných papírů, zejména výnosy z dluhopisů nebo státních pokladničních poukázek.

Graf 11-2: Zdroje poplatků u hlavních bankovních služeb v zemích Evropy mimo eurozóny (%)

Zdroj: Machala (2011), s. 10.

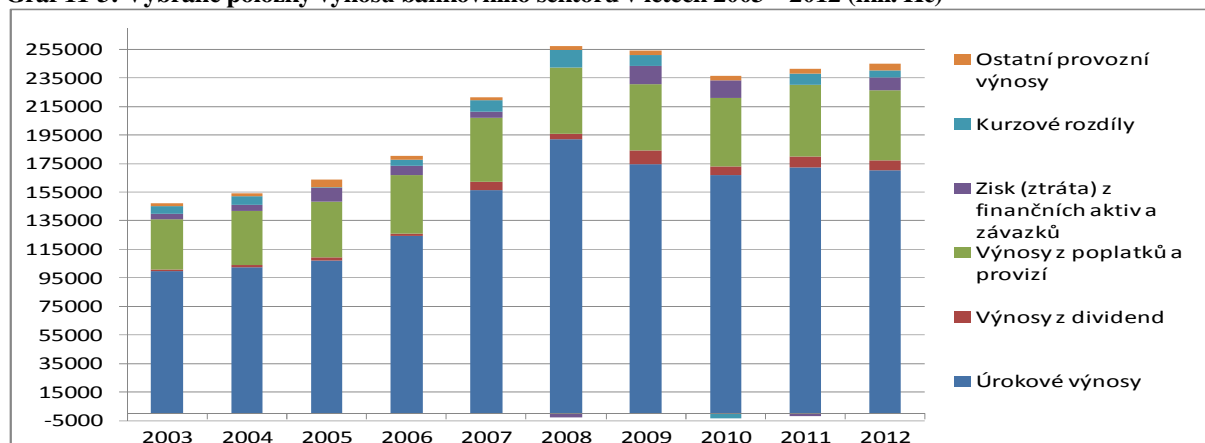
Další skupinu výnosů banky potom představují **neúrokové výnosy**. Ty jsou z velké části tvořeny výnosy z poplatků a provizí. Banky si účtují poplatky a provize za mnoho služeb poskytovaných klientům (vedení účtů, provádění platebních příkazů, používání platebních karet a produktů elektronického bankovníctví, směnárenské služby, poskytnutí úvěru, předčasné splacení úvěru apod.).

O výši poplatků se v České republice vedou široké diskuze. Podle průzkumu Evropské komise, publikovaného v roce 2009, patří poplatky v České republice k těm relativně vysokým – v žebříčku 27 zemí z Evropské unie se Česká republika umístila jako země se sedmými nejvyššími bankovními poplatky (EC, 2009). Největší část poplatků v České republice představují poplatky za platební operace, následované poplatky za vedení účtu (Graf 11-2). Kromě samotné výše poplatků může být problémem i velká nepřehlednost sazebníků některých bank, která ztěžuje porovnání výše poplatků mezi jednotlivými bankami.

Do neúrokových výnosů však patří i výnosy z dalších finančních operací (jako jsou obchody s cennými papíry, devizami, deriváty apod.) a výnosy získané z prodeje majetku a jiných podobných operací.

Graf 11-3 zachycuje vývoj vybraných položek výnosů českého bankovního sektoru v posledních deseti letech. Z grafu je velice dobře patrné, že rozhodující část výnosů bank tvoří právě úrokové výnosy, druhou nejvýznamnější položku představují výnosy z poplatků a provizí.

Graf 11-3: Vybrané položky výnosů bankovního sektoru v letech 2003 – 2012 (mil. Kč)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ČNB (http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/zakladni_ukazatele_fin_trhu/banky/index.html), [cit. 2013-11-14]

11.2.2 NÁKLADY BANK

Tak jako úrokové výnosy představují základní zdroj výnosů banky, úrokové náklady jsou nejdůležitější položkou nákladů bank. **Úrokové náklady** jsou tvořeny zejména úroky placenými z přijatých klientských vkladů, důležité jsou ale i úroky placené ostatním bankám a úroky placené držitelům bankou emitovaných dlužnických cenných papírů (například hypotečních zástavních listů).

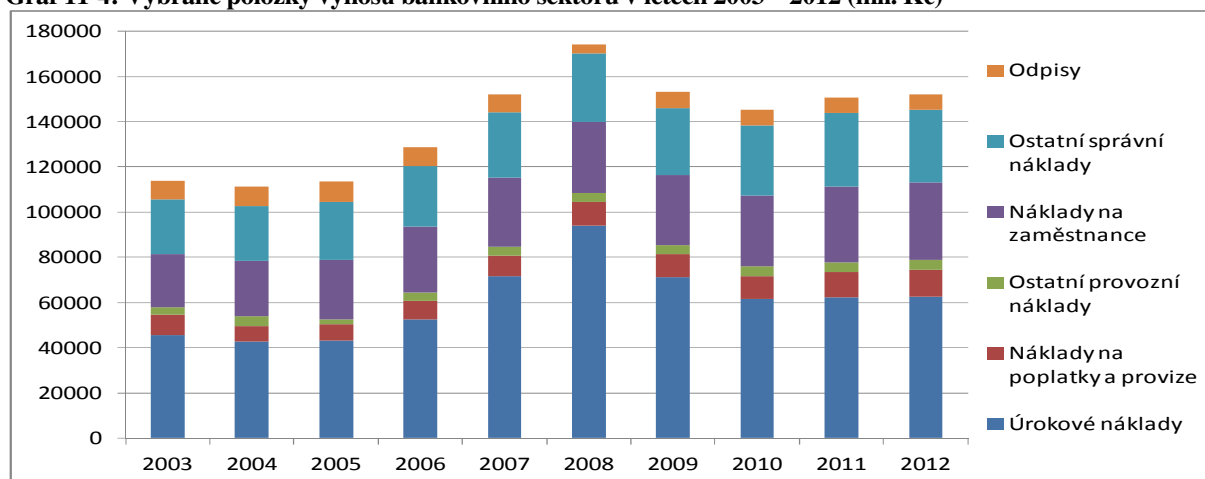
Další významnou položkou nákladů jsou **správní náklady**. Ty obsahují následující položky:

- náklady na mzdy a platy zaměstnanců,
- náklady na zdravotní a sociální pojištění,
- ostatní náklady na zaměstnance (na jejich vzdělávání, stravování, cestovné, zdravotní péči),
- ostatní správní náklady (sem patří nájemné, spotřeba energie, náklady na audit, reklamu, právní a daňové poradenství a ostatní nakupované služby).

Složku nákladů, která může velice výrazně snížit zisk banky, představují **odpisy a tvorba rezerv a opravných položek**. Na rozdíl od předchozích položek nákladů, tyto náklady nejsou bankami reálně hrazeny, nestojí tedy za nimi odpovídající výdaje. Odpisy znamenají finanční vyjádření postupného opotřebení dlouhodobého majetku. Rezervy a opravné položky se vytvářejí (a vstupují tak do nákladů) tehdy, když dochází k nesplacení úvěrů. Naopak pominou-li důvody pro tvorbu rezerv a opravných položek, jsou tyto rezervy a opravné položky rozpuštěny do výnosů. Pravidla pro vytváření rezerv a opravných položek jsou v České republice stanovena ve Vyhlášce č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry. Čím méně kvalitní úvěrové portfolio banka má, tím více opravných položek musí vytvářet a tím více se snižuje hodnota jejího zisku.

V Grafu 11-4 je potom zachycen vývoj vybraných položek nákladů českého bankovního sektoru v letech 2003 – 2012. Údaje v grafu dokládají, že objemově nejdůležitější položku nákladů banky tvoří úrokové náklady, velice důležité jsou však i náklady na zaměstnance a ostatní správní náklady.

Graf 11-4: Vybrané položky výnosů bankovního sektoru v letech 2003 – 2012 (mil. Kč)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ČNB (http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/zakladni_ukazatele_fin_trhu/banky/index.html), [cit. 2013-11-14]

11.2.3 ZISK BANK

Porovnáváním různých položek nákladů a výnosů získáváme různé kategorie zisku. Chceme-li se zaměřit na zisk banky pocházející z její hlavní aktivity, tj. přijímání vkladů a poskytování úvěrů, můžeme vypočítat čistý úrokový výnos. **Čistý úrokový výnos**, nebo také úrokový zisk, je rozdílem mezi celkovými úrokovými výnosy a celkovými úrokovými náklady. Představuje obvykle rozhodující část celkového zisku banky. Pokud hodnotu čistého úrokového výnosu vydělíme celkovými aktivy přinášejícími výnosy, získáme hodnotu **čistého úrokového marže**. Z tohoto ukazatele potom lze vyčíst informace o obchodní strategii banky, o míře její angažovanosti v depozitně-úvěrových obchodech a závislosti na úrokových výnosech. Důležitým ukazatelem je i **úrokové rozpětí**, které získáme, když od průměrné výnosnosti úvěrů odečteme průměrnou nákladovost vkladů. Výše úrokového rozpětí vypovídá o ziskovosti tradičních bankovních aktivit a o schopnosti managementu banky řídit zprostředkovatelskou funkci banky, jeho hodnota je však ovlivněna i úrovní konkurence v bankovním sektoru.

Zaměříme-li se na veškeré náklady a výnosy banky, získáme **hrubý zisk**, tj. rozdíl mezi celkovými výnosy a celkovými náklady banky. Pokud od hrubého zisku odečteme daň z příjmů, získáme **čistý zisk**. Z čistého zisku je část vyplacena akcionářům ve formě dividend, zbytek se stává **nerozděleným ziskem**. Hodnotu nerozděleného zisku tedy získáme, když od čistého zisku banky odečteme výši vyplacených dividend. Vývoj vybraných položek zisku českého bankovního sektoru zobrazuje Tabulka 11-1.

Tabulka 11-1: Vývoj vybraných položek zisku bankovního sektoru v letech 2003 – 2012 (mil. Kč)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Zisk z finanční činnosti	90252	103486	108957	116836	134392	138024	168378	157376	162086	166563
Hrubý zisk	41251	45355	49273	49166	59201	54049	70984	65636	63432	76700
Daň z příjmů	11074	12503	9847	11241	12213	8345	11008	9980	10095	12356
Čistý zisk	30176	32852	39426	37925	46987	45705	59976	55656	53337	64344

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČNB (2013b), ČNB (2010), ČNB (2007) a ČNB (2004).

Vyššího zisku banka může dosáhnout zejména následujícími způsoby:

- zvýšením výnosové míry u každého typu aktiv,
- restrukturalizací aktiv ve prospěch aktiv s vyššími výnosy,
- zvýšením výnosů z poplatků a provizí, a to buď zvýšením objemu transakcí, nebo zvýšením ceny těchto transakcí,
- snížením úrokových i neúrokových nákladů banky na cizí i vlastní zdroje,
- větším využíváním levnějších zdrojů,
- zefektivněním provozu banky a snížením personálních a provozních nákladů.

Je přitom třeba mít na paměti to, že **na zisk banky působí faktory**, z nichž některé jsou managementem velice snadno **ovlivnitelné** (jako je podnikatelský mix, náklady banky či kvalita portfolia), jiné jsou však managementem **neovlivnitelné** (jako je vývoj a výše úrokových sazeb, celkové ekonomické podmínky či změna konkurence). I u faktorů managementem neovlivnitelných je však velký prostor pro to, aby se management banky pokusil dopady těchto faktorů na výnosy banky co nejvíce omezit.

12 FINANČNÍ ANALÝZA BANK

Cílem finanční analýzy banky je zhodnotit finanční hospodaření banky a využít zjištěné závěry pro budoucí finanční plánování (blíže o plánování v bance například Zimková, 2010). Provedená finanční analýza nám taktéž poskytne informaci o silných a slabých stránkách banky.

Oproti klasickým podnikům je **finanční analýza bank** poněkud **specifická**, a to z několika důvodů. Ne všechny standardně používané poměrové ukazatele je možné použít i pro hodnocení finanční situace banky; například při posuzování likvidity či kapitálové přiměřenosti musí poměrové ukazatele odrážet specifickou bankovního podnikání. Výsledky vypočítaných poměrových ukazatelů se mohou v některých případech výrazně lišit od hodnot dosahovaných nefinančními podniky. Nespornou výhodou je potom to, že údaje týkající se bankovního sektoru jako celku zcela běžně publikují centrální banky, je proto velmi jednoduché získané výsledky porovnat s odvětvovým průměrem.

Při provádění finanční analýzy banky můžeme využívat zejména tyto **informační zdroje**:

- rozvahu,
- výkaz zisku a ztráty,
- výkaznictví banky, tj. výkazy o angažovanosti, kapitálové přiměřenosti, likviditě, kvalitě aktiv apod.,
- přílohu k účetní závěrce.

Při interpretaci výsledků finanční analýzy je zapotřebí brát v potaz následující **omezení finanční analýzy** (Kašparovská a kol., 2006):

- ukazatele jsou tvořeny na základě účetních údajů, které se vždy vztahují k minulosti (to s sebou nese riziko, že výsledky nemusí být aktuální, v některých případech mohou být až zavádějící – finanční analýzu proto může být vhodné doplnit kvalifikovaným odhadem výsledků),
- bilanční údaje vyjadřují hodnotu aktiv i pasiv v účetních cenách, ty však vůbec nemusí odrážet aktuální tržní cenu aktiv,
- v účetnictví nejsou zachyceny některé zdroje, které mají výrazný vliv na efektivní podnikání banky, příkladem takového zdroje je kvalifikace a zkušenosti zaměstnanců banky, kvalita manažerských a informačních systémů, kvalita obchodně provozních procesů apod.,
- finanční analýza nepodchycuje mimobilanční položky, i ty jsou však spojeny s tvorbou výnosů a nákladů (kap. 8.2).

Získané výsledky jsou, nebo by měly být, zajímavé pro **uživatele finanční analýzy**, mezi něž patří:

- akcionáři banky, které zajímá zejména rentabilita vložených prostředků, stabilita banky a perspektiva vyplácení dividend,
- management banky, který může získané informace využít jako podklad pro rozhodování; v některých bankách výše odměn pro management banky závisí na výsledcích hospodaření,
- orgán regulace a dohledu, který monitoruje banky z důvodu zachování stability bankovního sektoru,

- klienti banky, jimž mohou výsledky finanční analýzy napovědět, kam mají uložit své vklady, kterou banku požádat o poskytnutí úvěru či kterou banku využívat pro platební styk,
- zaměstnanci banky, kteří si prověří perspektivu svého dalšího zaměstnání,
- věřitelé banky, kteří se mohou lépe rozhodnout, zda dané bance poskytnout případný další mezibankovní úvěr nebo jinou formu financování,
- konkurenti, kteří své výsledky srovnávají s ostatním srovnatelnými bankami.

Hodnota určitého ukazatele má sama o sobě pouze velmi omezenou vypovídací schopnost. Tak jako při finanční analýze nefinančních podniků, i v případě finanční analýzy bank je proto pro kvalifikovanou analýzu zapotřebí pracovat s **časovou řadou hodnot ukazatelů** (což nám umožní srovnání v čase a sledování trendů vývoje) a s hodnotami ostatních bank, případně s **průměrem za bankovní sektor** (což nám umožní srovnání s ostatními a vyhodnocení, zda a jak se daná banka odchyluje od průměru).

12.1 HODNOCENÍ TRENDŮ VE VÝVOJI BILANCE BANKY

V rámci finanční analýzy můžeme hodnotit trendy ve vývoji důležitých položek bilance banky. Růst banky je vyjádřen třemi základními ukazateli:

- růstem aktiv (celkové bilanční sumy),
- růstem hodnoty poskytnutých úvěrů,
- růstem hodnoty klientských vkladů.

Pro všechny tři ukazatele v obecné rovině platí, že kladná hodnota ukazatele (tj. meziročně došlo k růstu uvedené položky) je chápána jako pozitivní signál vývoje banky, záporná hodnota ukazatele (tj. meziroční pokles uvedené položky) je vnímán jako negativní signál a nulová hodnota ukazatele (tj. k meziroční změně položky nedošlo) je vnímán neutrálně (Babouček, 1996). Zároveň je ale nutné hodnoty ukazatelů posoudit v kontextu celkového vývoje.

Růst aktiv a růst hodnoty poskytnutých úvěrů je nutné posuzovat v kontextu kvality aktiv a kapitálové přiměřenosti banky. Příliš velký růst může být signálem toho, že banka roste „nadměrně“, za cenu až bezhlavého poskytování úvěrů bez ohledu na úvěrovou kvalitu dlužníků. Je také možno očekávat, že pokud současně nedochází i k růstu kapitálu banky, postupně bude klesat kapitálová přiměřenost banky, což může ohrozit solventnost banky.

Růst hodnoty klientských vkladů je potom potřeba hodnotit v kontextu úrokových sazeb, které banka slibuje vkladatelům. V obecné rovině rostoucí objem vkladů svědčí o schopnosti banky získávat klienty v konkurenčním prostředí. Pokud ale k růstu dochází za cenu nadprůměrně vysokých úrokových sazeb (ve srovnání s hodnotami obvyklými v bankovním sektoru), opět se nejedná o pozitivní signál, neboť jednak to ukazuje na nižší důvěryhodnost banky, jednak taková strategie v dlouhodobějším časovém horizontu snižuje rentabilitu banky.

12.2 POMĚROVÉ UKAZATELE

DEFINICE 22

Poměrové ukazatele jsou nejčastěji používanou metodou finanční analýzy. Poměrový ukazatel se vypočítá jako podíl dvou položek, nejčastěji ze základních účetních výkazů. Hodnota ukazatele pak vyjadřuje velikost ukazatele v čitateli na jednotku ukazatele ve jmenovateli (Růčková, 2011).

Poměrové ukazatele jsou obvykle seskupovány podle určitých znaků do skupin. Pro oblast finanční analýzy banky budeme používat poměrové ukazatele rentability, likvidity, kvality aktiv, produktivity a kapitálové přiměřenosti. Jejich charakteristika je náplní následujících podkapitol. Výsledné hodnoty poměrových ukazatelů je potřeba vyhodnocovat komplexně, protože je velmi pravděpodobné, že v některých oblastech na tom bude banka lépe a v jiných hůře.

12.2.1 POMĚROVÉ UKAZATELE RENTABILITY

Analýza ukazatelů rentability je jedním ze základních pilířů posouzení úspěšnosti bankovního podnikání. Rentabilita je schopnost banky hospodařit tak, aby výnosy převyšovaly náklady a banka dosahovala zisku. K nejčastěji používaným ukazatelům rentability patří výnosnost aktiv a výnosnost kapitálu. **Výnosnost aktiv** (ROA – return on assets) se vypočítá podle následujícího vzorce:

$$ROA = \frac{\text{čistý zisk}}{\text{celková aktiva}} * 100(\%) \quad (12.1)$$

Hodnota ukazatele ROA ukazuje na schopnost managementu banky využít aktiva banky k vytvoření zisku. Zahrnuje výsledky všech typů bankovních operací, odráží se v něm schopnost managementu reagovat na vnější prostředí a tržní podmínky. Za mezinárodně uznávanou dobrou úroveň tohoto ukazatele se považuje hodnota 1 % (Hrdý, 2005), při vyhodnocování výsledků ukazatele je možné využít doporučené hodnoty (Tabulka 12-1).

Tabulka 12-1: Vztah mezi hodnotou ROA a návratností aktiv

Hodnoty ROA (%)	Návratnost aktiv
< 0,75	slabá
0,75 – 1,00	pod standardem
1,00 – 1,25	dobrá
1,25 – 1,75	velmi dobrá
> 1,75	excelentní

Zdroj: Ziegler a kol. (1997), s. 35.

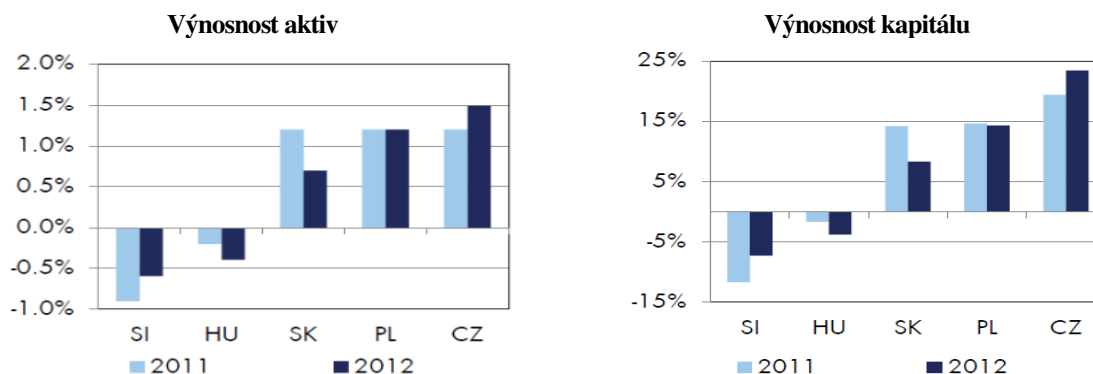
Jak je vidět z Tabulky 12-2, výnosnost aktiv českých bank je velice dobrá, a to i v mezinárodním srovnání (Graf 12-2).

Tabulka 11-2: Rentabilita bankovního sektoru v letech 2003 – 2012 (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Výnosnost aktiv	1,21	1,26	1,39	1,23	1,33	1,16	1,47	1,34	1,24	1,39
Výnosnost kapitálu	23,80	24,60	26,39	23,41	25,39	21,73	25,84	21,86	19,35	21,37

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ČNB (http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/zakladni_ukazatele_fin_trhu/banky/index.html), [cit. 2013-11-14]

Graf 12-1: Výnosnost aktiv a kapitálu ve vybraných zemích v letech 2011 a 2012 (%)

Zdroj: Raiffeisen Research (2013), s. 21.

Výnosnost kapitálu (ROE – return on equity) představuje míru výnosu, která náleží akcionářům banky. Pomocí ukazatele ROE mohou akcionáři hodnotit úspěšnost jejich investice vzhledem k podstoupenému riziku a ve srovnání s alternativními investičními příležitostmi. Hodnota tohoto ukazatele by měla být rozhodně vyšší než výnos dlouhodobých cenných papírů. Růst hodnoty ukazatele ROE může být důsledkem jak zlepšení výsledku hospodaření, tak i poklesu vlastního kapitálu. Výnosnost kapitálu vypočítáme podle následujícího vzorce:

$$ROE = \frac{\text{čistý zisk}}{\text{kapitál}} * 100(\%) \quad (12.2)$$

Oba ukazatele rentability se používají v několika variantách. Relativně velice často se používají ukazatele **ROAA** (return on average assets) a **ROAE** (return on average equity), které vztahují čistý zisk k průměrným aktivům, respektive k průměrnému kapitálu.

Mezi ukazateli výnosnosti aktiv a výnosnosti kapitálu platí následující vztah:

$$\frac{\text{čistý zisk}}{\text{kapitál}} = \frac{\text{čistý zisk}}{\text{celková aktiva}} * \frac{\text{celková aktiva}}{\text{kapitál}} \quad (12.3)$$

neboli

$$ROE = ROA * LM \quad (12.4)$$

kde LM je pákový multiplikátor (multiplikátor kapitálu). Jedná se o převrácenou míru kapitálové přiměřenosti. Vztah 12.4 dokládá, jak je výnosnost aktiv citlivá na způsob financování aktiv, tj. na poměr vlastních a cizích zdrojů. Čím více cizích zdrojů banka využívá, tím vyšší hodnoty výnosnosti kapitálu může dosáhnout (při dané hodnotě výnosnosti aktiv).

Zatímco hodnoty ROE bank se příliš neliší od hodnot výnosnosti kapitálu nefinančních podniků, výnosnost aktiv a pákový multiplikátor se liší významně. Banky totiž mají daleko větší podíl cizího kapitálu (tj. daleko vyšší LM) a daleko nižší výnosnost aktiv. Rozdíly v ROA a LM však existují i mezi bankami, kdy malé banky obvykle mají nižší LM než velké banky. Průměrná hodnota LM v bankovním sektoru je okolo 15, velké banky mají pákový multiplikátor 20 a víc (Rose, 2002).

Ukazatele rentability je možné dekomponovat na dílčí ukazatele několika rozklady, blíže např. Ziegler a kol. (1997) či Kašparovská a kol. (2006).

12.2.2 POMĚROVÉ UKAZATELE LIKVIDITY

Měření bankovní likvidity prostřednictvím ukazatelů likvidity vychází z rozdělení veškerých položek bilance banky na likvidní aktiva, nelikvidní aktiva, stálá pasiva a volatelná pasiva. Tyto kategorie jsou proti sobě různými způsoby poměřovány (Ziegler a kol., 1997). Poměrové ukazatele likvidity umožňují posoudit, zda je banka likvidní, tedy zda je schopná dostát svým závazkům v době, kdy se stanou splatnými. Mohou pomoci identifikovat hlavní trendy ve vývoji likvidity. Ukazatele odrážejí skutečnost, že banka by měla být schopna financovat své potřeby, a to v přijatelném čase a s přijatelnými náklady. To může zahrnovat držbu portfolia likvidních aktiv, držbu významného objemu stabilních pasiv (zejména depozit drobných střadatelů) nebo udržování úvěrových linek s ostatními finančními institucemi. Existuje celá řada poměrových ukazatelů likvidity, výhodou následujících pěti ukazatelů likvidity je to, že je možné je vypočítat pouze na základě veřejně dostupných údajů.

Patrně nejvyužívanějším poměrovým ukazatelem likvidity je podíl likvidních aktiv na celkových aktivech (12.5).

$$L1 = \frac{\text{likvidní aktiva}}{\text{celková aktiva}} * 100(\%) \quad (12.5)$$

DEFINICE 23

Do **likvidních aktiv** zahrnujeme pokladní hotovost, pohledávky vůči centrální bance, pohledávky vůči úvěrovým institucím splatné na požádání a dluhopisy emitované centrálními bankami a vládními institucemi.

Tento ukazatel vyjadřuje, jaká část z celkových aktiv tvoří aktiva, která může banka pohotově přeměnit na hotovost. Všeobecně platí, že čím větší je hodnota tohoto ukazatele, tím lépe banka zvládne případný likvidní šok. Protože však likvidní aktiva zpravidla generují nízký výnos, není příliš vysoká hodnota tohoto ukazatele žádoucí. Je proto zapotřebí nalézt optimální poměr mezi likviditou a rentabilitou.

Následující poměrový ukazatel rovněž pracuje s likvidními aktivy, tentokrát je však poměřuje k vkladům klientů (12.6).

$$L2 = \frac{\text{likvidní aktiva}}{\text{vklady klientů}} * 100(\%) \quad (12.6)$$

Ukazatel měří likviditu banky za předpokladu, že by banka nebyla schopna v případě potřeby získat žádné prostředky ani od ostatních bank, ani prodejem emitovaných dlužnických cenných papírů. Banka je schopna dostát svým závazkům, když hodnota tohoto ukazatele dosáhne alespoň 100 %. Nižší hodnoty ukazatele ukazují na zvýšenou citlivost banky na výběr depozit vkladateli. V praxi bude hodnota tohoto ukazatele prakticky vždy nižší než 100 %, protože banky nedrží vklady klientů ve formě likvidních aktiv, ale používají je pro financování úvěrové aktivity.

O likviditě banky vypovídá i podíl poskytnutých úvěrů na celkových aktivech (12.7).

$$L3 = \frac{\text{poskytnuté úvěry}}{\text{celková aktiva}} * 100(\%) \quad (12.7)$$

Hodnota ukazatele vypovídá o tom, jaká část aktiv banky je vázána v nelikvidních úvěrech. Interpretace je proto opačná než u předchozích ukazatelů: čím vyšší je hodnota ukazatele L3, tím méně likvidní banka je. Příliš nízká hodnota tohoto ukazatele ale může

signalizovat, že banka dostatečně nevyužívá úvěrové možnosti a připravuje se tím o důležitý zdroj zisku. Babouček (1996) doporučuje stanovit rozmezí hodnot tohoto ukazatele na 45 až 65 %. Je-li hodnota ukazatele nižší než 45 %, banka vykazuje nadměrnou likviditu, což má nepříznivý vliv na její rentabilitu, je-li naopak hodnota ukazatele vyšší než 65 %, likvidita banky je nízká a banka podstupuje zvýšené riziko, že nebude schopna dostát svým závazkům.

Následující ukazatel poměruje nelikvidní úvěry k vkladům klientů (12.8):

$$L4 = \frac{\text{poskytnuté úvěry}}{\text{vklady klientů}} * 100(\%) \quad (12.8)$$

Vyšší hodnota ukazatele L4 znamená nižší likvidita banky. Podíl úvěrů na vkladech současně poskytuje informaci o tom, jaká část úvěrů poskytnutých bankou je financována z klientských vkladů. Hodnoty ukazatele nižší než 100 % znamenají, že poskytnuté úvěry jsou plně kryty klientskými vklady. Hodnoty ukazatele vyšší než 100 % potom znamenají, že pro poskytování úvěrů banky potřebují také jiné zdroje financování, jako jsou mezibankovní úvěry či prostředky získané emisí dlužnických cenných papírů. I když je velká část klientských vkladů v podobě vkladů na viděnou, přesto jsou obvykle v čase stabilní. Pro banku je tak z hlediska rizika likvidity výhodná spíše nižší hodnota tohoto ukazatele. Vysoká hodnota ukazatele signalizuje zranitelnost bank, zejména v případě turbulencí na trhu.

Pro vyhodnocení likvidity banky je vhodné zohlednit i její **pozici na mezibankovním trhu**, kde banky mohou čerpat nebo poskytovat úvěry. Aktivita banky na mezibankovním trhu se projevuje v bilanci banky: úvěr poskytnutý jiné bance zvýší pohledávky za bankami na straně aktiv, úvěr čerpaný od jiné banky zvýší závazky vůči bankám na straně pasiv. Porovnáním pohledávek za bankami se závazky vůči bankám získáme čistou pozici banky na mezibankovním trhu. Pokud objem pohledávek za bankami převyšuje objem závazků vůči bankám, je daná banka na mezibankovním trhu čistým věřitelem. Pokud je však objem závazků vůči bankám větší než objem pohledávek za bankami, banka je v pozici čistého dlužníka. Pokud vztáhneme čistou pozici banky na mezibankovním trhu k celkovým aktivům, můžeme hodnoty ukazatele porovnávat pro různě velké banky (12.9):

$$L5 = \frac{\text{pohledávky za bankami} - \text{závazky vůči bankám}}{\text{celková aktiva}} * 100(\%) \quad (12.9)$$

Čistí věřitelé mají hodnotu ukazatele L5 kladnou, čistí dlužníci potom zápornou. Získávání prostředků na mezibankovním trhu je ve srovnání s klientskými vklady podstatně flexibilnější, avšak vzhledem k nízké stabilitě tohoto zdroje financování (banka je neustále pod kontrolou své věřitelské protistrany, která v případě pochybností o finanční situaci dané banky nemusí obnovit další půjčky) je podstatně rizikovější. Banky v pozici čistého dlužníka jsou tak mnohem zranitelnější.

Tabulka 12-3: Vývoj poměrových ukazatelů likvidity bankovního sektoru v letech 2003 – 2012 (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Likv.aktiva / celk.aktiva	35,9	38,4	32,8	30,4	24,0	23,1	25,3	26,1	26,9	29,1
Likv.aktiva / vklady	54,5	51,1	50,5	45,5	36,6	35,9	38,0	38,8	40,8	42,5
Úvěry / celková aktiva	39,4	40,7	39,5	45,2	48,1	61,1	60,7	60,9	60,4	59,2
Úvěry / vklady	59,8	61,9	60,8	67,7	74,6	97,1	94,6	94,2	96,1	90,3
Čis.pozice / celk.aktiva	18,7	17,6	1,4	0,9	0,5	-0,0	0,0	0,6	-0,8	1,1

Zdroj: Vlastní výpočty dle ČNB (2013b), ČNB (2010), ČNB (2007) a ČNB (2004).

Jak je patrné z Tabulky 11-3, likvidita českého bankovního sektoru je, po určitém poklesu v průběhu finanční krize, v posledních letech na velice dobré úrovni. Banky přiměřeně úvěrují, na mezibankovním trhu jsou v průměru v pozici čistého věřitele, poskytnuté úvěry financují zejména z klientských vkladů.

12.2.3 POMĚROVÉ UKAZATELE KVALITY AKTIV

Poměrové ukazatele kvality aktiv obvykle poměřují objem vytvořených opravných položek k základně, z níž jsou tvořeny, tedy k úvěrovým pohledávkám (12.12). Zaměřujeme se i na strukturu úvěrového portfolia z hlediska jeho kvality, tj. k celkovému objemu úvěrů poskytnutých klientům poměřujeme úvěry v selhání (12.10) či klasifikované úvěry (12.11).

$$A1 = \frac{\text{úvěry v selhání}}{\text{celkové úvěry klientům}} * 100(\%) \quad (12.10)$$

$$A2 = \frac{\text{klasifikované úvěry}}{\text{celkové úvěry klientům}} * 100(\%) \quad (12.11)$$

U **podílu úvěrů v selhání** (tj. úvěrů nestandardních, pochybných a ztrátových) i **klasifikovaných úvěrů** (tj. úvěrů sledovaných, nestandardních, pochybných a ztrátových) na celkových úvěrech klientům platí, že vyšší hodnota ukazatelů signalizuje horší kvalitu úvěrového portfolia a vyšší úroveň úvěrového rizika, podstupovaného bankou.

$$A3 = \frac{\text{opravné položky k úvěrům}}{\text{celkové úvěry klientům}} * 100(\%) \quad (12.12)$$

V obecné rovině platí, že růst **podílu opravných položek k celkovým úvěrům** ukazuje na to, že v důsledku horší kvality úvěrového portfolia banka musí vytvářet ve větší míře opravné položky. Příliš nízká hodnota tohoto ukazatele však také nemusí být optimální, a to v případě, že banka má velký podíl klasifikovaných úvěrů či úvěrů v selhání. Pak to znamená, že z nějakého důvodu banka nevytváří opravné položky v dostatečné výši. Problém špatné kvality úvěrů se tak pouze odsouvá do budoucnosti.

Velice významné je posuzovat tyto ukazatele v časové řadě, neboť tím můžeme odhalit trendy ve vývoji kvality úvěrového portfolia banky.

Východiskem pro výpočet poměrových ukazatelů kvality aktiv jsou **pravidla pro klasifikaci pohledávek z úvěrů a tvorbu rezerv a opravných položek**. Ta jsou v současnosti upravena ve Vyhlášce č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry. Detailně jsou tato pravidla probírána v předmětu Řízení finančních a bankovních rizik. Pro účely finanční analýzy banky nám postačí vědět, že banky zařazují pohledávky podle přesně stanovených kritérií do 2 základních kategorií: jako pohledávky bez selhání dlužníka a pohledávky se selháním dlužníka. Pohledávky bez selhání dlužníka zahrnují 2 podkategorie: pohledávky standardní a nestandardní. Pohledávky se selháním dlužníka zahrnují 3 podkategorie: pohledávky nestandardní, pochybné a ztrátové. Standardní pohledávky jsou pohledávky splácené dlužníkem podle dohodnutých podmínek, u dalších podkategorií se postupně zhoršuje kvalita pohledávek a ztrátové pohledávky jsou již zcela nenávratné nebo jsou návratné pouze částečně ve velmi malé hodnotě. Ke sledovaným, nestandardním, pochybným a ztrátovým jsou banky povinny vytvářet ve stanovené výši opravné položky. Údaje o struktuře úvěrového portfolia banky i o výši vytvořených opravných položek u většiny bank nalezneme v příloze k účetní závěrce v rámci výroční zprávy.

Tabulka 12-4: Vývoj poměrových ukazatelů kvality aktiv bankovního sektoru v letech 2003 – 2012 (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
A1 (úvěry v selhání)	12,3	11,3	10,1	9,8	6,3	7,2	9,9	10,9	10,1	9,9
A2 (klasifikov. úvěry)	6,1	4,8	3,9	3,5	2,8	3,2	5,2	6,2	5,9	5,9
A3 (opravn. položky)	3,8	2,8	2,6	2,3	1,7	1,9	2,6	3,7	3,6	2,9

Zdroj: Vlastní výpočty dle ČNB (2013b), ČNB (2010), ČNB (2007) a ČNB (2004).

Údaje v Tabulce 12-4 dokládají, že kvalita aktiv v českém bankovním sektoru je poměrně dobrá. Můžeme si všimnout, že všechny tři ukazatele se vyvíjí ve shodném trendu: když se tedy v letech 2003 – 2007 a 2011 – 2012 kvalita úvěrového portfolia zlepšovala (což dokládá klesající podíl úvěrů v selhání i klasifikovaných úvěrů na celkovém objemu poskytnutých úvěr), klesal i podíl vytvářených opravných položek k těmto úvěrům. Naopak se zhoršující se kvalitou úvěrového portfolia v letech 2008 – 2010 hodnota všech třech ukazatelů rostla.

12.2.4 POMĚROVÉ UKAZATELE PRODUKTIVITY

Skupina ukazatelů produktivity odráží kvalitu manažerského řízení banky. Vývoj těchto ukazatelů signalizuje, jak efektivně banka využívá své zdroje. Jde i o ukazatel, pomocí něhož můžeme vyhodnotit konkurenceschopnost banky. Lze přitom využít ukazatele celkové produktivity, objemové ukazatele produktivity a ukazatele nákladové intenzity.

Všechny tři skupiny ukazatelů jsou založeny na poměrování určité veličiny k **průměrnému přepočtenému počtu zaměstnanců**. Způsob zjišťování průměrného ročního přepočteného počtu zaměstnanců je upraven ve vyhlášce č. 518/2004 Sb., kterou se provádí zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. Průměrný roční přepočtený stav zaměstnanců získáme tak, že vezmeme počet hodin odpracovaný všemi zaměstnanci, k němuž připočítáme počet neodpracovaných hodin (v důsledku čerpání dovolení, překážek v práci, pracovní neschopnosti nebo ošetřování člena rodiny). Získané číslo vydělíme celkovým ročním fondem pracovní doby připadající na jednoho zaměstnance pracujícího na plnou pracovní dobu (což je například 2024 hodin při osmihodinové pracovní době). Protože pro vypočítání průměrného přepočteného počtu zaměstnanců nemají externí analytici potřebné informace, budeme uvedené veličiny namísto toho poměřovat k počtu zaměstnanců banky.

UKAZATELE CELKOVÉ PRODUKTIVITY

Ukazatele celkové produktivity poměřují k počtu zaměstnanců čistý zisk (12.13) nebo celková aktiva (12.14).

$$P1 = \frac{\text{čistý zisk po zdanění}}{\text{průměrný přepočtený počet zaměstnanců}} * 100(\%) \quad (12.13)$$

$$P2 = \frac{\text{celková aktiva}}{\text{průměrný přepočtený počet zaměstnanců}} * 100(\%) \quad (12.14)$$

Obecně lze říci, že vyšší hodnoty ukazatelů signalizují vyšší míru využití zaměstnanců, tj. stanovené úrovně čistého zisku nebo velikosti celkových aktiv lze dosáhnout i s menším počtem zaměstnanců.

OBJEMOVÉ UKAZATELE PRODUKTIVITY

Objemové ukazatele produktivity stanovují hodnotu prodaných úvěrů (12.15) a nakoupených depozit (12.16) na jednoho zaměstnance.

$$P3 = \frac{\text{objem prodaných úvěrů}}{\text{průměrný přepočtený počet zaměstnanců}} * 100(\%) \quad (12.15)$$

$$P4 = \frac{\text{objem nakoupených depozit}}{\text{průměrný přepočtený počet zaměstnanců}} * 100(\%) \quad (12.16)$$

I tady platí, že vyšší hodnota ukazatelů naznačuje lepší využití zaměstnanců.

UKAZATELE NÁKLADOVÉ INTENZITY

Konečně, ukazatele nákladové intenzity vyjadřují průměrnou výši personálních nákladů (12.17) či celkových nákladů (12.18) na jednoho zaměstnance.

$$C1 = \frac{\text{personální náklady}}{\text{průměrný přepočtený počet zaměstnanců}} * 100(\%) \quad (12.17)$$

$$C2 = \frac{\text{celkové náklady}}{\text{průměrný přepočtený počet zaměstnanců}} * 100(\%) \quad (12.18)$$

U těchto dvou ukazatelů jsou obecně příznivější spíše jejich nižší hodnoty. Ani růst hodnoty ukazatelů nákladové intenzity nemusí být nepříznivým jevem. Je totiž dobré tyto ukazatele vyhodnocovat v kontextu ostatních poměrových ukazatelů produktivity – pokud roste produktivita banky rychlejším tempem než její nákladovost, vypovídá to o tom, že banka má schopné manažery, kteří banku řídí směrem k vyšší konkurenceschopnosti.

Tabulka 12-5: Vývoj poměrových ukazatelů produktivity bankovního sektoru v letech 2003 – 2012 (tis. Kč)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
P1 (čistý zisk)	30176	32852	39426	37925	46987	45705	59976	55656	53337	64344
P2 (celková aktiva)	65998	69185	77447	81964	89990	106488	111425	110594	115760	119084
P3 (úvěry)	20927	22939	27332	31951	37705	45737	48069	55549	57869	58814
P4 (vklady)	4 954	43734	49290	52970	57490	65813	71261	71216	73174	77940
C1 (person. nákl.)	601	643	699	758	750	799	821	807	848	858
C2 (celk. náklady)	2642	2855	3049	3453	3806	5340	4661	4409	4500	4223

Zdroj: Vlastní výpočty dle ČNB (2013b), ČNB (2010), ČNB (2007) a ČNB (2004).

Z Tabulky 12-5 je vidět, že ukazatele celkové produktivity i objemové produktivity v posledních deseti letech rostou, což signalizuje vyšší výkonnost bankovního sektoru. Současně s tím rostla i nákladová intenzita; pozitivní vývoj naznačuje pokles podílu celkových nákladů na průměrném počtu zaměstnanců v posledních letech.

12.2.5 UKAZATEL KAPITÁLOVÉ PŘIMĚŘENOSTI

Ukazatel kapitálové přiměřenosti je v případě bank zcela specifický. Vyjadřuje vztah mezi skutečnou výší kapitálu banky a jeho požadovanou výší vzhledem k rizikovosti aktivit banky. Cílem je zajistit dostatečnou výši kapitálu jako zdroje ke krytí ztrát a zamezit tak přenosu ztrát na věřitele banky. Ukazatel kapitálové přiměřenosti je sledován Českou národní bankou, banky jej pravidelně zveřejňují.

Podle Vyhlášky č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry se kapitálová přiměřenost banky vypočítá jako 8 % z podílu, v jehož čitateli je kapitál a ve jmenovateli kapitálové požadavky (12.19).

$$KP = 8 \% z \frac{\text{kapitál}}{\text{kapitálové požadavky}} \quad (12.19)$$

Jak již bylo uvedeno v kap. 7.2, kapitál banky je součet původního kapitálu (tier 1) a dodatkového kapitálu (tier 2) snížený o odčitatelné položky (zejména kapitálové investice bank do jiných finančních institucí větší než 10 % základního kapitálu dané instituce) a zvýšený o kapitál na krytí tržního rizika (tier 3), při dodržení stanovených limitů. Kapitálové požadavky jsou součtem kapitálových požadavků k úvěrovému, tržnímu a operačnímu riziku, jejich výše se vypočítá podle postupů stanovených vyhláškou (při dodržení stanovených podmínek mají banky možnost volby z několika metod výpočtu).

Banka splňuje kapitálovou přiměřenost, pokud hodnota ukazatele kapitálové přiměřenosti činí alespoň 8 %. Rostoucí hodnota tohoto ukazatele je pozitivní informací pro orgány dohledu a pro bankovní věřitele. Na druhé straně ale dlouhodobý růst tohoto ukazatele může být doprovázen stagnací či poklesem tempa růstu rentability podnikání, což není příliš vhodné pro investory a akcionáře. Vývoj kapitálové přiměřenosti českého bankovního sektoru byl prezentován v Grafu 7-4 v kap. 7.2. Zajímavý může být i pohled na strukturu kapitálu a kapitálových požadavků. Protože v současné podobě platí pravidla kapitálové přiměřenosti až od poloviny roku 2007, časové řady nemohou být tak dlouhé jako v případě ostatních ukazatelů. Proto se omezíme na posledních pět let.

Tabulka 12-6: Vývoj kapitálu, kapitálových požadavků a kapitálové přiměřenosti bankovního sektoru v letech 2008 – 2012 (mil. Kč, %)

	2008	2009	2010	2011	2012
Kapitál celkem	230 851	264 735	289 350	303 499	320 934
z toho					
tier 1	219 858	237 594	263 420	281 981	311 534
tier 2	32 104	37 954	35 292	30 667	16 446
odčitatelné položky	21 111	10 812	9 362	9 149	7 045
tier 3	0	0	0	0	0
Kapitálový požadavek celkem	149 873	150 049	149 175	159 015	156 410
z toho					
k úvěrovému riziku	130 285	131 945	129 932	137 121	133 399
k tržnímu riziku	5 254	3 339	2 832	4 927	4 749
k operačnímu riziku	14 048	14 741	16 390	16 930	18 123
k ostatním rizikům	285	23	20	36	139
Kapitálová přiměřenost	12,32	14,11	15,52	15,27	16,42
Kapitálová přiměřenost Tier 1	11,74	12,67	14,13	14,19	15,93

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ČNB (http://www.cnb.cz/cs/dohled_financi_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/zakladni_ukazatele_fin_trhu/banky/index.html), [cit. 2013-11-15].

Z tabulky vyplývá, že naprostou většinu kapitálu českého bankovního sektoru tvoří nejkvalitnější původní kapitál tier 1; naproti tomu kapitál na krytí tržního rizika tier 3 se vůbec nevyužívá. Nejvíce kapitálu jsou banky povinny udržovat na krytí úvěrového rizika, druhým nejvýznamnějším je potom operační riziko. Kapitálová přiměřenost bank vysoko překračuje minimální stanovenou hranici 8 % (a to dokonce i tehdy, pokud za hodnotu kapitálu dosadíme pouze původní kapitál tier 1 – viz poslední řádek v tabulce); její hodnota se navíc v posledních letech ještě zvyšuje.

13 ISLÁMSKÉ BANKOVNICTVÍ

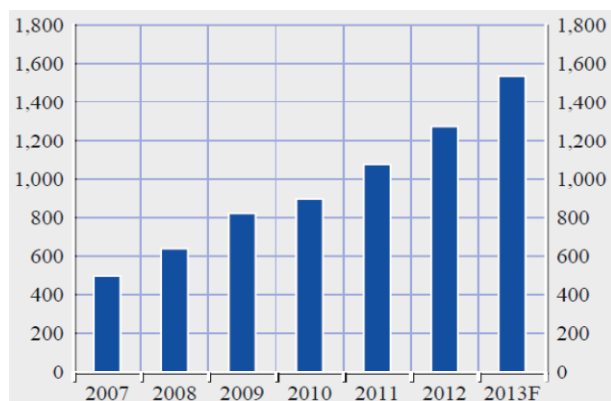
DEFINICE 24

Islámské banky jsou takové banky, které podnikají v souladu s islámským právem šaría.

Islámské právo je poměrně výjimečné, protože se nejedná o právo určitého státu, ale o právo osob určitého vyznání. Islámské právo je specifické i tím, že nejde o kodifikovaný zákon v pravém slova smyslu, ale spíše se hledá a nalézá jeho výklad (Maitah, 2009). Každá islámská banka má výbor složený ze zástupců bankovních úředníků a duchovních, kteří posuzují, zda jednotlivé transakce odpovídají právu šaría. Každý výbor má na přijatelnost dané transakce vlastní názor, což v praxi znamená, že jedna a ta samá transakce může být výborem šaría jedné banky schválena, avšak v jiné bance může být vyhodnocena jako neakceptovatelná.

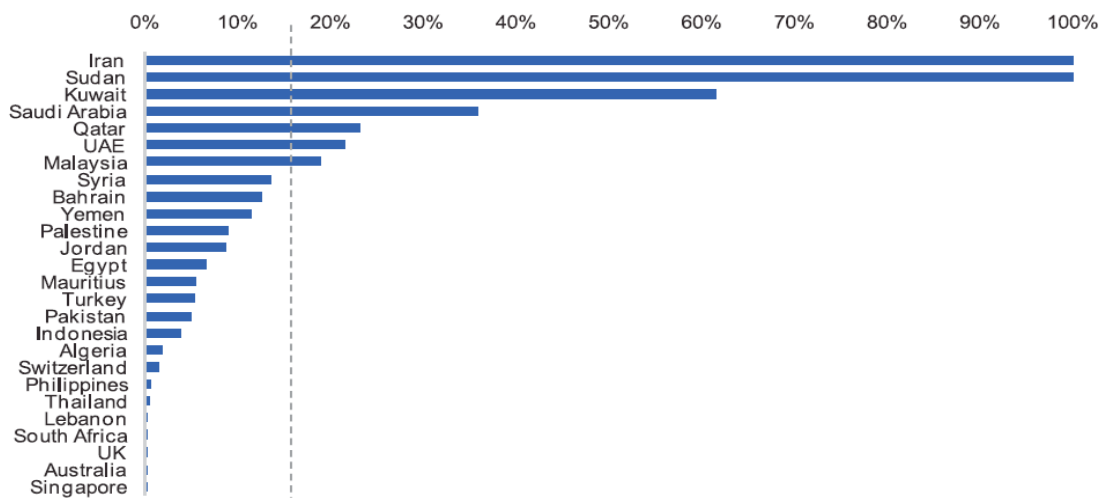
Význam islámského finančnictví v posledních letech výrazně roste. Svědčí o tom i skutečnost, že v roce 1999 vznikl na newyorské burze Dow Jonesův index pro islámské trhy. Je složen z 600 firem, mezi nimiž chybí ty, které se zabývají pro islám neetickým podnikáním (viz dále). Islámské bankovníctví je významnou součástí mezinárodního finančního systému a představuje jeho velice rychle rostoucí segment (Graf 13-1).

Graf 13-1: Trendy ve vývoji celosvětové hodnoty aktiv islámských bank (mld. USD)

Pramen: di Mauro a kol. (2013), s. 20.

Graf 13-2: Tržní podíl islámských bank ve vybraných bankovních sektorech

Zdroj: IFSB (2013), s. 8.

Na konci roku 2012 činila hodnota aktiv bank, které podnikají v souladu s právem šaría, více než 1,2 bilionů USD. Na celém světě dnes existuje více než 200 bank, které se označují jako islámské. Kromě zemí, v nichž je převažujícím náboženstvím islám, je možné islámské banky najít také v některých evropských zemích, v USA, Austrálii či Kanadě. Tržní podíl islámských bank v bankovních sektorech vybraných zemí zachycuje Graf 13-2. Z evropských zemí jsou v grafu uvedeny dvě: Švýcarsko a Velká Británie.

V České republice prozatím žádná islámská banka nefunguje, avšak to se do budoucna může změnit. Také proto je dobré znát základní principy fungování islámských bank i produkty, které islámské banky nabízí. Seznámíme se s nimi v následujících podkapitolách.

13.1 ZÁKLADNÍ PRINCIPY ISLÁMSKÉHO BANKOVNICTVÍ

Islámské bankovníctví je založeno na dodržování **čtyř hlavních principů**, které vychází z koránu a sunny (di Mauro a kol., 2013):

1. je zakázán úrok (riba),
2. obě strany zapojené do transakce musí sdílet výnos i riziko,
3. je zakázána nejistota a spekulace,
4. každá finanční transakce musí být zajištěna.

První princip tedy představuje **zákaz úroku**. Účelem tohoto zákazu je chránit slabší stranu v dané finanční transakci. V arabštině se jedná o slovo riba, které překládáme jako lichvu; stejným slovem se však současně označuje i úrok. Důsledkem tohoto zákazu je to, že islámské banky nabízí takové produkty, kdy banka přijímá nebo vyplácí podíl na zisku. Rozdíly mezi riba a podílem na zisku velice dobře patrné z Tabulky 13-1 jsou však.

Tabulka 13-1: Hlavní rozdíly mezi riba a podílem na zisku

	Riba (= úrok, lichva)	Podíl na zisku
Účel použití	Kladný a jistý výsledek zpoplatnění peněz	Nejistý výsledek produktivního využití peněz (např. obchodování)
Definice	Prémie, kterou platí dlužník věřiteli společně s jistinou (podmínka úvěru)	Rozdíl mezi výnosy a náklady dané transakce
Nejistota	Předem dohodnuto, proto jistota jak na straně dlužníka, tak i věřitele	I když je podíl na zisku předem domluven, jeho výše zůstává nejistá až do dokončení transakce
Možný výsledek	Nemůže být nikdy záporný (v nejlepším případě velmi nízký nebo nulový)	Může být jak kladný, tak i nulový či dokonce záporný
Pojetí v islámu	Zakazuje	Povoluje

Zdroj: Vlastní zpracování podle Musa a Musová (2009), s. 233.

Důsledkem druhého principu islámského bankovníctví, tj. že obě **strany zapojené do transakce musí sdílet výnos i riziko**, je prakticky minimalizace přehnaných (horentních) zisků a ztrát.

V rámci třetího principu – **zákazu nejistoty a spekulace** – je zakázána nejistota v podmínkách smlouvy. Podstupování určité míry rizika dovoleno je, za podmínky, že obě strany jsou detailně seznámeny s veškerými podmínkami i mírou postupovaného rizika.

Požadavek na **zajištění každé finanční transakce** hmotným a identifikovatelným podkladovým aktivem (tj. čtvrtý princip) zajišťuje, že islámské banky jsou propojeny s reálnou ekonomikou.

Kromě toho je v rámci islámského bankovníctví dbáno i na **etiku investování**. Není tedy možné získat prostředky na projekty spojené s tabákem, alkoholem, pornografií, herním průmyslem, vepřovým masem apod.

Uvedené principy vedou ke značné odlišnosti islámského bankovníctví od tradičního bankovníctví. Hlavní rozdíly vymezuje Tabulka 13-2. Detailněji se uvedeným rozdílům věnuje např. Musa (2011).

Tabulka 13-2: Srovnání islámského bankovníctví s tradičním bankovníctvím

	Islámské bankovníctví	Tradiční bankovníctví
Základní princip	Korán, islámské právo a islámská etika	Zisk (bez ohledu na etiku a náboženství)
Bankrot	Majitelé účtu mají stejná práva jako akcionáři	Vkladatelům jsou náhrady vypláceny dřív než akcionářům
Výnosy z kapitálu	Záleží na využití kapitálu, peníze ležící ladem nemohou přinést žádný výnos	Výnos přinášejí i peníze ležící ladem v podobě bankovních depozit
Nejistota	Nejistota v kontraktech je zakázána (proto ne deriváty apod.)	Obchody s deriváty jsou považovány za zdroj likvidity na kapitálových trzích
Sdílení zisku a ztráty	Většina transakcí založena na proměnlivém výnosu dle výkonnosti banky (klienti sdílí riziko, mohou dosáhnout vyššího výnosu)	Žádný vztah mezi výkonností banky a výnosy pro vkladatele, vkladatelé se nepodílí na riziku
Úroky z úroků	Dlužníkům v prodlení nelze úročit úroky	Dlužníkům v prodlení lze úročit úroky
Půjčky na peněžním trhu	Pro banky relativně těžké	Pro banky hlavní zdroj likvidity
Bonita	Důležitá je hlavně bonita objektu (projektu)	Důležitá je hlavně bonita subjektu (dlužníka)
Vztah s klientem	Vztah partnera, investora a obchodníka	Vztah dlužníka a věřitele
Pojištění depozit	Neexistuje	Existuje

Zdroj: Vlastní zpracování podle Musa a Musová (2009), s. 234-235.

13.2 ZÁKLADNÍ PRODUKTY ISLÁMSKÉHO BANKOVNICTVÍ

Mezi základní produkty islámského bankovníctví, kterým se budeme podrobněji věnovat, patří:

- wadia,
- mudaraba,
- mušaraka,
- idžara,
- istisna,
- khard hasan,
- murabaha,
- sukuk.

Wadia, nebo také úschova peněžních prostředků, je alternativou k depozitním produktům tradičních bank. Islámské banky nabízí tento produkt jak ve variantě podobné našemu běžnému účtu (tj. jde o produkt, který klientovi nepřináší žádný výnos, klient jej využívá pouze pro účely uskutečňování finančních transakcí a banka mezitím může prostředky klienta používat), tak i ve variantě bližící se našemu spořicímu účtu. Ten však pochopitelně není spojen s úrokem, který je v islámském bankovníctví zakázán. Namísto toho banka může klientům vyplácet pravidelně výnosy, jejichž výše závisí na rentabilitě banky a není předem garantována (je pouze garantován podíl na rentabilitě banky).

Mudaraba je kapitálovým propojením, nebo také dohodou o podílu na zisku. V současnosti se používá zejména pro krátkodobé financování, hlavně v případě nákupu zboží. Jedna strana poskytuje 100 % kapitálu, druhá strana (mudarib) dodává odbornou znalost, v případě potřeby poskytuje i pracovní sílu. Kromě toho mudarib řídí investici, dohlíží na nákup, skladování a prodej zboží, je odpovědný za pojištění zboží proti všem rizikům a pravidelně bance předkládá výkazy, které dokumentují řádný průběh mudaraby. Zisk je rozdělen podle předem stanovených poměrů, ztrátu nese poskytovatel kapitálu, který nad ním v podstatě nemá žádnou kontrolu (pouze kontroluje to, aby mudarib nepoužil peníze na jiný účel). Banka má pouze právo kdykoliv provést prohlídku zásob zboží a od mudariba může vyžadovat záruku za řádné plnění povinností mudariba. Platnost mudaraby je ohraničena vrácením kapitálu a výnosu z jeho využití bance. Kapitál investovaný do

mudaraby však není dluhem a mudarib nikdy není v pozici dlužníka vůči investorovi (islámské bance).

Mušaraka představuje společné podnikání. Jedná se o spolupráci mezi dvěma stranami, kde obě strany poskytují kapitál za účelem financování svých projektů, obě strany si potom mezi sebou podle předem dohodnutého poměru rozdělují zisk, ale i případné ztráty. Pokud jedna ze stran kromě kapitálu poskytuje i odborné znalosti, má nárok na vyšší podíl na zisku. Mušaraka je velmi podobná společnosti s ručením omezeným. Jednou ze smluvních stran přitom může být i islámská banka: pak banka zpravidla poskytuje více kapitálu, přičemž řízení obchodu se věnuje partner. Existuje několik typů mušaraky, přičemž základní jsou následující tři typy:

- Komerční mušaraka, což je nástroj používaný pro jediný konkrétní účel (např. nákup a prodej zařízení či zboží), kdy banka je jen financujícím spolupodílníkem. Stará se tedy o financování svého podílu na transakci, poskytuje bankovní služby (otevřít akreditivy, spravuje běžný účet mušaraky apod.), na řízení projektu či obchodu se však nepodílí. Obvykle se jedná o časově omezenou mušaraku. Jestliže se klientovi v podnikání nedaří, banka může převzít řízení mušaraky a poté ji případně zlikvidovat.
- Klesající účast, což je partnerství, při kterém banka podle pravidel vymezených smlouvou o partnerství postupně redukuje svůj podíl na projektu ve prospěch klienta. Klient bance splácí její podíl na investici spolu s předem dohodnutým procentem ze zisku. Tento typ mušaraky se využívá především u nově založených průmyslových či výrobních podniků.
- Stálá účast znamená, že banka se účastní na projektu dlouhodobě, takže zůstává partnerem až do ukončení projektu, případně do vypršení smlouvy. Jedná se o způsob financování dlouhodobých projektů.

Protože předchozí dva produkty – mušaraka a mudaraba – si jsou velice podobné, je vhodné zdůraznit hlavní rozdíly mezi nimi (Tabulka 13-3).

Tabulka 13-3: Hlavní rozdíly mezi mudarabou a mušarakou

	Mušaraka	Mudaraba
Investice kapitálu	Kapitál investují všichni partneři	Kapitál investuje pouze investor
Účast na řízení podniku	Všichni partneři	Pouze mudarib
Sdílení ztráty	Každý z partnerů do výše odpovídající podílu jejich investice	Ztrátu nese pouze investor
Aktiva podniku	Po spojení kapitálu se aktiva stávají společným majetkem partnerů. Partneři mohou těžit ze zhodnocení aktiv, ačkoli prostřednictvím tržeb nebylo dosaženo zisku.	Na růstu hodnoty aktiv získává jen investor. Mudarib může také vydělat, ale jen pokud prodává zboží se ziskem.

Zdroj: Vlastní zpracování podle Usmani (1998), s. 31.

Idžara je produkt, jehož podstatou je pronájem (tedy obdoba našeho leasingu). Islámská banka koupí zařízení požadované klientem a pronajme mu ho za smluvený poplatek. Výše poplatku i doba pronájmu jsou určeny předem. Zařízení zůstává majetkem pronajímatele (islámské banky), která dosahuje zisku z poplatků placených klientem za pronájem. Tak jako u nás existují dvě formy leasingu, operativní a finanční, obdobně je tomu i v islámském bankovníctví. Klasickou idžaru můžeme přirovnat k operativnímu leasingu, idžara wa iqtina má blíže k finančnímu leasingu, neboť se klient na začátku transakce zavazuje k tomu, že po skončení pronájmu odkoupí aktivum. Idžara byla využita např. v roce 1991, kdy byl tímto způsobem financováno pořízení letadel v hodnotě 60 milionů dolarů pro společnost Emirates Airlines.

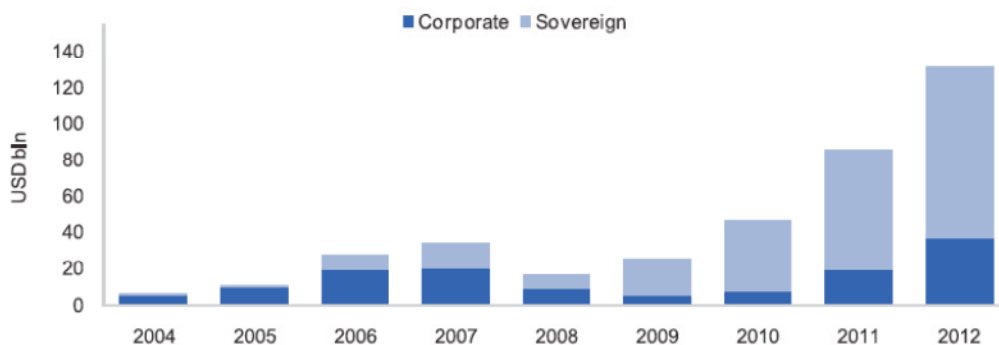
Istisna představuje kontrakt, v němž se jedna strana zavazuje, že vyrobí specifický produkt podle stanovených a odsouhlasených specifikací, za předem určené ceny a v daný čas předání. Jedná se tedy o financování produktu ještě předtím, než je vůbec vyroben. Islámská banka je hlavním smluvním partnerem zákazníka, který si pronajímá služby dalších subdodavatelů. Po dokončení projektu jej banka předá zákazníkovi. Zákazník postupně podle předem uzavřené dohody splácí náklady projektu a ziskovou marži banky. Istisna se nejvíce používá v sektoru stavebnictví. Jedná se ve své podstatě o financování výroby na objednávku, také můžeme říct zakázku na klíč.

Khard hasan je typem islámského bankovního produktu, kdy islámská banka poskytuje peněžní prostředky zákazníkům, kteří se ocitli v nouzi, a to bezúročně. Pro tento typů půjčky banky vyžadují zajištění, někdy zákazníkům účtují určitý administrativní poplatek. Tyto bezúročné půjčky banka poskytuje z prostředků, které pocházejí z vkladů bez výpovědní lhůty, které nejsou pro vkladatele zdrojem výnosů.

Murabaha bývá označována jako „náklady plus přírážka“ nebo také nákup s odloženou splatností. Jedná se o třístrannou smlouvu, kdy islámská banka koupí pro zákazníka na jeho žádost zboží od třetí strany – výrobce (dodavatele) a toto zboží prodá zákazníkovi oproti odložené platbě. K ceně zboží si přitom přidá odměnu – přírážku. Výše odměny musí být dohodnuta mezi bankou a zákazníkem předem, jakákoliv další přírážka či penále jsou vyloučeny. Zboží zůstává majetkem banky, dokud není zákazníkem plně zaplacen. Murabaha se obvykle používá jako krátkodobý nástroj financování, v rámci krátkodobého financování je murabaha jednou z jeho nejrozšířenějších forem (na principu murabahy je provedeno asi 75 % islámských finančních operací – Maitah, 2009).

V islámském finančnictví se využívá i financování prostřednictvím emise islámských obligací – **sukuk**. Slovo sukuk představuje množné číslo, tedy dluhopisy, jeden dluhopis je označován slovkem sakk. Islámské dluhopisy mohou být emitovány podniky i státy. Jak je vidět z Grafu 13-3, objem emitovaných sukuků významně roste, přičemž většina z nich je emitována státy (podnikových sukuků je menšina).

Graf 13-3: Objem emitovaných podnikových (corporate) a státních (sovereign) sukuků (mld. USD)

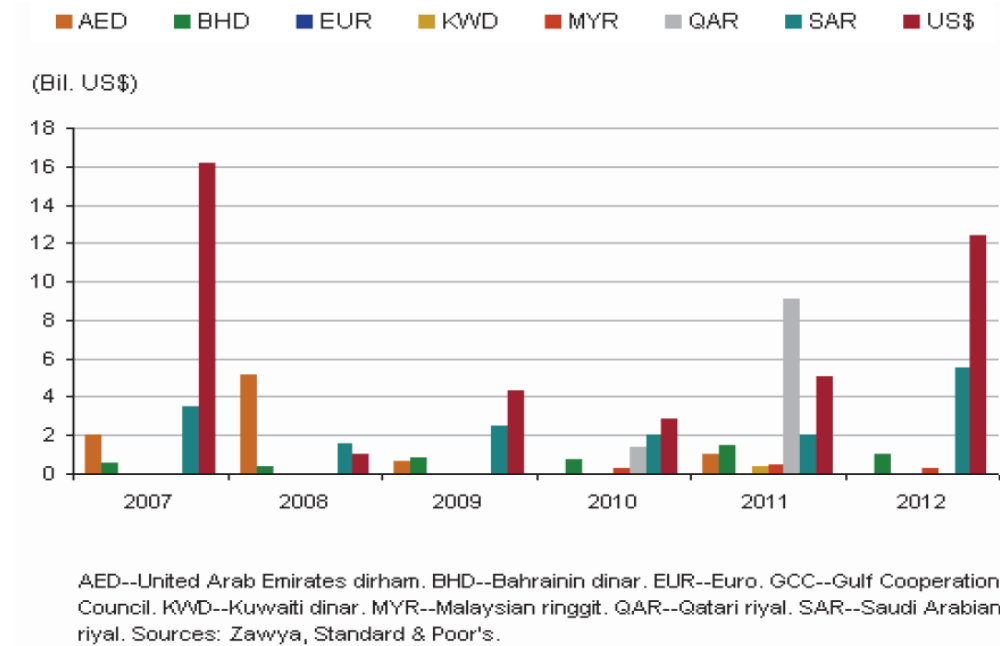
Zdroj: IFSB (2013), s. 25.

Podkladovým aktivem sukuků mohou být zapůjčené peníze, aktiva, projekt, podnik či investice. Existují proto různé druhy sukuků. Oblíbeným typem je sukuk al-idžara, kde podkladovým aktivem je předmět leasingu. V této transakci figurují čtyři skupiny subjektů: investoři, společnost potřebující finanční zdroje, islámská banka a speciální subjekt. Celá transakce probíhá následujícím způsobem: Podnik vlastní nějaká aktiva, avšak potřebuje získat určitou sumu peněžních prostředků. Aktiva tedy prodá speciálnímu subjektu, založenému pouze za účelem emise. Ten se stane majitelem aktiva a toto aktivum slouží jako podkladové aktivum pro emisi sukuků. Každý sakk tak představuje podíl na vlastnictví aktiva. Sukuky může podnik či stát emitovat buď sám, nebo prostřednictvím islámské banky. Podnik, který na svá aktiva emitoval sukuky, si tato aktiva od speciálního subjektu pronajme zpět.

Příjmy, které speciální subjekt obdrží od podniku za pronájem, případnou držitelům sukuků (investorům) jako kuponové platby. V den splatnosti sukuků odkoupí podnik od speciálního subjektu aktivum zpět za cenu, za kterou je na počátku prodal. Tyto peníze jsou rozděleny mezi majitele sukuků jako splátka nominální hodnoty (Iqbal a Mirakhor, 2011).

Sukuky jsou sekundárně obchodovatelné. Graf 13-4 dokazuje, že emitenti islámských dluhopisů zvyšují atraktivnost sukuků pro investory také tím, že významná část sukuků je denominována v amerických dolarech.

Graf 13-4: Emise sukuků na území Rady pro spolupráci arabských států v Perském Zálivu (GCC) podle měny

Zdroj: Standard & Poor's
 (http://www.standardandpoors.com/spf/upload/Ratings_EMEA/Slide_Deck_Dubai_IF_Conference.pdf?elq=44373115fa0248cc8c81d6760c72dbef), [cit. 2013-11-22]

ZÁVĚR

Těší mě, že jste studijní text dočetli až sem 😊. Doufám, že jste v textu našli samé užitečné informace, a přeji Vám hodně štěstí u zkoušky 😊.

Pavla Vodová

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BABOUČEK, I., 1996. Analýza a hodnocení finanční situace banky na základě veřejně přístupných informací. *Bankovníctví*, roč. 1996, č. 13, s. 21-29. ISSN 1212-4273.
2. ČERNOHORSKÝ, J. a P. TEPLÝ, 2011. *Základy financí*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3669-3.
3. ČNB, 2004. *Bankovní dohled 2003*. Praha: Česká národní banka.
4. ČNB, 2007. *Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem 2006*. Praha: Česká národní banka.
5. ČNB, 2010. *Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem 2009*. Praha: Česká národní banka. ISBN 978-80-87225-27-1.
6. ČNB, 2013a. *Zpráva o finanční stabilitě 2012/2013*. Praha: Česká národní banka. ISBN 978-80-87225-44-8.
7. ČNB, 2013b. *Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem 2012*. Praha: Česká národní banka. ISBN 978-80-87225-46-2.
8. DI MAURO, F., CARISTI, P., COUDERC, S., DI MARIA, A., HO, L., GREWAL, B. K., MASCIANTONIO, S., ONGENA, S. a S. ZAHER, 2013. *Islamic Finance in Europe*. Occasional Paper Series, No. 146. Frankfurt: European Central Bank. ISSN 1725-6534.
9. DVOŘÁK, P., 1999. *Komerční bankovníctví pro bankéře a klienty*. Praha: Linde. ISBN 80-7201-141-3.
10. EC, 2009. *Data collection for prices of current accounts provided to customers. Final Report*. Brussels: European Commission.
11. FAÚ, 2012. *Výroční zpráva 2011*. Praha: Finanční analytický útvar.
12. FAÚ, 2013. *Výroční zpráva 2012*. Praha: Finanční analytický útvar. ISBN 978-80-85045-43-7.
13. FORIŠKOVÁ, D., 2008. *Základy komerčního bankovníctví (Texty pro distanční studium)*. Ostrava: Ostravská univerzita.
14. FPV, 2013. *Výroční zpráva 2012*. Praha: Fond pojištění vkladů.
15. HALÁSEK DOSEDĚLOVÁ, K., 2009. Zvyšující se riziko firemních úvěrových podvodů. *Bankovníctví*, roč. 2009, č. 6-7, s. 24-25. ISSN 1212-4273.
16. HRDÝ, M., 2005. *Oceňování finančních institucí*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-6376-7.
17. IFC, 2006. *Credit Bureau Knowledge Guide*. Washington: International Finance Corporation.
18. IFC, 2012. *Credit Reporting Knowledge Guide*. Washington: International Finance Corporation.
19. IFSB, 2013. *Islamic Financial Services Industry Stability Report 2013*. Kuala Lumpur: Islamic Financial Services Board.
20. IQBAL, Z. a A. MIRAKHOR, 2011. *An Introduction to Islamic Finance: Theory and Practice*. 2nd ed. Singapore: Wiley Finance. ISBN 978-0-470-82811-3.
21. JENNINGS, M., 2007. MiFID: pravidla jednání ve vztahu k zákazníkům. *Bankovníctví*, roč. 2007, č. 1, s. 22-23. ISSN 1212-4273.
22. KALABIS, Z., 2005. *Bankovní služby v praxi. Jak se zorientovat v nabídce bankovních produktů*. Brno: Computer Press. ISBN 80-251-0882-1.
23. KAŠPAROVSKÁ, V., a kol., 2006. *Řízení obchodních bank. Vybrané kapitoly*. Praha: C. H. Beck. ISBN 80-7179-381-7.

24. LAUŠMANOVÁ, M., 2011. Basel III může pozitivně ovlivnit řízení bank. *Bankovníctví*, roč. 2011, č. 2, s. 18-21. ISSN 1212-4273.
25. MACHALA, K., 2007. Způsoby bankovních krádeží se mění, kriminalita zůstává. *Bankovníctví*, roč. 2007, č. 1, s. 8-9. ISSN 1212-4273.
26. MACHALA, K., 2011. Mění se svět bankovních poplatků. *Bankovníctví*, roč. 2011, č. 1, s. 8-10. ISSN 1212-4273.
27. MAITAH, M., 2009. Banka v islámském pojetí. *Bankovníctví*, roč. 2009, č. 2, s. 16-17. ISSN 1212-4273.
28. MUSA, H., 2011. *Islamské financie a bankovníctví*. Bratislava: Iura Edition. ISBN 978-80-8078-412-6.
29. MUSA, H. a Z. MUSOVÁ, 2009. Islamic Banks versus Conventional Banking Systems. In *Finanční řízení podniků a finančních institucí*. Ostrava: VŠB – TU, s. 231-238. ISBN 978-80-248-2059-0.
30. NĚMEC, R., 2011. Zajištění závazků podle nového občanského zákoníku. *Právní rádce*, roč. 19, č. 6, s. 16-20. ISSN 1213-7693.
31. NEPOŽITKOVÁ, I., 2003. Přejít od dvoustupňového bankovního systému na dvoustupňový v České republice. In *Politologica 1*, s. 83-97. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-0619-5.
32. PÁNEK, D., 2005. *Bankovní regulace a dohled: Distanční studijní opora*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3660-5.
33. PAVELKA, F. a R. OPLTOVÁ, 2003. *Jak správně na hypotéky*. Praha: Consultinvest, 2003. ISBN 80-901486-7-3.
34. PETRUŠOVÁ, M., 2010. Architektura dohledu se mění. *Bankovníctví*, roč. 2010, č. 12, s. 20-21. ISSN 1212-4273.
35. PINTER, L., 2010a. *Pôsobenie komerčnej banky na peňažnom a devízovom trhu*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela. ISBN 978-80-557-0068-7.
36. PINTER, L., 2010b. *Úverový proces a zabezpečovacie inštrumenty komerčných bánk*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela. ISBN 978-80-557-0080-9.
37. POLOUČEK, S. a kol., 2013. *Bankovníctví*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-491-9.
38. PRICE WATERHOUSE, 1994. *Úvod do řízení úvěrového rizika*. Praha: Management Press. ISBN 80-85603-49-7.
39. PRICE WATERHOUSE, 1999. *Zásady řízení úvěrů*. Praha: Management Press. ISBN 80-85943-91-3.
40. REVENDA, Z., 2011. *Centrální bankovníctví*. 3. akt. vyd. Praha: Management Press. ISBN 978-80-7261-230-7.
41. ROSE, P. S., 2002. *Commercial Bank Management*. New York: McGraw-Hill. ISBN 0-07-112122-6.
42. RŮČKOVÁ, P., 2011. *Finanční analýza*. 4. rozšíř. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3916-8.
43. SKAUNIC, I., VODOVÁ, P., 2005. *Platební a zúčtovací styk. Distanční studijní opora*. Karviná: SU OPF. ISBN 80-7248-308-0.
44. STAVÁREK, D. a P. VODOVÁ, 2011. *Bankovní dohled*. Karviná: SU OPF. 28 s. ISBN 978-80-7248-819-3.
45. SYROVÝ, P., 2005. *Financování vlastního bydlení*. 4. přeprac. vyd. Praha: GRADA Publishing. ISBN 80-247-1097-8.
46. SYROVÝ, P. a T. TYL, 2003. *Osobní a rodinné finance*. Praha: GRADA Publishing. ISBN 80-247-0478-1.
47. SYROVÝ, P. a T. TYL, 2011. *Osobní finance. Řízení financí pro každého*. Praha: GRADA Publishing. ISBN 978-80-247-3813-0.

48. TRANSPARENCY INTERNATIONAL, 2012. *Corruption Perceptions Index 2012*. Berlin: Transparency International. ISBN 978-3-943497-29-8.
49. URBAN, J., 2008. Tři úhly pohledu na úvěrový podvod. *Bankovníctví*, roč. 2008, č. 8, s. 18-22. ISSN 1212-4273.
50. USMANI, T. M., 2002. *An Introduction to Islamic Finance*. New York: Kluwer Law International. ISBN 90-411-1619-2.
51. VENCOVSKÝ, F., Z. JINDRA, J. NOVOTNÝ, K. PŮLPÁN a P. DVOŘÁK, 1999. *Dějiny bankovníctví v českých zemích*. Praha: Bankovní institut.
52. VODOVÁ, P., 2008. Bankovní úvěry jako jeden ze zdrojů financování firem. In RŮČKOVÁ, P. a kol. *Corporate Governance v ČR*. Praha: Professional Publishing, s. 101 – 106. ISBN 978-80-86946-87-0.
53. VODOVÁ, P., 2009. *Modelování trhu úvěrů v České republice*. Karviná: SU OPF. ISBN 978-80-7248-539-0.
54. VODOVÁ, P., 2006. *Řízení finančních rizik A. Distanční studijní opora*. Karviná: OPF SU. ISBN 80-7248-349-8.
55. ZIMKOVÁ, E., 2009. *Bankovníctvo*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela. ISBN 978-80-8083-801-0.
56. ZIMKOVÁ, E., 2010. *Riadenie komerčnej banky. Vybrané kapitoly*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela. ISBN 978-80-8083-966-6.

Právní normy:

1. Nařízení vlády č. 33/2004 Sb., kterým se zrušují některá nařízení vlády v oblasti podpory bydlení z veřejných prostředků a kterým se stanoví některé podmínky státní finanční podpory hypotečního úvěrování bytové výstavby
2. Nařízení Komise (ES) č. 1287/2006 ze dne 10. srpna 2006, kterým se provádí směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2004/39/ES, pokud jde o evidenční povinnosti investičních podniků, hlášení obchodů, transparentnost trhu, přijímání finančních nástrojů k obchodování a o vymezení pojmů pro účely zmíněné směrnice
3. Nařízení vlády č. 249/2002 Sb., o podmínkách poskytování příspěvků k hypotečnímu úvěru osobám mladším 36 let
4. Opatření ČNB č. 3 ze dne 5. prosince 2011, kterým se stanoví podmínky tvorby povinných minimálních rezerv
5. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES ze dne 26. října 2005 o předcházení zneužití finančního systému k praní peněz a financování terorismu
6. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/48/ES ze dne 14. června 2006 o přístupu k činnosti úvěrových institucí a o jejím výkonu
7. Směrnice Rady 91/308/EHS ze dne 10. června 1991 o předcházení zneužití finančního systému k praní peněz
8. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/39/ES ze dne 21. dubna 2004, o trzích finančních nástrojů
9. Směrnice Komise 2006/73/ES ze dne 10. srpna 2006, kterou se provádí směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2004/39/ES, pokud jde o organizační požadavky a provozní podmínky investičních podniků a o vymezení pojmů pro účely zmíněné směrnice
10. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/14/ES ze dne 11. března 2009, kterou se mění směrnice 94/19/ES o systémech pojištění vkladů, pokud jde o výši pojištění a lhůtu k výplatě
11. Vyhláška č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry

12. Vyhláška č. 233/2009 Sb., o žádostech, schvalování osob a způsobu prokazování odborné způsobilosti, důvěryhodnosti a zkušenosti osob
13. Vyhláška č. 253/2013 Sb., kterou se stanoví podmínky tvorby povinných minimálních rezerv
14. Vyhláška č. 518/2004 Sb., kterou se provádí zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti
15. Vyhláška č. 501/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou bankami a jinými finančními institucemi, ve znění pozdějších předpisů
16. Zákon č. 43/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru
17. Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách
18. Zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech
19. Zákon č. 6/193 Sb., o České národní bance
20. Zákon č. 84/1995 Sb., o dluhopisech
21. Zákon č. 189/2004 Sb., o kolektivním investování
22. Zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu
23. Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích
24. Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu
25. Zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření
26. Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
27. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Internetové zdroje:

1. CBCB. *Czech Banking Credit Bureau*. [cit. 2013-10-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.cbcb.cz/>>.
2. CNCB. *Czech Non-Banking Credit Bureau*. [cit. 2013-10-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.cncb.cz/>>.
3. ČNB. *Dohled nad úvěrovými institucemi*. [cit. 2013-09-15]. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/vykon_dohledu/postaveni_dohledu/uvero_ve_instituce/index.html>.
4. ČNB. *Institucionální uspořádání finanční regulace a dohledu v Evropské unii a úloha bank Evropského systému centrálních bank ve finanční regulaci a dohledu*. [cit. 2013-09-20]. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/ostatni_analyticke_publicace/download/fin_regulace_eu.pdf>.
5. ČNB. *Opatření k nápravě*. [cit. 2013-09-20]. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/vykon_dohledu/postaveni_dohledu/uvero_ve_instituce/opatreni_k_naprave.html>.
6. ČNB. *Pojištění vkladů*. [cit. 2013-09-20]. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/vykon_dohledu/postaveni_dohledu/uvero_ve_instituce/pojisteni_vkladu.html>.
7. ČNB. *Povolovací činnost*. [cit. 2013-09-20]. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/vykon_dohledu/postaveni_dohledu/uvero_ve_instituce/povolovaci_cin.html>.
8. ČNB. *Pravomoci bankovního dohledu*. [cit. 2013-09-15]. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/vykon_dohledu/postaveni_dohledu/uvero_ve_instituce/pravomoci_bd.html>.

9. ČNB. *Uveřejňování informací*. [cit. 2013-09-15]. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/vykon_dohledu/postaveni_dohledu/uvero_ve_institute/uvarejnovani_inf.html>.
10. Finančnítíseň.cz. *Jak postupovat při finanční tísní*. [cit. 2013-07-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.financnitisen.cz/postup.php>>.
11. FPV. *Co je pojištěno*. [cit. 2013-10-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.fpv.cz/cs/co-je-pojisteno.html>>.
12. FPV. *Fond pojištění vkladů v bodech*. [cit. 2013-10-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.fpv.cz/cs/>>
13. FPV. *Kde je pojištěno*. [cit. 2013-10-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.fpv.cz/cs/kde-je-pojisteno.html>>.
14. FPV. *Kolik je pojištěno*. [cit. 2013-10-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.fpv.cz/cs/kolik-je-pojisteno.html>>.
15. GOLEM FINANCE. *V hypotékách banky zatím trumfují výsledky z období hypotečního boomu*. [cit. 2013-10-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.golemfinance.cz/cz/560.v-hypotekach-banky-zatim-trumfuji-vysledky-z-obdobi-hypotecniho-boomu>>.
16. Insolvenční-zákon.cz. *Oficiální stránky k insolvenčnímu právu*. [cit. 2013-07-29]. Dostupné z WWW: <<http://insolvenzni-zakon.cz/>>.
17. MPSV. *Životní a existenční minimum*. [cit. 2013-10-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/11852>>.
18. MF. *Zpráva o výsledcích činnosti Finančně analytického útvaru za období let 2000-2008*. [cit. 2013-11-12] Dostupné z WWW: <<http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/regulace/boj-proti-prani-penez-a-financovani-tero/vysledky-cinnosti-financniho-analytickeh/2008/zprava-o-vysledcich-cinnosti-2000-2008-9329>>.
19. NITSCHNEIDEROVÁ, Z., 2013. *Zástavní právo podle nového občanského zákoníku*. [cit. 2013-10-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/zastavni-pravo-podle-noveho-obcanskeho-zakoniku-91605.html>>.
20. Peníze.cz. *Hypotéka jako kontokorent či s pevným úrokem? Ale ano!* [cit. 2013-07-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.penize.cz/stavebni-sporeni/18689-hypoteka-jako-kontokorent-ci-s-pevnym-urokem-ale-ano!>>.
21. RAIFFEISEN RESEARCH, 2013. *CEE Banking Sector Report*. [cit. 2013-11-15]. Dostupné z WWW: <http://www.rzb.at/eBusiness/services/resources/media/831197035645054749-826100030434411352_826101618230137223_826102026788901786-902924031462552274-1-1-NA.pdf>.
22. SFRB. *Programy a podpory*. [cit. 2013-07-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.sfrb.cz/programy.html>>.
23. SOLUS. *Zájmové sdružení právníků osob*. [cit. 2013-10-19]. Dostupné z WWW: <<https://www.solus.cz/?lang=cs>>.
24. The Economist. *The smartest guys in the room*. [cit. 2013-11-10]. Dostupné z WWW: <http://www.economist.com/blogs/dailychart/2011/05/insider_trading>.
25. Transparency International. *What we do*. [cit. 2013-11-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.transparency.org/research/>>.
26. Úřad vlády. *Strategie vlády v boji proti korupci na období let 2011 a 2012*. [cit. 2013-11-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/boj-proti-korupci-strategie-vlady-v-boji-proti-korupci.aspx>>.
27. Úřad vlády. *Analýza možností boje s korupcí v soukromé sféře*. [cit. 2013-11-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-temata/ostatni/Analyza-moznosti-boje-s-korupci-v-soukrome-sfere.pdf>>.

28. Úřad vlády. *Od korupce k integritě – Strategie vlády v boji s korupcí na období let 2013 a 2014.* [cit. 2013-11-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2013-2014/Strategie-2013-a-2014---aktualni-verze.pdf>>.

Název: **Bankovníctví**
Autor: **doc. Ing. Pavla Vodová, Ph.D.**
Vydavatel: Slezská univerzita v Opavě
Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné
Určeno: studentům SU OPF Karviná
Počet stran: 119
Vydání: on-line
ISBN: **978-80-7510-019-1**

Tato publikace neprošla jazykovou úpravou.